

Uloga pedagoga u promicanju odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi

Mihoci Vidoš, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:135319>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

**ULOGA PEDAGOGA U PROMICANJU ODGOJA I
OBRAZOVANJA ZA LJUDSKA PRAVA U PREDŠKOLSKOJ
USTANOVI**

Diplomski rad

Ime i prezime studenta: Ivana Mihoci Vidoš

Studij: Sveučilišni izvanredni studij pedagogije

Mentor: izv. prof. dr. sc. Kornelija Mrnjaus

Rijeka, 2019 godina

SADRŽAJ

1. UVOD	5
2. TEORIJSKA POLAZIŠTA I POVIJESNE ODREDNICE RAZVOJA LJUDSKIH PRAVA	8
2.1. TEORIJSKA POLAZIŠTA RAZVOJA LJUSKIH PRAVA	8
2.2. POVIJEST RAZVOJA LJUDSKIH I DJEČJIH PRAVA.....	10
3. ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA LJUDSKA PRAVA	15
3.1. ODREDNICE ODGOJA I OBRAZOVANJA ZA LJUDSKA PRAVA U PREDŠKOLSKOJ USTANOVU	16
3.2. PRETPOSTAVKE KVALITETNOG OBRAZOVANJA ZA LJUDSKA PRAVA U PREDŠKOLSKOJ USTANOVU	18
3.3. DIMENZIJE ODGOJA I OBRAZOVANJA ZA LJUDSKA PRAVA U PREDŠKOLSKOJ USTANOVU	23
4. NACIONALNI OKVIR ODGOJA I OBRAZOVANJA ZA LJUDSKA PRAVA U PREDŠKOLSKIM USTANOVAMA	28
5. KOMPETENCIJE PEDAGOGA ZA ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA LJUDSKA PRAVA U PREDŠKOLSKOJ USTANOVU	30
6. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA.....	32
7. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA	35
8. ZAKLJUČAK	57
9. LITERATURA	58
10. PRILOZI.....	68
10.1. PRILOG 1: PROTOKOL INTERVJUA	68
10.2. PRILOG 2: INDEKSIRANJE (KODIRANJE) PODATAKA	71

Uloga pedagoga u promicanju odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi

Sažetak

Odgoj i obrazovanje za ljudska prava sastavni je dio svakog predškolskog programa. Promicanje ljudskih prava jedan je od najvažnijih aspekata rada predškolske ustanove. Sukladno tome, pedagog kao najšire profiliran odgojno-obrazovni djelatnik u okviru svog rada sudjeluje na svim razinama implementacije odgoja i obrazovanja za ljudska prava koje uključuju planiranje, praćenje i evaluaciju programa. Njegova je najvažnija zadaća u okviru promicanja ljudskih prava praćenje načina zaštite, promicanja i ostvarivanja ljudskih prava u predškolskoj ustanovi. Sukladno tome, cilj je ovog kvalitativnog istraživanja dobiti uvid u perspektivu i mišljenje pedagoga o važnosti programa za promicanje ljudskih prava u predškolskim ustanovama te o vlastitom iskustvu u provođenju istih. Želja je istraživača putem intervjua prikupiti podatke o znanju i kompetencijama koje pedagozi stječu u svojem formalnom obrazovanju te koje su smjernice i prijedlozi za kvalitetnije provođenje programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi. Rezultati istraživanja pokazali su potrebu za proširenjem znanja i kompetencija sudionice u ovom području. Također, nameće se potreba osuvremenjivanja zakonske regulative te veće uključenosti predškolskih ustanova i transparentnosti provedenih programa kroz bolju razmjenu iskustava. Sudionica pritom kao preporuke bolje implementacije odgoja i obrazovanja za ljudska prava navodi nekoliko čimbenika poput aktivnog uključivanja djeteta i stvaranja primjerenog ozračja.

Ključne riječi: pedagog, predškolska ustanova, ljudska prava, odgoj i obrazovanje za ljudska prava

The role of pedagogue in the promotion of Human Rights Education in the preschool institution

Abstract

Human Rights Education is an integral part of every preschool program. Promoting human rights is one of the most important aspect of preschool facility. Consequently, the pedagogue as an expert with the most widest area of work participates in all levels of implementation of human rights education including planning, monitoring and evaluation of programs. His most important task in the promotion of human rights is to monitor the ways of protecting, promoting and achieving human rights in preschool institutions. Accordingly, the aim of this qualitative research is to gain insight into the pedagogue's perspectives and views about the importance of programs for promoting human rights in preschool institutions and their own experience in implementing them. The idea of the researcher is to gather the information, through an interview on the knowledge and competences that pedagogues acquire in their formal education and which are guidelines and suggestions for a better implementation of humanrights education programs in preschool institutions. The results of the research have shown the need to expand the knowledge and competences of participants in this field. Also, there is a need for modernization of legal regulations and greater involvement of preschool institutions and transparency of implemented programs throughout better sharing of experiences. Participant, however, as a recommendations for better implementation of human rights education and training, cite several factors such as child active involvement and the creation of an appropriate environment.

Keywords: pedagogue, preschool institution, human rights, human rights education

1. UVOD

Odgoj i obrazovanje za ljudska prava sastavna je cjelina moderne pedagogije koja zagovara poučavanje o pravima već u najranijoj dobi, a sve s ciljem stvaranja demokratskog društva koje se temelji na promicanju jednakosti i poštivanju različitosti. Programi za promicanje ljudskih prava u predškolskim ustanovama svoje polazište temelje na nekoliko pravnih akata od kojih najznačajniji uključuju *Opću deklaraciju o pravima čovjeka* (1948), *Deklaraciju o pravima djeteta* (1959) i *Konvenciju o pravima djeteta* (1989) koja je usvojena na generalnoj skupštini Ujedinjenih naroda 1989. godine. Ovim se dokumentom promiču prava djeteta, kao i obveze država potpisnica prema djeci koja se odnose na skrb, brigu i posebnu zakonsku zaštitu djeteta. Vodeći se načelima Konvencije, predškolske ustanove osiguravaju obrazovne, materijalne i druge uvjete za uspješno provođenje i oživotvorenje prava djeteta, kao i potreban stručni kadar te druge resurse.

U cilju boljeg razumijevanja zadane teme nameće se potreba definiranja odgoja i obrazovanja za ljudska prava. Ujedinjeni narodi kao krovna i najvažnija organizacija koja se bavi promicanjem prava, sloboda i demokracija odgoj i obrazovanje za ljudska prava definira kao „edukaciju, trening i informiranje namijenjeno izgradnji univerzalne kulture poštivanja i življenja ljudskih prava. Uspješan proces odgoja i obrazovanja za ljudska prava ne sastoji se samo od prenošenja znanja o ljudskim pravima i mehanizmima zaštite istih, već i od podučavanja vještina potrebnih za promicanje, zaštitu i implementaciju ljudskih prava u svakodnevni život. Sukladno tome, aktivnosti namijenjene promicanju ljudskih prava temelje se na principima jednakosti, uvažavanja različitosti, univerzalnosti i neovisnosti“ (United Nations, 2012).

Odgoj i obrazovanje za ljudska prava predstavlja učenje i nadogradnju znanja, vještina, stavova i ponašanja koji omogućuju bolju afirmaciju ljudskih vrijednosti u svakodnevni život. Također, ovaj koncept promiče upotrebu ljudskih prava kao okvir i polazišnu točku u formiranju zdravih i poštujućih ljudskih veza. U okviru odgoja i obrazovanja za ljudska prava osobu se potiče da kritički pristupi svojim stavovima i ponašanjima. Cilj je takvog pristupa promjena postojećih obrazaca i usvajanje stavova koji promiču mir, socijalnu harmoniju i poštovanje prema svim ljudskim skupinama. Ljudska prava predstavljaju alat za zaštitu osoba od nasilja bilo koje vrste. Njima se promiče uzajamno poštovanje te obaveze i odgovornosti zaštite istih (Equitas, 2008).

Odgoj i obrazovanje za ljudska prava predstavlja učinkovit način podučavanja djece najranije dobi razvijanju samopoštovanja, humanosti, uvažavanja različitosti, sloboda, jednakosti, pravde i kritičkog mišljenja. Obzirom da sve navedene stavke predstavljaju temelj demokratskog društva ustanovljenog na humanosti (Frantzi, 2004), svaki proces odgoja i obrazovanja mora svoj rad temeljiti na onome što je u najboljem interesu djeteta. Stručnjaci za rani odgoj i obrazovanje dužni su svako dijete promatrati kao individuu za sebe, te u skladu s time osigurati mu uživanje njegovih prava. Predškolske ustanove predstavljaju mjesto susreta učenja tolerancije i uvažavanja različitosti. Ostvarivanje djetetovih potencijala, odgovarajuća skrb i zadovoljavanje osnovnih potreba temeljne su zadaće predškolskog sustava odgoja i obrazovanja. Sukladno tome, odgoj i obrazovanje za ljudska prava predstavlja temelj odgojno-obrazovnog rada u najranijoj dobi (Maleš i sur., 2003).

Implementiranje procesa odgoja i obrazovanja za ljudska prava od velike je važnosti na svim obrazovnim razinama. Razumijevanje ljudskih prava od fundamentalne je važnosti za kreiranje demokratskog društva i postizanja visoke razine tolerancije i poštivanja ljudskog dostojanstva. Cilj procesa odgoja i obrazovanja za promicanje ljudskih prava u predškolskim ustanovama nije samo osiguravanje znanja o ljudskim pravima i odgovornostima, već usađivanje svijesti o respektabilnim stavovima i ponašanjima. Kako bi proces odgoja i obrazovanja za ljudska prava bio uspješan, potrebno ga je integrirati u obrazovni kurikulum. Odgoj i obrazovanje za ljudska prava kod djece predškolske dobi temelji se na mišljenju da svako dijete ima sposobnost razumijevanja jednakosti i pravde te u skladu s time ima mogućnost prepoznati i razlikovati ponašanja koja odražavaju pravičnost (Butler, 2012).

U okviru ovog rada obradit će se tema odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama. Neke organizacije koje se bave zaštitom prava čovjeka razdvajaju pojam ljudskih prava od prava djeteta pozivajući se pritom na Konvenciju o pravima djeteta koja zagovara odmak od tradicionalnog pogleda na dijete kao pasivni objekt kojim se može upravljati prema spoznaji da su djeca ravnopravne individue koje zaslužuju poštovanje sredine koja ih okružuje i aktivnu ulogu u društvu (Hayes, 2002). Suvremene znanstvene discipline podržavaju aktivnu ulogu djeteta i njegovu ravnopravnost u društvu, ističući pritom kako su dječja prava zapravo ljudska prava za djecu. Odgoj i obrazovanje za ljudska prava može se provoditi zajedno sa odgojem za dječja prava. Odgoj i obrazovanje za ljudska prava potiče dijete da prava koja im pripadaju koriste kao okvir u stvaranju odnosa sa drugima. Ono potiče ispitivanje, suradnju, vrednovanje, formiranje i transformiranje stavova i ponašanja u cilju uvažavanja prava drugoga (Holland, 2018). Sukladno spoznaji da su dječja prava zapravo ljudska prava djeteta, na razini

odgojno – obrazovnih ustanova učenje o dječjim pravima integrirano je kroz provedbu odgoja i obrazovanja za ljudska prava. Vodeći se tom mišlju ovaj rad je zamišljen kao prikaz uloge stručnog suradnika pedagoga u procesu odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama, uzimajući pritom u obzir dječja prava kao ljudska prava djeteta. Nastavno tome, važnost integriranog podučavanja dječjih i ljudskih prava može se opravdati i činjenicom da u predškolskoj ustanovi borave i osobe odrasle dobi pa se sukladno tome moraju poštivati prava osoba svih dobnih skupina, a ne samo dječja. Naposljetku, pretraživanjem baza podataka pronađeno je vrlo mali broj istraživanja na temu dječjih prava. Suprotno tome, na temu odgoja i obrazovanja za ljudska prava pronađeno je puno više izvora literature, što ponovno dovodi do činjenice da se dječja prava mogu okarakterizirati kao ljudska prava djeteta, te je to još jedan razlog zbog kojeg se ovaj rad bavi istraživanjem integriranog procesa odgoja i obrazovanja za dječja, odnosno ljudska prava. Cilj ovog istraživanja je dobiti odgovor na pitanje kakva je uloga stručnog suradnika pedagoga u procesu odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama. Kroz teorijski dio rada biti će izložene najvažnije suvremene spoznaje iz područja odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama. Empirijski dio rada sastoji se od kvalitativnog istraživanja kojim će se pokušati dobiti uvid i perspektiva u ulogu pedagoga predškolske ustanove u procesu odgoja i obrazovanja za ljudska prava.

2. TEORIJSKA POLAZIŠTA I POVIJESNE ODREDNICE RAZVOJA LJUDSKIH PRAVA

U cilju boljeg razumijevanja potrebe za uvođenjem formalnog oblika odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi u ovom će se poglavlju predstaviti teorijska polazišta i povijesne odrednice razvoja ljudskih prava.

2.1. TEORIJSKA POLAZIŠTA RAZVOJA LJUSKIH PRAVA

Ljudska prava definiraju se kao ona prava koja svaka osoba stječe činom rođenja, bez obzira na rasu, spol, jezik, religiju, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno podrijetlo, ekonomski, rodni ili drugi status. Ljudska prava zakonski su zaštićena zakonima o ljudskim pravima koji pojedince i skupine štite protiv akcija koje mogu ugroziti temeljne slobode i ljudsko dostojanstvo. Zakonitosti zaštite ljudskih prava, koje su ukomponirane u nacionalne i međunarodne propise, ugovore, nadležna tijela i drugo, obvezuju države da djeluju na način koji promiče ljudske slobode i dostojanstvo, te im istovremeno zabranjuju sudjelovanje u akcijama koje ugrožavaju ljudska prava (United Nations, 2000). Drugim riječima, ljudska prava "...polaze od načela da su sva ljudska bića rođena slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravu i uključuju međunarodne, međudržavne i državne norme o osobnim, političkim i ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima i slobodama čovjeka kao ljudskog bića. Ta su prava koja čovjek ostvaruje sam i u zajednici s drugim ljudima, bez obzira na državljanstvo i druge razlike, zajamčena međunarodnim poveljama, deklaracijama, konvencijama i ugovorima, a ozakonjuju ih, provode i štite države potpisnice svojim ustavima i zakonima" (Hrženjak, 1999, prema Obradović, 2009). U cilju pobližeg definiranja koncepta ljudskih prava i njihove važnosti za slobodu i dostojanstvo čovjeka potrebno je istaknuti njihove posebne karakteristike (Donnelly, 2013):

- Ljudska prava su zajamčena svakom čovjeku na temelju njegova postojanja,
- Ljudska prava su neotuđiva - osoba je uvijek ljudsko biće bez obzira na svoje akcije i tretman kojem je podvrgnuta,
- Ljudska prava su univerzalna - sva ljudska bića smatraju se pripadnicima ljudske populacije i stoga uživaju jednaka ljudska prava.

Iz navedenih definicija i obilježja ljudskih prava može se zaključiti da su ljudska prava temelj izgradnje demokratskog društva u kakvom danas živimo. Utjelovljena u građanskom odgoju i obrazovanju te aktivnom građanskom načinu života, ona predstavljaju bitno sredstvo

spriječavanja sukoba, izgradnje vlasti, rješavanja društvenih i globalnih problema. Put do građanskog društva temeljenog na uvažanju i življenju ljudskih prava popločen je aktivnim sudjelovanjem, transparentnošću i odgovornošću (ETC, 2003).

Uzimajući u obzir složenost koncepta ljudskih prava, ona prožimaju mnogo različitih područja ljudskog života. Moguće ih je podijeliti u nekoliko kategorija, no najčešće ih se svrstava u tri dimenzije (Kolednjak, Šantalab, 2013):

- Građanska i politička prava koja su usmjerena slobodi,
- Socijalna, ekonomska i kulturna prava,
- Prava treće generacije koja obuhvaćaju kolektivna prava društva.

Prava prve generacije odnosno građanska i politička prava usmjerena su ka slobodi, a uključuju prava poput onog na život, ljudsko dostojanstvo, slobodu govora i religije. Prava prve generacije općenito se mogu tumačiti kao zaštita osobe od političke moći i agresije koju sa sobom nosi život u modernom dobu.

Prava druge generacije odnose se na socijalna, ekonomska i kulturna prava, te sigurnost. Ta prava uključuju pravo na obrazovanje, rad, socijalnu sigurnost. Pravima druge generacije osigurava se aktivan i zdrav život. Za razliku od prve generacije prava kojima se osigurava zaštita od političkih utjecaja, drugom generacijom prava od političkih se organizacija očekuje i zahtjeva uključenost odnosno provedba zaštite navedenih prava.

Prava treće generacije temelje se na modernim potrebama čovječanstva. Za razliku od prve dvije generacije koje su usmjerene zaštiti pojedine ljudske osobe kroz humanistički pristup, ljudska prava treće generacije naglasak stavljaju na čovjeka kao građanina, dijela veće socijalne skupine. Ova je skupina prava nastala kao rezultat ljudskog iskustva i svakodnevnih problemskih situacija koje snalaze modernog čovjeka poput primjerice onečišćenja okoliša. Sukladno tome prava treće generacije odnose se na pravo održivog mira, pravo na čisti okoliš, pravo na komunikaciju, pravo na raspoloživost prirodnih resursa, pravo na samoopredjeljenje (Reza Sarani i sur., 2017).

Pojam **dječja prava** svoj korijen pronalazi u globalnom pokretu za ljudska prava, kao i u psihologijskim teorijama razvoja ljudskih bića. Prema Konvenciji o pravima djeteta (Ujedinjeni Narodi, 1989: 1) "Djeca se rađaju s temeljnim slobodama i pravima koja pripadaju svim ljudskim bićima. No, s obzirom na tjelesnu i psihičku nezrelost nameće se potreba isticanja

posebnih prava djeteta na zaštitu koja proizlaze upravo iz te činjenice." Uvažavanje dječjih prava nerazdvojni je dio cjelokupnog koncepta ljudskih prava. Svako dijete kao ljudsko biće ima neotuđivo pravo na priznavanje i zaštitu svojih vrijednosti i potreba, i to od samog čina rođenja (i ranije) pa sve do uključivanja u svijet odraslih (Alinčić, 1993). Nadalje, uzimajući u obzir da se čl. 12. Konvencije o pravima djeteta ističe da djeca imaju pravo na izražavanje vlastitog mišljenja u situacijama koje ih se tiču (Johnny, 2006), neosporno je priznavanje svakog djeteta kao ravnopravnog člana zajednice u kojoj živi. Potpisivanjem i ratificiranjem Konvencije o pravima djeteta države potpisnice obvezale su se direktno (osiguravanje zdravstvene zaštite i obrazovnih mogućnosti) ili indirektno (pružanje podrške roditeljima) ispunjavati određene obaveze u odnosu na dijete. Odbor za prava djeteta UN-a istaknuo je nekoliko članaka koji predstavljaju bazu zaštite dječjih prava i na njima se temelje sva druga prava koja iz njih proizlaze (Maleš, Stričević, 2000):

- Nediskriminacija (čl.2),
- Najbolji interesi djeteta (čl.3),
- Život, preživljavanje i razvoj (čl.6),
- Poštivanje dječjih stajališta i mišljenja (čl.12).

Obzirom da je Konvencija o pravima djeteta donesena 1989. godine, u desetljećima nakon toga pridodavali su joj se popratni dokumenti, pa je tako 2005. godine Odbor za prava djeteta UN-a u Generalnom Komentaru br. 7 naveo da su djeca najbolje shvaćena kao društvena bića čije preživljavanje, blagostanje i razvoj ovise o malom broju veza koje razvijaju s bliskim osobama. Najčešće su to roditelji, članovi šire obitelji, odgojitelji i drugi. Sukladno tome, strategije prevencije i intervencije tijekom perioda djetinjstva imaju velik utjecaj na djetetov sadašnji i budući razvoj i blagostanje (Smith, 2017).

2.2. POVIJEST RAZVOJA LJUDSKIH I DJEČJIH PRAVA

Povijest razvoja koncepta ljudskih prava seže u daleku prošlost. Prvi zapisi o zaštiti nekih prava čovjeka mogu se naći u tekstovima velikih drevnih kultura - perzijske, sumeranske, grčke i rimske. Nadalje, zaštita nekih prava čovjeka također se može naći i u izvorišnim osnovama velikih monoteističkih i politeističkih religija - kršćanstvo, judaizam, islam, budizam, hinduizam (Anđelić, 2008). U povijesti ljudskih prava se kao prvi dokument koji promiče zaštitu ljudskih prava smatra *Hamurabijev zakonik* (17-18. st. pr.n.e.) koji se, osim pitanjima

zakona i kazne za prekršaj istog, također bavi zaštitom muških, ženskih, dječjih prava te prava robova (Slapper, 2010). Suprotno navedenom, u nekim se istraživanjima kao prvi dokument zaštite ljudskih prava spominje *Kirov cilindar* (6. st. pr. n. e.) kojeg ovaj perzijski kralj izdaje nakon osvajanja Babilona. U njemu se spominje zaštita vjerskih prava te zaštita integriteta perzijskih zatočenika i izbjeglica (Kamruzzaman, Kanto Das, 2016). U isto vrijeme, na Dalekom istoku kineski filozof i reformator Konfucije kroz svoje učenje promiče sustav poštivanja i zaštite ljudskih prava te postavlja temelje za znanstvenu disciplinu pod nazivom humanizam. Konfucijevo učenje promovira humane postupke prema drugim osobama, što vrijedi za sve članove zajednice - čak i one na vlasti (Cheng, 1979).

Antičko razdoblje obilježeno je procvatom civilizacijskih vrijednosti. Antička Grčka imala je dobro razrađen sustav pravosuđa koji se temeljio na idejama prava, slobode i pravde. Također, Grci su imali svoj ekvivalent slobode govora, te su se trudili uvažiti jednakost svih pred zakonom (Preus, 2005). Nadalje, ugledajući se na grčko pravosuđe, Rimsko carstvo temelji svoja prava i slobode na ideji prirodnih prava - univerzalna, nepromjenjiva i vječna prava čovjeka zaštićena zakonom. Rimsko pravo začetak je uređenja prava robova (Vizard, 2000).

Padom Rimskog carstva u 5. stoljeću i dolaskom Srednjeg vijeka pogled na ljudska prava znatno se mijenja. Ranije spomenuti koncept prirodnog prava kroz Srednji vijek opisan je u djelima kršćanskih teologa u kojima se Božji zakon smatra nadređen ljudskim zakonima, pa i onom prirodnom. Štoviše, cijeli koncept ljudskih prava ogleda se kroz prizmu kršćanske religije. Uspostavljanjem feudalnih društava i čestim nemirima u cijeloj Europi ljudi su prepoznali vrijednost utvrđivanja prava i obaveza u odnosu na feudalni kontekst moći (Kumar, 2012). Jedan od najvažnijih događaja u svjetlu ljudskih prava tijekom Srednjeg vijeka je stvaranje *Velike povelje slobode* (lat. *Magna Carta*) od strane engleskog kralja Ivana bez Zemlje 1215. godine. Povelja sadrži prava koja ograničavaju samovoljnu i nepravednu moć kralja u cilju obrane ljudskih sloboda. Poveljom je prvi puta u povijesti utemeljeno da su svi, uključujući i kralja, podložni zakonu. Ovaj se dokument smatra najpoznatijim ustavnim dokumentom Engleske (Maršavelski, 2006). Osim spomenute Povelje, tijekom Srednjeg vijeka donesena je nekolicina dokumenata kojima se pokušavala utemeljiti zaštita prirodnih prava čovjeka. Neki od tih dokumenata vezani su uz područje hrvatsko-ugarskog kraljevstva. Jedan od značajnijih je *Zlatna Bula* hrvatsko-ugarskog kralja Andrije II. iz 1242. godine kojom je ograničena vlast vladara u korist plemstva (Kumar, 2012). Nadalje, nakon najeзде Tatara hrvatsko-ugarski kralj Bela IV. u cilju podizanja kraljevstva na noge odlučuje se posvetiti obnovi obrambenih područja. Kako bi ostvario svoj cilj morao je plemstvu u hrvatskim gradovima koji su imali

obrambenu ulogu prepustiti dio uprave. Najpoznatiji čin davanja određenih prava plemstvu je donošenje *Zlatne bule* 1242. godine kojom se Gradec proglašava slobodnim kraljevskim gradom. Ovim je dokumentom kralj gradu dao određene povlastice poput biranja gradskog suca, održavanja sajma i dr. Status slobodnog kraljevskog grada omogućio je Gradecu napredak u obrtničkim djelatnostima, trgovini i obrani. Uz Gradec, status slobodnog kraljevskog grada dobili su i neki drugi gradovi poput Varaždina (1209.), Samobora (1242.), Vukovara (1231.) i Petrinje (1240). Za građane navedenih gradova ovaj je status predstavljao svojevrsnu obranu od velikaške i plemićke moći (Ljubas, 2016).

Kako je već ranije rečeno, u srednjovjekovnom razmišljanju kršćanstvo je zauzimalo središnje mjesto. Međutim, pojavom renesansnog doba i obnovom grčkog i rimskog učenja ponovno se pojavila filozofija humanizma, što je rezultiralo odbacivanjem srednjovjekovnih stavova spram ljudskih prava i zauzimanjem novog, modernijeg stava prema životu, dostojanstvu i časti (Kumar, 2012).

Novi vijek obilježen je vjеровanjima u ljudsku autonomiju i slobodu. U 17. i 18. stoljeću nastali su mnogi dokumenti kojima su građani zahtijevali priznavanje i zaštitu prava koja im prirodno pripadaju.. Neki od tih dokumenata su (Amnesty International, 2015):

- *The Petition of Right* (1628),
- *Habeas Corpus Amendment Act* (1679),
- *The Bill of Rights* (1689),
- *American Declaration of Independence* (1776),
- *United States Bill of Rights* (1789).

Sve do Novog vijeka, svi značajni dokumenti donosili su se na području Europe. Kolonizacijom Amerike odnosno osnivanjem Sjedinjenih Američkih Država pokret za ljudska prava pronašao je svoje uporište i u prekooceanskoj novoosnovanoj državi.

Prvi dokument koji ima odrednice suvremenih spoznaja iz područja ljudskih prava je francuska *Deklaracija o pravima čovjeka i građanina* usvojena na nacionalnoj skupštini 26. kolovoza 1789. godine. Deklaracijom se određuje da su svi ljudi rođeni i ostaju slobodni te s jednakim pravima. Usprkos dobrohotnoj namjeni, ovaj dokument sa stajališta promicanja ljudskih prava, sloboda i jednakosti ima nekih nesavršenosti, no bez obzira na to predstavlja osnovu za stvaranje i usvajanje drugih dokumenata (Anđelić, 2008).

1864. godine održana je prva Ženevska konvencija koju je sazvao švicarski filantrop Henry Dunant, osnivač Crvenog križa. Dunant je tijekom poslovnog puta posvjedočio užasima rata nakon bitke kod Solferina u Drugom ratu za nezavisnost Italije. Dunant je, vidjevši agoniju koju prolaze ranjeni vojnici tijekom i nakon bitke, predložio okupljanje nekoliko europskih i američkih dužnosnika s ciljem usvajanja konvencije čiji bi principi bili:

- pružanje prve pomoći ranjeniku bez obzira na nacionalnost,
- neutralnost medicinskog osoblja i ustanova.

Ti su isti ciljevi kasnije podržani u svim Ženevskim konvencijama, i smatraju se fundamentalnim principima etičkog mišljenja i zagovaranja ljudskih prava u medicini (Domres i sur., 2001).

Suvremeno poimanje koncepta ljudskih prava obilježeno je *Općom deklaracijom o ljudskim pravima* koja je usvojena na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda 10. prosinca 1948. godine. U Deklaraciji se navode fundamentalna prava svake osobe koja se odnose na građanska, politička, ekonomska, socijalna i kulturna prava, te prava koja se odnose na pojedinca kao ljudsko biće (Maleš i sur., 2003).

Kako je već ranije navedeno, odgoj i obrazovanje za ljudska prava u predškolskoj dobi svoje uporište temelji na *Konvenciji o pravima djeteta*. *Općom deklaracijom o ljudskim pravima* definirano je uživanje prava svake osobe, pa tako i djeteta koje kao ljudsko biće treba uživati sva prava koja mu pripadaju. Uzimajući u obzir neke psihofizičke značajke dječje dobi i odrastanja potrebno je istaknuti odgovarajuću zaštitu i skrb djeteta uzimajući u obzir činjenicu da dijete, posebice u najranijoj dobi, potpuno ovisi o skrbi i zaštiti odrasle osobe. Člankom 25. i 26. *Opće deklaracije o ljudskim pravima* djelomično je naznačeno pitanje prava djeteta. Upravo je to razlog donošenja *Deklaracije o pravima djeteta* koja je usvojena na Generalnoj skupštini Ujedinjenih naroda 1959. godine. Ovaj dokument bavi se isključivo pitanjem prava djeteta, odnosno "...građanskim, zakonodavnim, ekonomskim, socijalnim, zdravstvenim, obrazovnim, kulturnim i društvenim pravima djeteta" (Maleš i sur., 2003: 23).

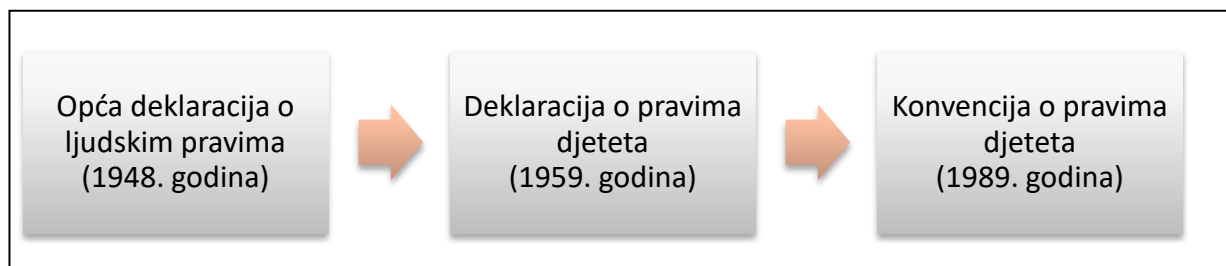
Iz *Deklaracije o pravima djeteta* proizašli su mnogi dokumenti koji se bave pitanjem zaštite dječjih prava. Najznačajniji među njima je *Konvencija o pravima djeteta* koja je usvojena na Generalnoj skupštini Ujedinjenih naroda 1989. godine. Donošenje ovog dokumenta označilo je prekretnicu u političkom i socijalnom smislu zaštite prava djeteta. Ratifikacijom Konvencije

države potpisnice obvezuju se, i to ne samo moralno već i zakonski, slijediti i poštivati sva prava djeteta koja mu kao maloljetnom ljudskom biću pripadaju (Covell, 2013).

Konvencijom je propisano da su sva civilna, politička, ekonomska, socijalna i kulturna prava djeteta međusobno povezana s fokusom na dijete kao cjelinu (Fritzsche, 2007). Ta je činjenica ključna u interpretaciji prava pripisanih Konvencijom. Njome se na dijete gleda iz drukčijeg kuta - ono nije vlasništvo roditelja niti objekt donacija od strane benefitora. Dijete je subjekt svojih vlastitih prava i odgovornosti sukladnih njegovoj dobi odnosno razvojnom statusu. Konvencijom se naglašava da su dječja prava zapravo ljudska prava za najvulnerabilniju skupinu društva. Dječja prava nisu pitanje usluge ili ljubaznosti prema djetetu, te se stoga Konvencijom reguliraju obveze i odgovornosti odraslih osoba u odnosu na djecu. Fritzsche (2007) navodi da su Konvencijom utvrđena načela kojima je cilj zaštita i promicanje dječjih prava:

1. Suzbijanje diskriminacije - niti jedno dijete ne smije profitirati niti biti zakinuto zbog rase, spola, religije, nacionalnosti, socijalnog statusa, etniciteta, političkih opcija ili razvojnih teškoća,
2. Najbolji interes djeteta - države potpisnice Konvencije u svojim zakonima moraju štiti najbolji interes djeteta, i stavljati njegovu fizičku, duhovnu, moralnu i socijalnu dobrobit na prvo mjesto,
3. Sudjelovanje - svako dijete ima pravo izreći svoje mišljenje u odlukama koje ga se direktno tiču, kao i pravo na to da se njegovo mišljenje uzme u obzir.

Obzirom da su prava djeteta doživjela svojevrstu revoluciju kroz usvajanje nekoliko dokumenata tijekom 20. stoljeća, važno je istaknuti kako poštivanje prava djeteta zauzima primarno mjesto u procesu odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama. U svrhu boljeg poimanja povijesnog toka razvoja zaštite i reguliranja prava djeteta, na Slici 1. nalazi se kronološki grafički prikaz bitnih dokumenata iz područja zaštite prava djeteta.

Slika 1. Kronološki prikaz bitnih dokumenata iz područja zaštite prava djeteta (obrada autora)

3.ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA LJUDSKA PRAVA

Obzirom da je odgoj i obrazovanje za ljudska prava u predškolskim ustanovama jedan od središnjih pojmova ovog rada, potrebno ga je pobliže objasniti. U nastavku će biti prikazano nekoliko definicija i bitnih odrednica procesa odgoja i obrazovanja za ljudska prava.

Odgoj i obrazovanje za ljudska prava Maleš i Stričević (2000: 14) definirale su kao "...proces stjecanja znanja, stavova, vrednota i vještina nužnih za život u demokratskom, pluralističkom društvu, temeljenom na poštivanju ljudskih prava i trajnoj borbi za svakog pojedinca i cijele društvene zajednice za njihovu zaštitu." Drugim riječima, odgoj i obrazovanje za ljudska prava svako je učenje koje kod osobe razvija znanja i vještine o zaštiti ljudskih prava te promiče vrijednosti ljudskih prava s ciljem konstruiranja društva pravednosti, dostojanstvenosti i snošljivosti (ETC, 2003). Na Generalnoj Skupštini UN-a 1994. odgoj i obrazovanje za ljudska prava definirano je kao cjeloživotni proces u kojem pripadnici društva na svim razvojnim i drugim razinama uče raznim načinima i metodama poštovati i uvažavati dostojanstvo druge osobe (Sajan, 2004). Vijeće Europe u svom Programu za mlade odgoju i obrazovanju za ljudska prava pristupa kao obrazovnim programima i aktivnostima koje vode promicanju jednakosti u ljudskim vrijednostima i dostojanstvu, potičući pritom na sudjelovanje u ostalim programima koji promiču učenje o poštivanju različitosti i uvažavanju jednakosti (Vijeće Europe, 2004).

Mnoge organizacije i autori donose svoje definicije pojma odgoj i obrazovanje za ljudska prava, no jedno im je svima zajedničko - učenje o načinima promicanja i zaštite ljudskih prava, vrijednosti i dostojanstva. Sukladno tome, proces odgoja i obrazovanja za ljudska prava najbolje se može opisati kroz ciljeve svog djelovanja.

Cilj je odgoja i obrazovanja za ljudska prava razvijanje potencijala za promicanje i zaštitu ljudskog dostojanstva i fundamentalnih sloboda, kao i promicanje razumijevanja, tolerancije i prijateljstva među svim nacijama, religijskim ili rasnim skupinama te unaprjeđivanje metoda Ujedinjenih Naroda za održavanje mira (McEvoySpero, 2012).

3.1. ODREDNICE ODGOJA I OBRAZOVANJA ZA LJUDSKA PRAVA U PREDŠKOLSKOJ USTANOVI

Brzorastuća ekspanzija obrazovnih mogućnosti u svijetu pokazala se kao jedan od ključnih čimbenika u promicanju odgoja i obrazovanja za ljudska prava u odgojno-obrazovnom sustavu. Utjecajem na obrazovne politike, nacionalne kurikulume i izvore literature odgoj i obrazovanje za ljudska prava doživjelo je važan i neočekivan preokret s nacionalnih na globalne fenomene. Na svjetskoj razini dolazi do osnivanja novih i širenja postojećih organizacija, profesija i obrazovnih mogućnosti (Ramirez i sur., 2005).

Obrazovanje za ljudska prava svoj je početak doživjelo kao dio UNESCO-ovog programa u školama 1953. godine, dok je kao sastavni dio kurikuluma postalo 1974. godine UNESCO-ovim dokumentom *Recommendation concerning Education for International Understanding, Cooperation and Peace, and Education Relating to Human Rights and Fundamental Freedoms* (Suarez, 2007). Na internacionalnom kongresu Podučavanje ljudskih prava 1978. iznesena su ključna područja djelovanja odgoja i obrazovanja za ljudska prava:

- Promicanje i njegovanje tolerancije, poštovanja i solidarnosti,
- Osiguravanje stjecanja znanja o ljudskim pravima na nacionalnoj i internacionalnoj razini, kao i formiranje ustanova za implementaciju,
- Razvijanje svijesti o načinima promicanja ljudskih prava i njihova oživotvorenja u društvenoj i političkoj stvarnosti na nacionalnoj i internacionalnoj razini.

Jedan od ključnih trenutaka u promociji odgoja i obrazovanja za ljudska prava zbio se na UN-ovoj Konferenciji za ljudska prava u Beču 1993. godine gdje je *Bečkom deklaracijom* ustanovljeno da je odgoj i obrazovanje za ljudska prava esencijalno za promociju i napredak stabilnosti i harmonije veza u zajednici te za njegovanje međusobnog razumijevanja, tolerancije i mira (Bajaj, 2017).

U okvirima suvremenog obrazovnog sustava odgoj i obrazovanje za ljudska prava predstavlja način ujedinjavanja fragmentiranog i globaliziranog svijeta. Pitanjima jednakosti spolova, kulturne različitosti, prevencije nasilja, eliminacije stereotipa može se pristupiti iz perspektive odgoja i obrazovanja za ljudska prava (UNESCO, 2011). Recentna istraživanja u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava pokazala su da je odgoj i obrazovanje za ljudska prava esencijalni alat za izgradnju stabilnosti u državama odnosno društvima pogođenim ratom, nejednakošću ili bilo kakvim oblikom socijalne nepravde. Odgoj i obrazovanje za ljudska prava

ne odnosi se samo na principe i ciljeve. Ono je također alat i metodologija koja služi poboljšanju kvalitete odgoja i obrazovanja što se posljedično pozitivno odražava na ljudska prava i vrijednosti te socijalnu pravdu. Nadalje, bavi se strategijama podučavanja ljudskih prava, primarnim područjima odnosno ciljnim skupinama, te pedagogijom i razvojem primjerenih i učinkovitih kurikuluma (Zajda, Ozdowski, 2017).

Prema *Povelji Vijeća Europe o obrazovanju za demokratsko građanstvo i ljudska prava* (Vijeće Europe, 2010) države članice Europske Unije dužne su u svoje kurikulume formalnog obrazovanja na predškolskoj, osnovnoškolskoj i srednjoškolskoj razini uključiti odgoj i obrazovanje za ljudska prava. Nadalje, po kreiranju takvog kurikuluma države članice bi također trebale nastaviti promovirati, evaluirati i ažurirati smjernice za podučavanje djece o ljudskim pravima te njihovoj zaštiti. U Povelji je odgoj i obrazovanje okarakterizirano kao cjeloživotni proces koji uključuje velik broj sudionika - donositelje političkih odluka, stručnjake iz područja odgoja i obrazovanja, djecu/učenike, roditelje i druge. Stalno stručno usavršavanje odgojno-obrazovnih djelatnika koji mladima prenose saznanja iz područja odgoja i obrazovanja za ljudska prava navedeno je kao još jedan bitan element - na taj se način promovira održivost samih programa i učinkovito obrazovanje na ovom području.

Podučavanje djece o ljudskim pravima ključ je promicanja demokracije u društvu. Učeci o pravima sadržanima u UN-ovim Konvencijama, djeca istovremeno uče o pravima i odgovornostima građanskog društva. Neka istraživanja pokazala su da djeca uključena u proces odgoja i obrazovanja za ljudska prava prepoznaju narušavanje prava drugog i na to ukazuju okolini. Podučavanjem prava od predškolske dobi djecu se potiče na usvajanje vrijednosti i socijalne odgovornosti te na uvažavanje različitosti. Na taj način djeca stječu vještine potrebne za aktivnu participaciju u građanskom životu i promociju demokracije temeljene na kulturi uvažavanja ljudskih prava. Izostanak podučavanja djece o ljudskim pravima smatra se povredom njihovih prava i negiranjem njihovog statusa kao građana budućnosti. Prema *Konvenciji o pravima djeteta* djeca nisu samo građani budućnosti već građani s pravom izražavanja mišljenja u sadašnjosti, kao i osobe s pravom sudjelovanja u donošenju odluka koje se tiču njih samih. Obzirom na navedeno od fundamentalne je važnosti da djeca budu upoznata s pravima koja im pripadaju i da djeluju u skladu s njima (Howe, Covell, 2007).

Suvremeno društvo obilježeno je neprekidnim borbama za mir i uvažavanje ljudskih prava u svim segmentima života i funkcioniranja. Upravo je iz tih napora proizašla spoznaja o važnosti promocije različitih programa koji za temeljni cilj imaju zaštitu ljudskih prava i uvažavanje

demokratskih vrijednosti (Maleš, 2000). Vodeći se tim spoznajama mnoge su međunarodne vladine i nevladine organizacije razvile nekoliko vrsta programa koji uključuju pitanje ljudskih prava. Neki od tih programa su:

- Odgoj i obrazovanje za ljudska prava,
- Građanski odgoj i obrazovanje,
- Interkulturalni odgoj i obrazovanje.

3.2. PRETPOSTAVKE KVALITETNOG OBRAZOVANJA ZA LJUDSKA PRAVA U PREDŠKOLSKOJ USTANOVI

Temelj izgradnje demokratskog društva leži u omogućavanju djetetu da uživa svoja prava s ciljem uvažavanja, poštivanja i zaštite prava drugog. Odgajanjem djeteta u sredini u kojoj ono istinski živi svoja prava stvara se demokratsko društvo. Obzirom da sva znanja, vještine i sposobnosti koje dijete stječe u razdoblju djetinjstva imaju utjecaj na mišljenje i akcije u odrasloj dobi, od velike je važnosti način prenošenja znanja, u ovom slučaju, spoznaja o ljudskim pravima. Stoga je pravilan odabir metoda poučavanja, od edukacije stručnjaka do uređenja prostora u kojem djeca u predškolskoj ustanovi borave od velike važnosti kad je poučavanje djece odnosno građana budućnosti u pitanju (Maleš, Stričević, 1997). Odgoj i obrazovanje za ljudska prava u predškolskoj dobi služi pripremi mladih za aktivno sudjelovanje u procesima koji će imati utjecaj na njihov kasniji život u zajednici.

Prema Programu odgoja za ljudska prava u sustavu predškolskog odgoja, koji je dio Nacionalnog programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava kojeg je donijela Vlada Republike Hrvatske 1999. godine, odgoj i obrazovanje za ljudska prava u ovoj se dobi usmjerava na (Maleš, Gunc, 2009):

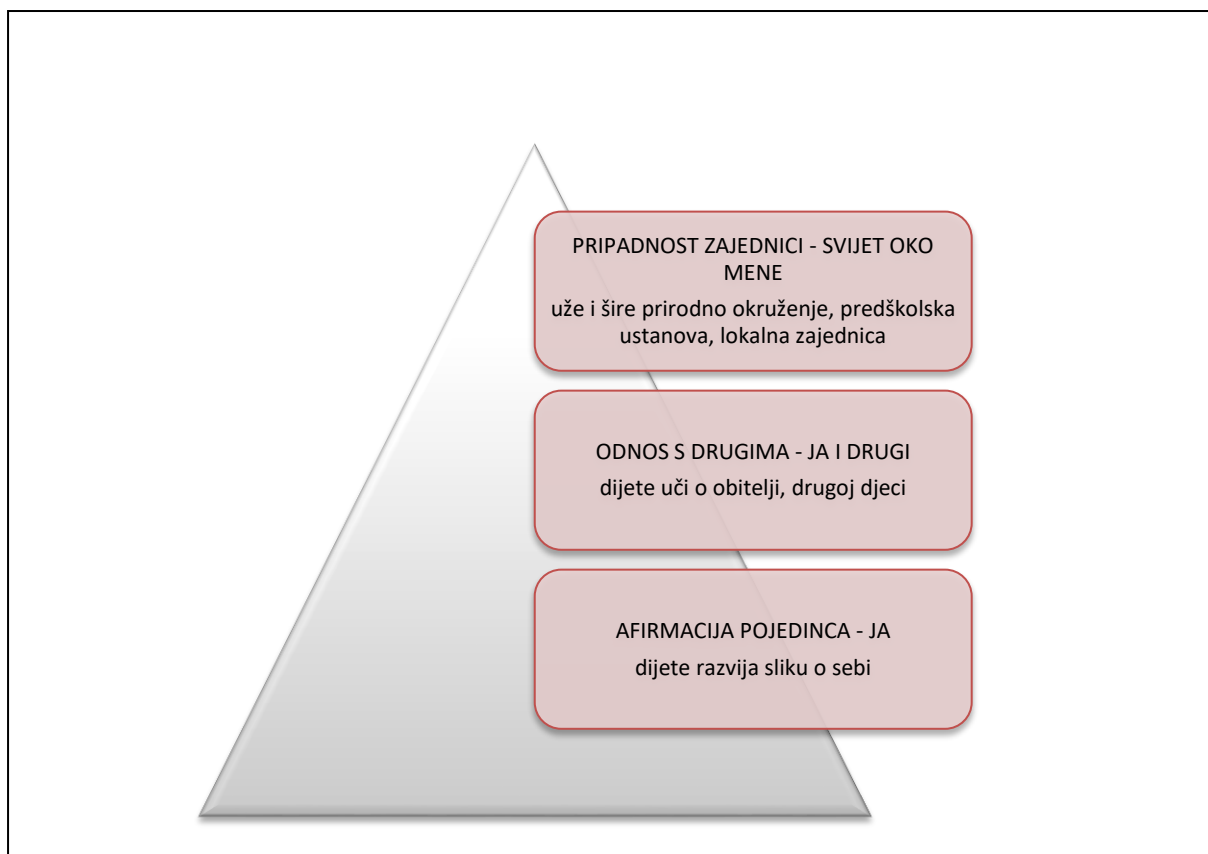
- Kreiranje ozračja koje kod djeteta potiče razvoj samopouzdanja i samopoštovanja,
- Stvaranje sredine u kojoj se svako dijete osjeća ravnopravno s drugim pripadnicima zajednice,
- Uspostavljanje i razvoj socijalnih vještina koje pridonose razvoju pozitivnih međuljudskih odnosa,
- Razvijanje stavova i vrijednosti koje promoviraju oživotvorenje i zaštitu ljudskih prava i dostojanstva,

- Promoviranje mirotvornog ponašanja.

Postavke suvremene pedagogije odbacuju zastarjela mišljenja o učenju usmjerenom na usvajanje činjenica. Umjesto toga odgoj i obrazovanje trebaju biti usmjereni na edukaciju zasnovanu na interesima, potrebama i različitim načinima učenja i izražavanja. U tom procesu dijete postaje aktivan sudionik koji razvija kritičko mišljenje, a ne samo pasivan primatelj znanja od strane odgojno-obrazovnih djelatnika (Vujčić, 2013). Na temelju navedenih spoznaja pristup odgoju i obrazovanju za ljudska prava u predškolskim ustanovama temelji se na sljedećim postavkama (Maleš, Stričević, 2000):

- Odgoj i obrazovanje za ljudska prava temelji se na holističkom pristupu djetetu odnosno obuhvaća cijelu biopsihosocijalnu strukturu i ličnost djeteta (kognitivno, afektivno i psihomotoričko područje),
- Odgojne metode polaze od dječjih aktivnosti u čijem je središtu igra,
- Program rada temelji se na interesima djeteta koji osiguravaju maksimalnu motivaciju za oživotvorenje ljudskih prava,
- U cilju što uspješnije provedbe odgoja i obrazovanja za ljudska prava svi sudionici trebaju aktivno sudjelovati i surađivati,
- U središtu procesa nalazi se dijete, a uloga je odrasle osobe pružati podršku djetetu u spoznavanju i kreiranju situacija učenja, odnosno usmjeravanje djeteta u stjecanju znanja sukladno njegovim sposobnostima.

Temelj uspješnog odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj dobi čini usvajanje vrijednosti. Obzirom da je razvoj djeteta dijelom uvjetovan okolinom u kojoj ono živi i boravi, područja u kojima dijete stječe temeljna znanja, vještine, sposobnosti i stavove odnose se na područja afirmacija pojedinca, odnos s drugima i pripadnost zajednici (Mandarić Vukušić, 2015), kako je prikazano na slici 2.

Slika 2. Područja u kojima dijete stječe temeljna znanja, vještine, sposobnosti, vrijednosti i stavove (preuzeto i prilagođeno prema Mandarić Vukušić, 2015).

U cilju što uspješnijeg ostvarenja zadaća odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj dobi, odgojno-obrazovni djelatnici i ostali sudionici procesa koriste suvremene postavke učenja odgojno-obrazovnog procesa. Kako je ranije navedeno, veliki dio ostvarenja programa u predškolskoj ustanovi odvija se kroz igru kao središnju dječju aktivnost u kojoj ono stječe iskustvo, usvaja znanja i činjenice te razvija međuljudske odnose. Igra ustvari predstavlja modalitet vlastitog, iskustvenog učenja koje osigurava cjelovit pristup rješavanju problemskih situacija pomoću kojeg se razvija kritičko mišljenje, osigurava interes i motivacija za učenje i napredak u razvojnim vještinama. Obzirom na mnoge navedene odrednice odgoja i obrazovanja za ljudska prava u dječjoj dobi, odgojno-obrazovni djelatnici u neposrednom radu s djecom primjenjuju određene metode poučavanja (Maleš, Stričević, 2000; Maleš i sur., 2003):

- Participativne metode koje osiguravaju individualizirani pristup odnosno aktivno sudjelovanje svakog djeteta temeljeno na njegovim razvojnim sposobnostima,
- Interaktivne metode koje se odnose na uspostavljanje dobre komunikacije između svih sudionika procesa,

- Anticipativne metode koje označavaju predviđanje i mijenjanje odgojnih sadržaja koji trebaju biti usklađeni s dječjim interesima i sposobnostima umjesto prilagođavanja djeteta uniformiranim odgojnim ciljevima.

U tome tako važnom procesu igra kao središnja aktivnost ukomponirana je u različite mogućnosti i metode učenja i izražavanja, grupni i individualni rad. Oživotvorenje prava odvija se u svakodnevnim situacijama, radu na projektima, razgovorima, dramatizaciji i drugim metodama odgojno-obrazovnog rada. Odgojno-obrazovne ustanove imaju ključnu ulogu u oživotvorenju ljudskih prava u svakodnevnom životu djeteta. Ustanove moraju stvoriti ozračje u kojem se sva djeca tretiraju jednako i u kojem se svako dijete osjeća voljeno i poštovano. Nadalje, pozitivno ozračje u ustanovi nalaže da sredina u kojoj djeca borave treba biti slobodna od stereotipa, diskriminacije i nasilja. Odgojno-obrazovni djelatnici pritom trebaju poduzeti određene mjere kako bi stvorili nediskriminirajuću i pozitivnu klimu (UNICEF, 2007).

Odgovarajući pristup odgoju i obrazovanju za ljudska prava u odgojno-obrazovnim ustanovama uključuje stvaranje ozračja u kojem postoji međusobno poštovanje između djece i odgojno-obrazovnih djelatnika. Djeca sukladno svojim razvojnim karakteristikama usvajaju vještine, znanja i sposobnosti potrebne za oživotvorenje ljudskih prava u predškolskoj ustanovi. Ozračje takve ustanove nije prožeto samo učenjem prava, već i njihovim prepoznavanjem, poštivanjem i življenjem (Butler, 2012). Uspješan proces odgoja i obrazovanja za ljudska prava počiva na cjelovitom i sustavnom radu u duhu ljudskih prava. U svrhu postizanja takve klime u ustanovi predškolskog odgoja, odgoj i obrazovanje za ljudska prava potrebno je provoditi kroz (Mlinarević, Marušić, 2005, prema Mandarić Vukušić, 2015):

- Cjelokupno ozračje u predškolskoj ustanovi ispunjeno pozitivnim odnosima između svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa,
- Svakodnevne životne situacije koje se odnose na zadovoljenje osnovnih potreba djeteta kao biopsihosocijalnog bića i člana zajednice,
- Unaprijed planirane situacije učenja koje za cilj imaju usvajanje temeljnih znanja, vještina i sposobnosti iz područja ljudskih prava.

U svrhu postizanja takvog ozračja u ustanovi predškolskog odgoja neophodna je ukomponiranost odgoja i obrazovanja za ljudska prava u kurikulum predškolske ustanove. Praktična primjena spoznaja ovisi o razvojnoj razini djece. Sukladno tome, klima u predškolskoj ustanovi treba odražavati razvoj samopouzdanja djeteta, empatije i kulture koje teži poštivanju principa ljudskih prava (United Nations, 2003). Djeca predškolske dobi

postepeno se upoznaju s fundamentalnim idejama utkanim u koncept ljudskih prava. U takvoj okolini djeca se poučavaju uvažavanju drugog, ljubaznosti, slobodi izbora i obvezama. Ovim načinom poučavanja djeca počinju razumijevati koncept ravnopravnog pripadništva zajednici u kojoj žive (Lynch i sur., 2014).

Oživotvorenje ljudskih prava u predškolskoj ustanovi moguće je u okruženju koje istinski promiče pozitivan stav prema pravima. Kako je ranije navedeno, ozračje ustanove reflektira se kroz suradništvo svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa. Razjašnjenjem tog pojma uviđa se da klima u ustanovi uvelike ovisi o tome imaju li i žive li djeca svoja prava, odnosno imaju li slobodu govora i mišljenja. S druge strane ozračje također ovisi o tumačenju uloge odgojno-obrazovnih djelatnika odnosno njihovo poštivanje i uvažavanje koncepta ljudskih prava (Maleš, Stričević, 2000). Okolina u kojoj dijete boravi ima velik utjecaj na kvalitetu učenja i razvoja. Ozračje u kojem se dijete nalazi oblikuje njegovo mišljenje, stavove te utječe na modalitete učenja (Slunjski, 2014).

Ustanova koja promiče prihvaćanje, uvažavanje i poštivanje svake osobe kod djeteta stvara osjećaj sigurnosti, samopouzdanja i poboljšava mogućnosti učenja. Istraživanja su pokazala da okolina koja obiluje međusobnim uvažavanjem kod djece potiče ekspresiju mišljenja i osjećaja (Stronge, 2002, prema Bulcholz, Sheffler, 2009). Pozitivno ozračje u predškolskoj ustanovi pomaže razvijanju osjećaja pripadnosti zajednici, promicanju pozitivnih interakcija i suradničkog učenja. Pozitivna klima u ustanovi vodi poboljšanju znanja, vještina i sposobnosti te povećanju osjećaja ponosa i pripadnosti ustanovi (Bulcholz, Sheffler, 2009).

Ozračje ustanove koja promiče ljudska prava temelji se na kulturi ljudskih prava. Svi sudionici odgoja i obrazovanja za ljudska prava trebaju u cilju stvaranja pozitivnog okruženja raditi na sljedećem (Vijeće Europe, 2004):

- Jačanje i promoviranje ljudskih prava i temeljne slobode,
- Razvijanje i promoviranje vrijednosti ljudskog dostojanstva,
- Osiguravanje spolne i rodne ravnopravnosti,
- Razvijanje kulture mira, demokracije, socijalne pravde, solidarnosti i prijateljstva,
- Uvažavanje kulturnih, vjerskih i drugih razlika.

3.3. DIMENZIJE ODGOJA I OBRAZOVANJA ZA LJUDSKA PRAVA U PREDŠKOLSKOJ USTANOVI

Ciljevi odgoja i obrazovanja za ljudska prava inspirirani su temeljnim međunarodnim dokumentima o kojima je u prethodnim poglavljima bilo više riječi. Taj se proces ne odnosi samo na znanje o ljudskim pravima već i na razvijanje vještina za zaštitu prava u svakodnevnim situacijama. Sukladno tome, odgoj i obrazovanje za ljudska prava sveobuhvatno se poučava kroz tri dimenzije:

- Učenje o ljudskim pravima,
- Učenje za ljudska prava,
- Učenje kroz ljudska prava.

Međusobno prožimanje navedenih dimenzija rezultira stvaranjem aktivnog građanina, člana demokratskog društva koji naučena znanja, vještine i sposobnosti koristi u svakodnevnim situacijama zaštite i promocije ljudskih prava (Mreža mladih Hrvatske).

Učenje o ljudskim pravima odnosi se na razumijevanje bazičnih akcija za promociju pozitivnih socijalnih odnosa, kvalitete življenja i temeljnih ljudskih sloboda. Sukladno tome odgoj i obrazovanje za ljudska prava treba biti integriran u sve aspekte predškolskog odgoja i obrazovanja (Patel, 2007). Učenje o ljudskim pravima komponenta je odgoja i obrazovanja za ljudska prava koja uključuje povijest ljudskih prava, važne dokumente i njihovu implementaciju u društvo. Djeca predškolske dobi u skladu sa svojim razvojnim sposobnostima u okviru odgoja i obrazovanja za ljudska prava stječu znanja o bazičnim koncepcijama ljudskih prava (jednakost, diskriminacija) te osvještavaju vlastite predrasude. Također se s djecom radi na osvještavanju i uvažavanju prava drugog, razvoju tolerancije i empatije za one kojima su prava narušena (Flowers i sur., 2000). Uspješna implementacija odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolski sustav predstavlja važan izazov, stoga je edukacija o samim pravima početna točka djelovanja. Ukoliko se djeci usade bazične informacije o ljudskim pravima u najranijoj dobi, ona ih u kasnijim fazama života nadograđuju i djeluju u skladu s njima (Gearon, 2011).

Učenje o ljudskim pravima, poznato kao i kognitivna dimenzija odgoja i obrazovanja za ljudska prava usmjereno je na usađivanje svijesti o postojanju određenih prava, slobodu mišljenja i izražavanja, nediskriminaciji te posljedicama kršenja ljudskih prava (Gollob i sur., 2010).

Dokumentom Vijeća Europe pod nazivom *Recommendation No. R (85) On Teaching and Learning about Human Rights in Schools* naglašena je važnost razumijevanja ljudskih prava u obrazovnom okruženju kao važan element pripreme mladih za život u demokratskom društvu. Koncepti povezani sa ljudskim pravima, poput poštovanja i nenasilja trebaju biti dio svakodnevice predškolskog programa. Vijeće također naglašava intelektualne i socijalne vještine potrebne za razumijevanje i promociju ljudskih prava. Pod intelektualnim vještinama podrazumijevaju se sposobnosti slušanja, diskusije, prosuđivanja i prepoznavanja predrasuda, stereotipa i diskriminacije. Socijalne vještine uključuju prepoznavanje i prihvaćanje različitosti, uspostavljanje pozitivnih osobnih veza, nenasilno rješavanje sukoba, odgovornost i odlučivanje. Dokumentom su nadalje naglašena znanja koja djeca usvajaju u odnosu na ljudska prava i promicanje istih. Nastavno tome, teme koja je potrebno proraditi uključuju glavne kategorije ljudskih prava, obveza i odgovornosti, oblike nepravde, nejednakosti i diskriminacije, te fundamentalne međunarodne dokumente iz područja zaštite ljudskih prava. Odgoj i obrazovanje za ljudska prava treba biti usmjereno razumijevanju, suosjećanju, pravdi, slobodi, miru i demokraciji.

Učenje za ljudska prava odnosi se na razumijevanje i oživotvorenje principa jednakosti, poštovanja, te na predano poštivanje i zaštitu svih prava čovjeka. Ova dimenzija nema za cilj učenje znanja, već djelovanje u duhu naučenog. Sukladno tome, ova dimenzija podrazumijeva promjenu stavova, analizu situacija i strategiziranje prikladnih odgovora na nepravdu (Flowers i sur., 2000). Veoma je bitna vještina aktivnog slušanja i kritičkog procjenjivanja, kao i pristupanje sukobu na pozitivan način. U okviru učenja za ljudska prava naglasak je stavljen na djelovanje na promociji i očuvanju ljudskih prava na lokalnoj i globalnoj razini (Vijeće Europe, 2004). Sukladno tome, standardi Vijeća Europe (2004) za stvaranje kulture ljudskih prava predstavljaju primjer oživotvorenja dimenzije učenja za ljudska prava. Kultura ljudskih prava odnosi se na demonstriranje stavova i ponašanja koja odlikuju poštovanjem prema drugima, prakticiranje ravnopravnosti u svim područjima života, poštivanje i uvažavanje kulturalne različitosti i religijske opredijeljenosti te valoriziranje ljudskog dostojanstva. Nadalje, još jedan primjer prakse u području učenja za ljudska prava predstavljaju pedagoški principi Instituta za odgoj i obrazovanje Perua, koji naglasak stavljaju na međusobno ispreplitanje usvajanja znanja i afektivnosti kao ključne komponente uspješnog odgoja i obrazovanja za ljudska prava. Principi se odnose na (Flowers i sur., 2000):

1. Učenje bazirano na potrebama, interesima, iskustvima i problemima s kojima se djeca susreću,

2. Aktivno učenje kao kombinaciju individualnih i grupnih aktivnosti,
3. Učenje kroz dijalog u kojem djeca dijele svoje misli i osjećaje,
4. Kritičnost u evaluaciji postupaka drugih,
5. Poticanje ekspresije osjećaja,
6. Poticanje aktivnog sudjelovanja,
7. Integraciju uma i tijela u procesu usvajanja informacija i djelovanja u skladu s naučenim.

Glavni je i dugoročni cilj učenja za ljudska prava osnaživanje djece za uspostavljanje kontrole nad vlastitim postupcima, osjećajima i odlukama koje imaju utjecaj na njih, kao i poticanje kritičkog mišljenja u odnosu na postupke drugih (Flowers i sur., 2000). U skladu sa svime navedenim, u Tablici 2. predstavljena je matrica sadržaja odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj dobi.

Tablica 1. Matrica sadržaja odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj dobi

RAZVOJNA DOB	Predškolska dob (3-7 godina)
CILJEVI	Samopoštovanje Poštivanje i uvažavanje roditelja i odgojitelja Poštivanje i uvažavanje drugih
KLJUČNI KONCEPTI	Osobnost Zajednica Dužnosti
VJEŠTINE	Pravednost Samoizražavanje Aktivno slušanje Suradništvo

	Dijeljenje Rad u manjim grupama Individualni rad Razumijevanje uzroka Empatija Demokracija Rješavanje konflikata
SPECIFIČNA PODRUČJA UČENJA	Rasizam Seksizam Nepravdnost Nasilje (verbalno, fizičko)
OBRAZOVNE CJELINE I STANDARDI	Pravila u skupini Obiteljski život Kultura života u zajednici Deklaracija o ljudskim pravima Deklaracija o dječjim pravima

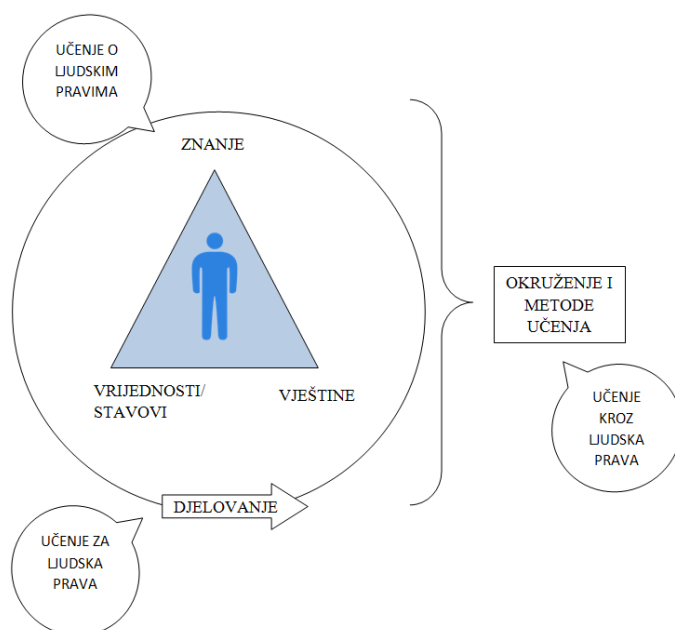
(Developmental and Conceptual Framework for Human Rights Education)

Treća dimenzija odgoja i obrazovanja za ljudska prava, **učenje kroz ljudska prava**, odnosi se na usvajanje vrijednosti i stavova koji doprinose razvoju demokracije i štite zajednicu odnosno ljudska prava. Sukladno tome, ova se dimenzija još naziva i kulturna dimenzija obzirom da istinska demokracija počiva na vrijednostima ljudskih prava bez kojih su znanja i vještine bezvrijedne. Ljudske se vrijednosti u predškolskom okruženju usvajaju kroz proces socijalizacije, a uključuju principe jednakosti, nediskriminacije, participacije, inkluzije i uvažavanja (Gollob i sur., 2010). Ovom se dimenzijom naglašava da je proces učenja jednako

važan kao i sadržaji obrazovnog procesa. Kontekst i oblici učenja ljudskih prava moraju biti kompatibilni s ljudskim vrijednostima (ICYE, 2015). Učenje kroz ljudska prava u predškolskom se sustavu usvajaju kroz svakodnevne interakcije s drugima uz potporu odgojno-obrazovnih djelatnika. Stavovi i vrijednosti koji se usvajaju uključuju (Vijeće Europe, 2004):

- Osjećaj vlastite vrijednosti i odgovornosti za vlastite postupke, introspekciju i senzitivnost za društvene promjene
- Uvažavanje različitosti, promicanje jednakosti
- Suosjećanje i osjećaj obveze pomoći onima čija se ljudska prava krše
- Poštivanje ljudskog dostojanstva, promicanje socijalne pravde.

Ljudska prava nisu samo predmet učenja već vrijednosti koje se trebaju i moraju učiti kroz iskustvo. Odgoj i obrazovanje za ljudska prava uključuje multidimenzionalni pristup podučavanju znanja, usvajanju vještina i usađivanju vrijednosti. Primjena naučenih principa u svakodnevnom životu služi zaštiti ljudskih prava, promicanju socijalne pravde i promicanju demokracije (ICYE, 2015). Ove tri dimezije predstavljaju holističku formu odgoja i obrazovanja u predškolskom sustavu odgoja i obrazovanja, te kao takve pridonose konstrukciji i promociji univerzalne kulture ljudskih prava (Danish Institute for Human Rights, 2012). Na Slici 3. nalazi se grafički prikaz povezanosti triju opisanih dimenzija.

Slika 3. Grafički prikaz međuodnosa triju dimenzija odgoja i obrazovanja za ljudska prava

Nastojanjima promocije mira, ljudskih sloboda i prava po svojem se osnutku pridružila i Republika Hrvatska o čemu će u sljedećem poglavlju biti više riječi.

4. NACIONALNI OKVIR ODGOJA I OBRAZOVANJA ZA LJUDSKA PRAVA U PREDŠKOLSKIM USTANOVAMA

Republika Hrvatska stečenom je neovisnošću i samostalnošću postala strankom Konvencije o pravima djeteta, a istu je ratificirala 8. listopada 1991. godine. Temeljnim odredbama, kao i Zaštitom ljudskih prava i temeljnih sloboda Ustava Republike Hrvatske (NN, 50/90) uređena je zaštita ljudskih i dječjih prava na nacionalnoj razini. Osamostaljenje države i uspostavljanje demokracije u društvu potaknulo je stručnjake iz odgojno-obrazovnog područja na promjene u odgojnim usmjerenjima, pa se tako na važnosti dalo i promicanju ljudskih te zaštiti dječjih prava u ustanovama koje skrbe o najmlađima. Kao jedan od najranijih i ključnih dokumenata kojim se promiče odgoj i obrazovanje za ljudska prava u predškolskim ustanovama smatra se *Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece* (1991) koje se temelji na općeprihvaćenom gledištu da svako dijete ima pravo na razvoj usklađen s njegovim individualnim potrebama i sposobnostima. Nadalje, zadaća je predškolskog odgoja i naobrazbe u okvirima ustanove djetetu ponuditi okruženje usmjereno na pravilan rast i razvoj, ublažavanje negativnih čimbenika iz okoline te mogućnost provođenja sretnog i zadovoljnog djetinjstva. Usmjerenje u svojoj humanističko-razvojnoj koncepciji, između ostaloga, polazi od činjenice da se u predškolskim ustanovama moraju poštivati dječja prava utemeljena Konvencijom o pravima djeteta odnosno da se djetetu mora omogućiti pravo da živi u zdravoj, nediskriminirajućoj sredini u kojoj će se skladno razvijati u svim područjima razvoja te primati potrebnu ljubav i razumijevanje.

Uviđajući potrebu za stvaranjem programa koji će na svim obrazovnim razinama imati za zadatak odgoj i obrazovanje za ljudska prava Vlada Republike Hrvatske je 1999. godine donijela *Nacionalni program odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo* koji se, između ostalog, sastoji od programa za ljudska prava za predškolski odgoj u okviru

kojeg se poznavanje i zaštita ljudskih prava smatra bitnim čimbenikom u rješavanju kriza današnjeg svijeta i promicanju ideje mira (Centar za ljudska prava, 2010). Koncept provođenja Programa temelji se na pojmovima vezanim uz najviše demokratske vrijednosti, cjeloživotno obrazovanje svih odgojno-obrazovnih čimbenika te primjeni aktivnih metoda učenja (Maroević-Kulaga, 2016).

Nacionalnim programom zaštite i promicanja ljudskih prava za razdoblje od 2013. do 2016. godine kao cilj odgoja i obrazovanja za ljudska prava navodi se "uspostava i jačanje kulture ljudskih prava na individualnoj, institucionalnoj razini i razini sustava" (2013: 130). Ovim Programom strategije obogaćivanja procesa odgoja i obrazovanja za ljudska prava odnose se ponajviše na sustav osnovnoškolskog, srednjoškolskog i visokoškolskog sustava, dok predškolskom odgoju nije posvećena tolika pažnja.

Obrazovna politika u sustavu odgoja i obrazovanja za ljudska prava izražena je u *Nacionalnom okvirnom kurikulumu za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje* (MZOS, 2011). Tamo se kao jedno od temeljnih načela spominje istinsko poštivanje prava čovjeka i prava djeteta. Kurikulumom se također pretpostavljaju mogućnosti za skladan rast i razvoj djeteta u predškolskoj ustanovi uvažavajući pritom razvojne i druge čimbenike poput osobnih potreba, obitelji, zajednice, prava i vrijednosti.

Dok su Nacionalnim okvirnim kurikulumom postavljena temeljna načela i područja rada u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj dobi, *Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje* (MZOS, 2014) donosi cjelovitiji pristup provođenju rada na području odgoja i obrazovanja za ljudska prava. Promicanje i zaštita ljudskih prava, te poučavanje djece o njihovim pravima, obvezama i odgovornostima dio su načela Kurikuluma, posebice onih koja se odnose na fleksibilnost odgojno-obrazovnog procesa u predškolskoj ustanovi te osiguravanje kontinuiteta u odgoju i obrazovanju. Nadalje, principi odgoja i obrazovanja za ljudska prava također su sadržani u vrijednostima Kurikuluma: znanje, identitet, humanizam i tolerancija, odgovornost, autonomija i kreativnost. Poticanje tolerancije, humanističkih ideja, aktivnog građanstva i drugih čimbenika koji se nalaze u temeljima odgoja i obrazovanja za ljudska prava utkani su u sve sastavnice Kurikuluma.

Zaštita prava djece, osim temeljnim dokumentima poput Ustava RH, provodi se i od strane pravobranitelja za djecu koji na temelju nacionalnih i međunarodnih zakonskih propisa štiti, prati i promiče prava i interese djece. Pravobranitelj u svom djelokrugu rada s djecom radi na savjetovanju o načinima zaštite i ostvarivanja prava, što se također može okarakterizirati kao

dio sustava odnosno odgoja i obrazovanja za ljudska prava. Bavi se poduzimanjem mjera za zaštitu i promicanje prava djece, te prati primjenu svih nacionalnih i međunarodnih zakonskih propisa čija je svrha zaštita i promicanje prava djece, kako stoji u Zakonu o pravobranitelju za djecu (NN, 73/17).

Navedeni nacionalni dokumenti i propisi predstavljaju temelj za provođenje odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama. Odgoj i obrazovanje za ljudska prava sastavni je dio uloge i rada stručnih suradnika i odgojitelja u predškolskoj ustanovi. U pogledu odgoja i obrazovanja za ljudska prava u tom se multidisciplinarnom timu posebice ističe pedagog, o čemu će u sljedećem poglavlju biti više riječi.

5. KOMPETENCIJE PEDAGOGA ZA ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA LJUDSKA PRAVA U PREDŠKOLSKOJ USTANOVI

Prema *Državnom pedagoškom standardu predškolskog odgoja i naobrazbe* (NN, 63/08) pedagog je stručnjak koji "prati realizaciju odgojno-obrazovnog rada, stručno pridonosi maksimalnoj efikasnosti odgojno-obrazovnih ciljeva te unapređuje cjeloviti odgojno-obrazovni proces; predlaže inovacije, suvremene metode i oblike rada; predlaže, sudjeluje i pomaže odgojiteljima u ostvarivanju programa stručnog usavršavanja i njihova cjeloživotnog obrazovanja; ostvaruje suradnju s roditeljima i pomaže im u odgoju i obrazovanju djece te rješavanju odgojno-obrazovnih problema; surađuje s drugim odgojno-obrazovnim čimbenicima; pridonosi razvoju timskog rada u dječjem vrtiću; javno predstavlja odgojno-obrazovni rad dječjeg vrtića." (NN 63/08). Iz navoda je vidljivo da rad pedagoga u predškolskoj ustanovi obuhvaća široko područje, no jedna se komponenta posebice ističe - jedna od najvažnijih zadaća pedagoga je zasigurno stvaranje ozračja tolerancije i međusobnog razumijevanja, poštivanja i uvažavanja (Pintur, 2000). Pretraživanjem dostupne literature može se uočiti kako je nedovoljna pažnja posvećena ulozi pedagoga u procesu odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama - tek su u nekoliko izvora pronađene zadaće pedagoga u ovom tako bitnom području, a i one se ponajviše odnose na osnovnoškolski sustav (Relja, 2010; Fajdetić, Šnidarić, 2012; Pavleković, 2013).

Pedagog zajedno s ostalim članovima stručnog tima predškolske ustanove kontinuirano unapređuje odgojno-obrazovni proces i promiče zaštitu dječjih prava. U okviru svog djelovanja aktivno sudjeluje u kreiranju odgovarajućih uvjeta boravka djece u predškolskoj ustanovi, kao i zadovoljavanja njihovih potreba. U odnosu na zadaće stručnog suradnika pedagoga u predškolskoj ustanovi u procesu odgoja i obrazovanja za ljudska prava Maleš i sur. (2003) donose sljedeće:

- Obveze:
 - praćenje načina zaštite, promicanja i ostvarivanja dječjih prava u predškolskoj ustanovi,
 - poznavanje ljudskih/dječjih prava i potreba, te kontinuirano stručno usavršavanje u tom području,
 - osmišljavanje prikladnih načina podučavanja i prijenosa informacija o zaštiti prava,
 - senzibilizacija odgojitelja i roditelja,
 - odgovarajuće djelovanje u situacijama kršenja prava,
 - rad na sebi.

- Prava na:
 - sudjelovanje na planiranju, provođenju i evaluaciji kvalitete okruženja predškolske ustanove i programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava,
 - podršku od strane ravnatelja,
 - podršku od strane zajednice,
 - kontinuirano stručno usavršavanje.

- Očekivanja:
 - uravnotežavanje zaštite dječjih prava s mogućnostima djelovanja odraslih osoba.

Suvremene odgojne znanosti veliku pažnju posvećuju povećanju odgojnih sadržaja koji teže razvijanju socijalnih vještina poput uvažavanja različitosti, nediskriminacije i poštivanja ljudskih prava. Zadaća je pedagoga uklopiti takve aktivnosti u odgojno-obrazovni proces predškolske ustanove. Na temelju nacionalnog programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava (1999; prema Relja, 2009) područje djelovanja pedagoga u predškolskoj ustanovi obuhvaća:

- promicanje načela demokracije i građanskog odgoja i obrazovanja,

- usadivljanje vrijednosti poštivanja, promicanja i zaštite ljudskih prava,
- jačanje osjećaja samopoštovanja, samopouzdanja i osjećaja vlastite vrijednosti i dostojanstva,
- razvijanje i promicanje svijesti o važnosti mira, nenasilja i mirnog rješavanja sukoba.

Pedagog kao najšire profiliran stručni suradnik u predškolskoj ustanovi stvara povoljne pedagoške uvjete za pravilan rast i razvoj djece, kao i ozračje u kojem prevladavaju tolerancija, razumijevanje i poštivanje. Sudjelovanjem u svim fazama provođenja odgoja i obrazovanja za promicanje i zaštitu prava osigurava visoku kvalitetu izvođenja programa, te dugotrajnu efektivnost u cilju usadivanja demokratskih načela kod djece koje će ona njegovati u svim kasnijim fazama života (usp. Državni pedagoški standard...; Ledić, Staničić, Turk, 2013).

6. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog istraživanja je dobiti uvide i opisati načine na koje pedagog stječe kompetencije za provedbu odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi.

Kako bi se ostvario navedeni cilj istraživanja kreće se od sljedećeg temeljnog istraživačkog pitanja: Na koji način pedagog stječe relevantne kompetencije za provedbu odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi?

Iz ovako postavljenog temeljnog istraživačkog pitanja proizlaze sljedeća specifična istraživačka pitanja:

1. Na koji je način pedagog stjecao relevantne kompetencije za provedbu odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi tijekom formalnog i neformalnog obrazovanja?
2. Na koji je način pedagog stjecao relevantne kompetencije za provedbu odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi tijekom profesionalnog iskustva rada u predškolskoj ustanovi?
3. Koje preporuke daje pedagog za stjecanje relevantnih kompetencija za provedbu odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi?

U okviru ovog diplomskog rada koristiti će se kvalitativna paradigma istraživanja, koja se odnosi na specifičnu vrstu istraživanja u kojoj se isprepliću različite discipline, područja i predmeti istraživanja (Halmi, 1996, prema Mrnjajus, 2018). Prilikom toga kvalitativna istraživanja u prikupljanju i analizi podataka stavljaju naglasak na riječi, a ne na kvantifikaciju (Bryman, 2012, prema Mrnjajus, 2019). Svrha je kvalitativnog istraživanja interpretirati i razumjeti smisao, doživljaje, perspektive i iskustva subjekata proučavanja u njihovom prirodnom socijalnom kontekstu (Halmi, Crnoja, 2003). Epistemologija kvalitativnih istraživanja može se izraziti dvama temeljnim načelima: prvo načelo odnosi se na interakciju licem u lice koja označava najpotpuniji način sudjelovanja i promatranja misli drugog bića, dok se drugo načelo odnosi na sudjelovanje istraživača u razgovoru kako bi se on što bolje uživio u ulogu druge osobe sa svrhom prikupljanja socijalnog znanja (Bryman, 2012, prema Mrnjajus, 2018).

Za potrebe ovog rada kao tehnika prikupljanja podataka korišten je dubinski intervju. Intervju predstavlja jednu od najčešćih metoda prikupljanja podataka u dubinskim istraživanjima. Intervjuiranje nema za cilj samo dobivanje odgovora na postavljena pitanja, već je ono umjereno na razumijevanje iskustava drugih ljudi i značenja koja oni pridaju tim iskustvima (Seidman, 2006, prema Mrnjajus, 2018). Dubinski intervju je tehnika prikupljanja podataka o sudionikovim iskustvima, stavovima, uvjerenjima i perspektivama vezanim uz predmet istraživanja. Prilikom dubinskog intervju koji se odvija uživo istraživač ima mogućnost, uz verbalni iskaz sudionika, opservirati i interpretirati govor tijela i izraze lica sudionika. Dubinski intervju ne zahtijeva strogi slijed upita i odgovora, već se razgovor između ispitivača i sudionika odvija na osnovu specifične teme. Ispitivač pritom kao moderator razgovora postavlja pitanja slijedeći odgovore sudionika, što ovu tehniku intervju čini nedirektivnom (Ryan, Coughlan, Cronin, 2009).

U istraživanju je sudjelovala jedna stručna suradnica pedagoginja zaposlena u predškolskoj ustanovi Grada Zagreba, koja je predstavljala namjerni i prigodni uzorak kao izvor bogat informacijama u odnosu na temu istraživanja. Prilikom odabira sudionice korištena je tehnika namjernog uzorkovanja koja se odnosi na ciljano biranje sudionika istraživanja koji na osnovu svog znanja i iskustva povezanih sa predmetom istraživanja predstavljaju bogat izvor informacija. Na taj se način osigurava dubok uvid u iskustvo, perspektive i mišljenje sudionika istraživanja, što je i cilj ovog istraživanja (Suri, 2011). Nadalje, ovom se metodom uzorkovanja osigurava bolja homogenost odnosno informiranost sudionika o predmetu istraživanja (Robinson, 2014).

Sukladno cilju istraživanja kriteriji uključivanja sudionika u istraživanje bili su:

- Najmanje 5 godina iskustva rada na radnom mjestu stručnog suradnika pedagoga u predškolskoj ustanovi i
- Iskustvo rada u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi

Odabrana sudionica istraživanja zadovoljavala je navedene kriterije. Sudionica je zaposlenica predškolske ustanove koja broji oko 800 djece odnosno 32 odgojne skupine (14 jasličkih i 18 vrtičkih odgojnih skupina). Sukladno navedenom sudionica ima iskustvo rada u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava s većim brojem djece različitih dobnih skupina što predstavlja bitan čimbenik u prikupljanju relevantnih informacija o temi istraživanja.

Obzirom da se radi o do sad neistraženoj temi na području Republike Hrvatske, prilikom prikupljanja podataka pokušalo se putem dubinskog intervjua dobiti dublji uvid u navedenu, slabije istraženu temu. Zbog te je činjenice u ovom istraživanju, koje se sa stajališta kvalitativne metodologije može okarakterizirati kao studija slučaja, sudjelovala jedna sudionica, te je ideja bila dobiti tek prve uvide u ovu temu koja bi u daljnjim istraživanjima trebala biti detaljnije istražena na većem broju sudionika. Creswell (2013) navodi kako se kvalitativna studija slučaja u kojem sudjeluje jedan sudionik koristi kada se detaljnije želi prikazati neki problem, slučaj ili proučiti neka specifična tema ili fenomen u stvarnom, suvremenom kontekstu ili okruženju. Ovakav pristup istraživanju često se može vidjeti u znanstvenim disciplinama koje su srodne pedagogiji, primjerice psihologiji, pravu i političkim znanostima, odnosno u polju humanističkih i društvenih znanosti, no također i u području medicine. Primjer kvalitativne studije slučaja s jednim sudionikom predstavlja istraživanje autora Aporta i Lacerda (2018) u kojem je sudjelovala jedna učiteljica djeteta s poremećajem autističnog spektra.

Intervju sa sudionicom proveden je „licem u lice“ u prostoru predškolske ustanove predškolske ustanove Grada Zagreba u kojoj je zaposlena sudionica istraživanja. Sudionici je pritom predstavljen cilj i svrha istraživanja. Vrijeme i mjesto provođenja intervjua određeni su prema dogovoru sa sudionikom. Intervju je trajao 50 minuta i 34 sekunde.

Neposredno prije provođenja intervjua istraživač je sudionici ponovio cilj i svrhu istraživanja. Jasno je naglašena uloga i doprinos iskaza sudionice u istraživanju. Sudionici je zajamčena anonimnost i povjerljivost prikupljenih podataka te joj je naglašena i mogućnost odustajanja od intervjua ili neodgovaranje na pitanja na koja nije spremna dati odgovor.

Dubinski intervju sastojao se od 22 pitanja otvorenog tipa pomoću kojih se nastojalo dobiti mišljenje pedagoginje o važnosti programa za promicanje dječjih prava u predškolskim ustanovama te o vlastitom iskustvu u provođenju istih, kao i o znanju i kompetencijama koje pedagozi stječu u svojem formalnom obrazovanju, smjernicama i prijedlozima za kvalitetnije provođenje samih programa.

Intervju je protekao u ugodnom ozračju. Sudionica je pokazala veliki interes za temu istraživanja. Provedba intervjuja zabilježena je audio zapisom za koji je sudionica dala verbalni pristanak. Snimka intervjuja služila je isključivo transkribiranju informacija dobivenih intervjuom. Transkribirani podaci korišteni su u kvalitativnoj analizi podataka.

Zaštita podataka sudionice tijekom provođenja intervjuja zajamčena je slijeđenjem načela Etičkog kodeksa Odbora za etiku u znanosti i visokom obrazovanju (2006).

Obzirom na korištenu kvalitativnu paradigmu potrebno je navesti ograničenje ovog istraživanja. Ograničenje se odnosi na uzorak koji čini jedna sudionica, iako je njen iskaz bogat relevantnim informacijama za navedenu temu. Daljnja istraživanja koja bi se nadovezala na ovaj rad, a prorađuju temu odgoja i obrazovanja za ljudska prava trebala bi obuhvatiti veći broj sudionika.

7. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA

Podaci dobiveni intervjuom podvrgnuti su kvalitativnoj analizi. Prilikom toga korištena je metoda analize okvira. Analiza okvira predstavlja metodu obrade podataka koja se temelji na činjenici da je iz dostupnih spoznaja moguće unaprijed izabrati područja koja će biti obrađena i predstavljati okvir analize podataka. Prikupljeni podaci, odnosno svaka specifična tema podliježe deduktivnoj analizi kroz nekoliko procesa koji uključuju (Ajduković, Urbanc, 2010):

- Upoznavanje sa građom,
- Postavljanje tematskog okvira,
- Indeksiranje (kodiranje) podataka,
- Povezivanje i interpretacija.

U Prilogu 2. navedeni su tablični prikazi indeksiranja (kodiranja) podataka za svako od tri istraživačka pitanja. Na temelju provedene kvalitativne analize podataka u nastavku teksta

prikazana je interpretacija nalaza istraživanja. Sukladno mišljenjima sudionice za svako istraživačko pitanje odnosno tematsko područje oblikovane su teme sa pripadajućim kategorijama. Tablični prikaz tema sa pripadajućim kategorijama prikazan je u tablicama 3., 4. i 5.

Tablica 3. Mišljenje pedagoga o stjecanju kompetencija iz područja odgoja i obrazovanja za ljudska prava kroz formalno i neformalno obrazovanje

Tematsko područje: Mišljenje pedagoga o stjecanju kompetencija iz područja odgoja i obrazovanja za ljudska prava kroz formalno i neformalno obrazovanje	
Teme	Kategorije
1. Formalno obrazovanje pedagoga u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava	<ul style="list-style-type: none"> • Sveučilišni kolegiji iz područja odgoja i obrazovanja za ljudska prava na studiju pedagogije • Stjecanje znanja i razumijevanje pojmova iz područja odgoja i obrazovanja za ljudska prava formalnim obrazovanjem • Formalno obrazovanje omogućuje razumijevanje i povezivanje bitnih odrednica odgoja i obrazovanja za ljudska prava • Formalno obrazovanje nije dovoljna priprema za rad u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava
2. Zastupljenost odgoja i obrazovanja za ljudska prava u formalnom obrazovanju pedagoga	<ul style="list-style-type: none"> • Zastupljenost i sadržaj područja odgoja i obrazovanja za ljudska prava na studiju pedagogije

	<ul style="list-style-type: none"> • Područje odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama na studiju pedagogije
3. Neformalno obrazovanje pedagoga u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava	<ul style="list-style-type: none"> • Neformalni oblici obrazovanja u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava kroz CAP, NTC i program udruge Poticaaj • Neformalno obrazovanje pedagoga omogućuje stjecanje praktičnog znanja u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava
4. Povezanost formalnog i neformalnog oblika obrazovanja pedagoga u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava	<ul style="list-style-type: none"> • Primjena naučenih teorijskih znanja u praktičnom radu pedagoga u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava • Primjena znanja stečenih formalnim i neformalnim obrazovanjem u praksi kroz osvještavanje osobne i profesionalne odgovornosti
5. Kompetentnost pedagoga za provođenje odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama	<ul style="list-style-type: none"> • Rad na sebi i jačanje kompetencija važni su za kvalitetan rad pedagoga u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava • Opće i specifične kompetencije pedagoga za provođenje odgoja i obrazovanja za ljudska prava

U okviru prvog tematskog područja koje se odnosi na **Mišljenje pedagoga o stjecanju kompetencija iz područja odgoja i obrazovanja za ljudska prava kroz formalno i neformalno obrazovanje** analizom građe dobiveno je nekoliko tema koje se odnose na formalno i neformalno obrazovanje te njihovu povezanost, kompetentnost pedagoga i zastupljenost odgoja i obrazovanja za ljudska prava u formalnom obrazovanju pedagoga.

Sudionica u okviru teme Formalno obrazovanje pedagoga u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava navodi nekoliko sveučilišnih kolegija *Prava djeteta u odgoju i obrazovanju...* i

...Obrazovanje za ljudska prava i građanstvo... koji su vezani uz odgoj i obrazovanje za ljudska prava. Spomenuti kolegiji odnose se na studij Pedagogije na Sveučilištu u Zagrebu. Na Sveučilištu u Rijeci studenti diplomskog studija Pedagogije pohađaju kolegij Odgoj i obrazovanje za ljudska prava (Prijedlog diplomskog studija Pedagogije, 2015). Sudionica pri tome smatra da se u okviru formalnog obrazovanja premala važnost pridaje odgoju i obrazovanju za ljudska prava.

Kroz temu Zastupljenost odgoja i obrazovanja za ljudska prava u formalnom obrazovanju pedagoga sudionica navodi da se temi odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama trebala dati veća važnost na ranijim godinama studija. Pretraživanjem literature pronađena je studija Danskog instituta za ljudska prava iz 2016. godine kojom se pokazalo da socijalni radnici, savjetnici i učitelji smatraju da se odgoj i obrazovanje za ljudska prava na studijima prožima najviše kroz kognitivnu dimenziju, te naglašavaju nedostatak kompetencija u području podučavanja i stvaranja kulture ljudskih prava u odgojno-obrazovnoj sredini (Danish Insitute for Human Rights, 2016).

Nadalje, sudionica istraživanja naglašava da *...neformalnom dijelu konkretnije su stvari bile, gdje je edukacija koja je provedena stavljala naglasak više na toj praktičnoj osnovi...*, što ukazuje na značaj neformalnog obrazovanja pedagoga u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava. Sudionica pritom navodi nekoliko programa kroz koje se neformalno obrazovala, a oni uključuju CAP, NTC i program udruge Poticaj. Neformalno obrazovanje predstavlja dobrovoljno sudjelovanje u izvaninstitucijskim obrazovnim aktivnostima s ciljem stjecanja određenih znanja i vještina (Kuka, 2012). Suvremena pedagogija okrenuta je cjeloživotnom obrazovanju, odnosno neformalnim i informalnim načinima stjecanja kompetencija, znanja, vještina i spodobnosti (Previšić, 2007). Sukladno navedenom, neformalnim obrazovanjem nadograđuju se znanja stečena formalnim putem i usvajaju one vještine i sposobnosti s kojima se tijekom formalnog obrazovanja nije susretalo (Kuka, 2012).

Kroz temu Povezanost formalnog i neformalnog oblika obrazovanja pedagoga u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava sudionica ističe *...razliku formalnog i neformalnog...upravo na toj teoriji i praksi...*prilikom čega se uspostavlja povezanost formalnog dijela obrazovanja koje je usmjereno na teorijsko znanje i neformalnog obrazovanja koje je bazirano na praktičnom znanju. Istraživanja u području koncepata obrazovanja pokazuju da se sinergija između formalnog i neformalnog obrazovanja očituje u holističkim principima i aktivnoj participaciji u procesu učenja, što je baza neformalnog učenja i kao takvo

predstavlja prikladan, komplementarni element formalnog obrazovanja. Suvremena pedagogija usmjerena je na prihvaćanje i međusobno razumijevanje, osobni razvoj i individualizirani pristup. Navedene značajke bitan su dio neformalnog obrazovanja koje je usmjereno na razvoj vještina i stavova, što u konačnici potiče internaliziranu motivaciju (Mareva, 2018).

U okviru teme Kompetentnost pedagoga za provođenje odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama sudionica navodi kako je za uspješno provođenje odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama od velike važnosti rad na osobnom i profesionalnom razvoju, te opće i specifične kompetencije pomoću kojih pedagog razumije, štiti i provodi prava. Istraživanja i publikacije koje se bave kompetencijama pedagoga na području Republike Hrvatske uglavnom se bave školskim pedagogima (Staničić, 2005; Šnidarić, 2009; Ledić, Staničić, Turk, 2013; Fajdetić, Šnidarić, 2014), dok su istraživanja na području predškolskog odgoja malobrojnija. Miljak (2009, prema Maglov, 2015) navodi kako se uloga i kompetencije pedagoga u predškolskoj ustanovi realiziraju kroz primjenu suvremenih pedagoških spoznaja konkretnim uvjetima u ustanovi s ciljem unapređivanja odgojno-obrazovne prakse. U ranije se spomenutim istraživanjima u području školskih pedagoga spominje nekoliko koncepata koji opisuju razne kompetencije pedagoga, no posebno se ističu građanska i međuljudska kompetencija. Građanska kompetencija podrazumijeva sudjelovanje u građanskom životu zajednice te podrazumijeva poznavanje načina ponašanja, međukulturne dimenzije i sudjelovanje u aktivnostima zajednice. Sukladno tome, međuljudska kompetencija podrazumijeva empatiju prema drugima, prevladavanje stereotipa i predrasuda, te potizivan stav prema promjenama (Fajdetić, Šnidarić, 2014). Sve navedeno vitalan je dio rada pedagoga u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama. Andrzejewski, Baltodano i Symcox (2009) navode važne kompetencije u pripremi učitelja, odgojitelja i drugih odgojno-obrazovnih radnika za provođenje programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava. Te kompetencije uključuju poznavanje ključnih koncepata u okviru odgoja i obrazovanja za ljudska prava, poznavanje zakonske regulative, prepoznavanje situacija u kojima je potrebno zaštititi prava djeteta, promicanje odgoja i obrazovanja za ljudska prava te stvaranje i evaluaciju programa.

Slijedom navedene intepretacije rezultata vezanih uz prvo istraživačko pitanje, u nastavku rada biti će interpretirani rezultati drugog istraživačkog pitanja.

Tablica 4. Iskustvo pedagoga u radu na promicanju dječjih prava u predškolskoj ustanovi

Tematsko područje: Mišljenje pedagoga o iskustvu u radu na provedbi odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi	
Teme	Kategorije
1. Iskustvo pedagoga u provođenju CAP programa u predškolskoj ustanovi	<ul style="list-style-type: none"> • Pedagog u suradnji s ostalim članovima stručnog tima provodi CAP program namijenjem roditeljima i djeci • Roditelji u početku ne pokazuju interes za CAP program • CAP program treba provoditi od najranije dobi djece uz sustavno informiranje i uključivanje roditelja • Djeca u odgojnim skupinama aktivno sudjeluju u provođenju CAP programa
2. Iskustvo pedagoga u provođenju NTC programa u predškolskoj ustanovi	<ul style="list-style-type: none"> • Pedagog u suradnji s odgojiteljicama i logopedinjom provodi NTC program namijenjem djeci svih dobnih skupina • Djeca u odgojnim skupinama aktivno sudjeluju u provođenju NTC programa
3. Iskustvo pedagoga u provođenju programa udruge Poticaj u predškolskoj ustanovi	<ul style="list-style-type: none"> • Pedagog u suradnji s odgojiteljicama i psihologinjom provodi program udruge Poticaj namijenjem poticanju kvalitetnog razvoja djece • Roditeljima je potrebno više poticaja za uključivanje u provođenje programa udruge Poticaj

	<ul style="list-style-type: none"> • Odgojiteljice savjesno i aktivno provode program udruge Poticaj kroz oživotvorenje i afirmaciju ljudskih prava • Odgojiteljice stvaraju okruženje usmjereno na promicanje dječjih prava
4. Iskustvo pedagoga u provođenju programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava i promicanje dječjih prava u predškolskoj ustanovi	<ul style="list-style-type: none"> • Pedagog provodi zaštitne, preventivne i razvojne programe u predškolskoj ustanovi • Potreba za većom posvećenošću odgoju i obrazovanju za ljudska prava unutar satnice pedagoga • Projekti kao primjer prakse promicanja dječjih prava u predškolskoj ustanovi • Projekti iz područja promicanja dječjih prava usmjereni su na interese i životne probleme djece • Projekti kao primjer dobre prakse planiranja, provedbe i evaluacije odgojno-obrazovnog rada u području promicanja dječjih prava
5. Suradnja pedagoga i ostalih članova stručnog tima u procesu odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi	<ul style="list-style-type: none"> • Pedagog kao najšire profilirani stručni suradnik sudjeluje u svim fazama odgojno-obrazovnog rada uz timsku suradnju • Psiholog, zdravstveni voditelj i logoped u manjoj mjeri sudjeluju u u promicanju dječjih prava

<p>6. Nedostatak modela za promicanje dječjih prava u predškolskoj ustanovi</p>	<ul style="list-style-type: none"> • U predškolskim ustanovama ne postoji model za promicanje dječjih prava • Niska zastupljenost odgoja i obrazovanja za ljudska prava u nacionalnim dokumentima • Potreba za izradom okvira odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi
<p>7. Suradnja pedagoga sa drugim institucijama</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Pedagog surađuje sa Agencijom za odgoj i obrazovanje kroz održavanje stručnih skupova • Provedba i predstavljanje projekata iz područja odgoja i obrazovanja na smotrama • Pedagog kroz provođenje programa surađuje sa udrugama Korak po korak i Poticaj
<p>8. Mišljenje pedagoga o Nacionalnom programu odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Susret pedagoga i Nacionalnog programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava kroz stručno usavršavanje • Nacionalni program odgoja i obrazovanja za ljudska prava kao okosnicu rada u predškolskoj ustanovi potrebno je doraditi i proširiti
<p>9. Suradnja pedagoga i odgojitelja na području odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Suradnja pedagoga i odgojitelja na području odgoja i obrazovanja za ljudska prava odvija se kroz aktive i timska planiranja • Pedagog na početku pedagoške godine provodi edukaciju odgojitelja o odrednicama odgoja i obrazovanja za ljudska prava

	<ul style="list-style-type: none"> • Presentacije projekata skupine kao način promicanja rada odgojitelja
--	--

U okviru drugog tematskog područja koje se odnosi na **Mišljenje pedagoga o iskustvu u radu na provedbi odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi** analizom odgovora sudionice dobiveno je nekoliko kategorija koje se odnose na programe koje je sudionica provodila u ustanovi u kojoj radi, suradnji sa drugim odgojno-obrazovnim činiteljima te mišljenje o modelu promicanja dječjih prava u predškolskim ustanovama.

Kroz temu Iskustvo pedagoga u provođenju CAP programa u predškolskoj ustanovi sudionica je izvijestila o načinu provođenja CAP programa namijenjenog prevenciji zlostavljanja djece, suradnji sa drugim stručnjacima te reakcijama roditelja na provedbu programa. CAP program (eng. Child Assault Prevention) polazi od teorije da svako zlostavljanje predstavlja kršenje odnosno ugrožavanje ljudskih prava, stoga mu je cilj razviti efikasne preventivne strategije odnosno osnaživanje djece kroz razvoj njihovih sposobnosti (Velki, Ozdanovac, 2014). CAP program, osim djeci, namijenjen je i roditeljima. Sukladno tome, sudionica navodi kako u početku provedbe programa roditelji pokazuju smanjen interes, no evaluacije nakon provedbe programa pokazuju porast interesa. Takav nalaz potvrđuju i istraživanja čiji se sažeci mogu naći na internetskim stranicama Internacionalnog CAP Centra (International Center for Assault Prevention). Sudionica također izvještava o dobrim rezultatima provedbe programa u odgojnim skupinama *...shvaćanja i provedbe dječjih prava gdje djeca to shvaćaju vrlo ozbiljno i aktivno sudjeluju u tome...* što potvrđuju i rezultati nacionalnih istraživanja (Vlahović-Štetić, Vidović, 2000; Maljković, Hitrec, 2009).

Nadalje, sudionica iznosi svoje iskustvo u provođenju NTC programa. NTC program usmjeren je na razvijanje i dostizanje bioloških potencijala djeteta kroz korištenje neurofizioloških spoznaja i stimulativno okruženje koje, među najvažnijima, čine obitelj djeteta i predškolska ustanova (Rajović, 2017). Iako je program usmjeren prvenstveno na razvoj kognitivnih sposobnosti djece, sudionica navodi kako su program *...proširili i stavili naglasak na važnost uključivanja sve djece u skupinama i od same najmlađe dobi...* Pozitivni učinci provođenja NTC programa potvrđeni su nekolicinom istraživanja u regiji. Rajović, Gojkov-Rajić i Stojanović (2017) procjenjivali su mišljenje odgojitelja o učincima programa te aplikaciji NTC programa

u praksu prilikom čega su dobili statistički značajne rezultate. Lončarić i Novak (2015) istraživali su učinkovitost prve faze NTC programa kod 60 djece dobi od 4 do 7 godina podijeljene u dvije skupine - eksperimentalnu i kontrolnu. Nalazi istraživanja pokazali su bolje rezultate kod djece u eksperimentalnoj skupini u odnosu na kontrolnu.

Treći program kojeg sudionica prikazuje odnosi se na program udruge Poticaj kroz koji *...odgojitelji zajedno sa stručnim suradnicima, psihologom i sa mnom odraduju male kreativne socijalizacijske radionice za predškolsku dob...* Prema Janković i Rihter (2010) Male kreativne socijalizacijske skupine usmjerene su na socijalizacijski proces djece koja žive u nepovoljnoj, rizičnoj okolini, primjerice u obitelji narušenih odnosa. Cilj je ovog programa prevladavanje teškoća, obiteljskih i drugih problema te usmjeravanje djece u pozitivnom smjeru socijalizacije, kao i pružanje podrške roditeljima u procesu odgovornog roditeljstva. Intervencije u grupnom radu odnose se na uspostavljanje vršnjačke podrške, stručno vođenje kroz djeci zanimljive aktivnosti te samoostvarenje kroz aktivno sudjelovanje.

Sljedeća tema koju sudionica prepoznaje odnosi se na Iskustvo pedagoga u provođenju programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava i promicanje dječjih prava u predškolskoj ustanovi. Unutar ove teme sudionica iznosi nekoliko značajki provođenja odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama. Prva značajka odnosi se na provođenje dva programa koja su dio Godišnjeg plana i programa ustanove u kojoj je sudionica zaposlena. Ti preventivni programi pod nazivom Integracija zaštitnih, preventivnih i razvojnih programa u neposredni rad s djecom te Program odgoja za ljudska prava i humane vrijednosti usmjereni su na sve važne čimbenike koji utječu na psihosocijalni razvoj djeteta te na ojačanje zaštitnih čimbenika u dječjoj dobi, primjerice poticajne sredine, kvalitetnih obiteljskih i drugih veza, sposobnosti samokontrole sa istovremenom redukcijom rizičnih čimbenika poput loših obiteljskih odnosa (Mikas, Pavlović, Sunko, 2013). Gunc (2007) kao stručna suradnica pedagoginja u predškolskoj ustanovi iznosi iskustvo provođenja preventivnih programa stavljajući pritom naglasak na integrativan pristup koji obuhvaća fizičke i psihosocijalne aspekte zaštite djeteta kao i mjere usmjerene na samozaštitu i samoočuvanje djece. Od iznimne važnosti ističe osnovno polazište modela kojeg primjenjuje a ono glasi da je sigurnost temeljna potreba i pravo djeteta, pa je ona samim time primarna zadaća i odgovornost svakog odgojno-obrazovnog djelatnika. Nadalje, sudionica ističe nedostatak vremena za posvećivanje odgoju i obrazovanju za ljudska prava unutar svoje satnice. Prema Državnom pedagoškom standardu predškolskog odgoja i naobrazbe (NN 63/08) stručni suradnik pedagog dužan je u okviru svoje

satnice provesti 25 sati u neposrednom radu sa djecom, roditeljima i odgojiteljima. Pregledom literature nisu pronađena istraživanja koja potvrđuju ovo mišljenje u okviru predškolskog odgoja i obrazovanja, međutim Huskić (2018) u istraživanju specifičnosti savjetodavnog odgojnog rada školskog pedagoga navodi "nedostatak vremena" kao jedan od većih otežavajućih čimbenika realizacije savjetodavnog rada. Razlozi nedostatka vremena su mnogobrojni. Neki od njih uključuju bavljenje administrativnim poslovima, disciplinske postupke nad učenicima, zamjene odsutnih učitelja i druge. Treća značajka koju je sudionica predstavila u okviru ove teme odnosi se na projektni rad kao primjer dobre prakse sa mnogobrojnim benefitima *...proizlaze iz trenutnih interesa djece... rješavaju neke životne probleme u samom interesu djece ili su to kombinacije ovog dvoje rečenog. Djeca su izravno uključena u projekte, znači ili je samoinicijativno ili je jednostavno određena samoinicijativa odgojitelja usmjerila na tematiku samog projekta, koji su usmjereni na podizanje kvalitete života i stjecanje vještina djeteta, u izgradnji demokratskih odnosa...* Projekt predstavlja opsežno istraživanje djece o određenom sadržaju prilikom čega tome posvećuju svoje vrijeme, pažnju i energiju. Brojne su prednosti provođenja projekata u predškolskoj ustanovi, a neke od njih uključuju multimodalno učenje, razvoj navike i sposobnosti učenja te razvoj vlastitih istraživačkih sposobnosti (Clark, 2008). Dobrobiti provođenja projekta na temu odgoja i obrazovanja za ljudska prava potvrđene su i provedbom projekta "Program osnaživanja djece u zauzimanju za sebe i podrška nenasilju" u DV "Leptir", Sesvete koji sadrži četiri cjeline: odgojno-obrazovni rad s djecom, podrška roditeljstvu i jačanje roditeljske kompetencije, osnaživanje djelatnika vrtića u stručnim znanjima i vještinama te publiciranje letaka. Evaluacija projekta pokazala je veći interes djece za temu, popratne materijale i aktivnosti. Nadalje, djeca su češće branila svoja prava i zauzimala se za prava drugih, izražavala svoje potrebe i otvorenije razgovarala o svojim emocijama. Također, projekt se pokazao uspješnim u jačanju odgojiteljskih kompetencija i senzibilnosti te roditeljskih vještina (Jukić Lušić, Combaj, Matovina, 2007). Montgomery i sur. (2015) proveli su kvalitativno istraživanje na temu perspektive i mišljenja djece polaznika predškolske ustanove u Sjedinjenim Američkim Državama o odgoju i obrazovanju za ljudska prava. Projekt je bio usmjeren na odgoj i obrazovanje za ljudska prava kroz umjetničke aktivnosti. Djeca su izražavala svoje ideje i mišljenja kroz crteže koji su kasnije pretvoreni u omote za knjige. Iako je ova studija usmjerena primarno na ljudsko pravo na obrazovanje, učenje o odgoju i obrazovanju za ljudska prava kroz umjetnost pokazalo je mnogobrojne dobrobiti, kako za samu djecu, tako i za zajednicu u kojoj žive. Kvalitativnom analizom dobivena su dva ključna čimbenika. Prvi se odnosi na

prepoznavanje vlastitih prava, a drugi na produbljenje osjećaja empatije i skrbi za prava druge djece.

Nadalje, sudionica ističe temu Suradnja pedagoga i ostalih članova stručnog tima u promicanju dječjih prava u predškolskoj ustanovi. U odgovorima sudionice pedagogu se pridaje značenje *...najšire profiliranog stručnog suradnika koji sudjeluje u svim fazama odgoja i obrazovanja od samog planiranja i programiranja pa do vrednovanja...* što potvrđuje Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i naobrazbe (NN 63/08). Slična uloga pedagoga naznačena je i u Priručniku za samovrednovanje ustanova ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja gdje se naglašava promišljanje i praćenje realizacije odgojno-obrazovnog procesa te inovacije u metodama i oblicima rada (Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje znanja, 2012). Sudionica također navodi da ostali članovi stručnog tima, logoped, psiholog i zdravstveni voditelj u odnosu na pedagoga u manjoj mjeri sudjeluju u provođenju odgoja i obrazovanja za ljudska prava. U Državnom pedagoškom standardu predškolskog odgoja i naobrazbe (NN 63/08) psiholog se navodi kao stručnjak koji timski sudjeluje u stvaranju temeljnih uvjeta za ostvarivanje dječjih prava. Maleš, Milanović, Stričević (2003) prikazale su uloge svih navedenih stručnjaka u procesu odgoja i obrazovanja u predškolskoj ustanovi i ostvarivanju dječjih prava. Ono što se posebice ističe kod uloge pedagoga, a nije u toj mjeri naznačeno u ulogama ostalih stručnjaka jest promišljanje i osmišljavanje načina provođenja strategije rada na odgoju za ljudska prava. Tu se nadalje ističu praćenje načina i uvjeta ostvarivanja dječjih prava te senzibilizacija ostalih djelatnika.

Daljnjom analizom odgovora dobivena je sljedeća tema koja se odnosi na Nedostatak modela za promicanje dječjih prava u predškolskoj ustanovi. U okviru ove teme sudionica ističe da *...ne postoji u predškolskim ustanovama model kojim bi se mi vodili. Postoji kao dio našeg Godišnjeg plana i programa kojeg mi sami pišemo...* Nadalje, sudionica navodi premalu zastupljenost odgoja i obrazovanja za ljudska prava u nacionalnim dokumentima, te potrebu za izradom okvira odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama. Odgoj i obrazovanje za ljudska prava sastavni je dio nacionalnih dokumenata poput Programskog usmjerenja odgoja i obrazovanja predškolske djece (1991) i Nacionalnog programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava (1999) u kojem je izložena koncepcija cjeloživotnog odgoja i obrazovanja za ljudska prava temeljena na znanjima, vještinama, vrijednostima i stavovima koje pojedinac mora usvojiti (Maleš, Milanović, Stričević, 2003). Navedeni dokumenti predstavljaju okosnicu provođenja odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskom

sustavu, no ne sadrže konkretne aktivnosti koje bi odgojno-obrazovni stručnjaci provodili u neposrednom radu. Pretraživanjem literature pronađena su dva priručnika koja sadrže konkretna uputstva i prijedloge aktivnosti pod nazivima Kompas - Priručnik o odgoju i obrazovanju mladih za ljudska prava (2004) i Prvi koraci: Priručnik o odgoju i obrazovanju za ljudska prava (2000), no ona su više usmjerena na osnovnoškolsku dob. Literatura sa konkretnim aktivnostima namijenjena isključivo predškolskom odgoju i obrazovanju nije pronađena.

Sljedeća tema dobivena analizom odgovora odnosi se na Suradnju pedagoga sa drugim institucijama. Sudionica ističe suradnju sa Agencijom za odgoj i obrazovanje kroz sudjelovanje na stručnim skupovima i smotrama projekata te udrugama Korak po korak i Poticaj. Prema podacima pronađenim na web stranicama Agencije za odgoj i obrazovanje smotre projekata odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo u području ranog i predškolskog odgoja sustavno se održavaju od 2005. godine prilikom čega se posebna pozornost pridaje prikazu kvalitete rada kroz vrsne primjere iz prakse (Agencija za odgoj i obrazovanje, 2018). Ljubetić, Mandarić Vukušić i Pezo (2018) naglašavaju ulogu pedagoga u postizanju suradnje između svih čimbenika odgojno-obrazovnog procesa unutar i izvan ustanove. Pedagog je stručni suradnik koji spajajući znanja iz različitih područja i surađujući pritom sa drugim stručnjacima pronalazi najbolja rješenja za specifične situacije i izazove. Uzimajući u obzir navedenu sveobuhvatnu ulogu, suradnja pedagoga sa drugim institucijama je ne samo opravdana, već i nužna u cilju postizanja što višeg standarda kvalitete odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj dobi. Osim Agencije za odgoj i obrazovanje, sudionica navodi i suradnju sa udrugama Poticaj i Korak po korak. Iz toga je vidljiv širok spektar suradnje pedagoga koji obuhvaća kako državne institucije, tako i nevladine organizacije.

Sudionica također navodi susret sa Nacionalnim programom odgoja i obrazovanja za ljudska prava (1999) kroz smotru projekata Agencije za odgoj i obrazovanje, ističući pritom potrebu za proširenjem programa u njegovoj primjeni u predškolskom odgoju i obrazovanju. Sukladno tome Spajić-Vrkaš (2003) navodi da je, unatoč velikim naporima vladinih i nevladinih organizacija u području promocije mira i provođenja programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava, potrebno dodatno ojačati ovo područje kroz razvijanje unapređivanje koncepta ljudskih prava u reformi obrazovnog sustava, bolju pripremu odgojno-obrazovnih djelatnika,

provođenje akcijskih istraživanja, uspostavljanje i osnaživanje nacionalne i internacionalne suradnje različitih obrazovnih ustanova.

Posljednja tema dobivena u okviru ove kategorije odnosi se na suradnju pedagoga i odgojitelja koja se u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava očituje u vidu timskih planiranja i aktiva, posebice na početku pedagoške godine te prezentacije provedenih aktivnosti od strane odgojitelja. Važnost pružanja podrške odgojitelju od strane stručnog suradnika pedagoga u suvremenoj odgojno-obrazovnoj praksi istaknule su Vrcelj, Zovko i Vukobratović (2017) navodeći novu ulogu pedagoga kao "kritičkog prijatelja" i "refleksivnog praktičara" koji jača kompetencije i angažmane odgojno-obrazovnog djelatnika, u ovom slučaju odgojitelja, usmjeravanje na stalni profesionalni rast i razvoj te razvija refleksivnu praksu odnosno samoevaluaciju vlastitog rada. Nadalje, važnost suradnje pedagoga i odgojitelja napomenuta je i u Konceptiji razvojno pedagoške djelatnosti stručnih suradnika (Jurić i sur., 2001) gdje se navodi da uloga stručnog suradnika pedagoga podrazumijeva savjetodavni rad, praćenje i analizu odgojno-obrazovnog rada te brigu o stručnom usavršavanju odgojitelja. Pretraživanjem literature pronađen je primjer dobre prakse, suradnje stručnog suradnika pedagoga i odgojitelja u svjetlu razvijanja kurikuluma usmjerenog na oživotvorenje prava djece i odraslih. Dječji vrtić Leptir iz Sesveta niz godina provodi projekte iz područja odgoja i obrazovanja za ljudska prava mijenjajući pritom odgojno-obrazovnu praksu odgojitelja kroz stvaranje konstruktivističkog kurikuluma. Uloga stručnih suradnika očitovala se u ranije navedenim procesima refleksije, izravnog promatranje odgojno-obrazovnog rada, analize i istraživačke prakse (Karabatić, 2009).

U svjetlu prikaza iskustva pedagoginje u radu na promicanju dječjih prava te odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi kroz primjere i usporedbe dobre prakse posljednji dio rada prikazati će preporuke pedagoga za kvalitetno provođenje odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi.

Tablica 5. Preporuke pedagoga za kvalitetno provođenje odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi

Tematsko područje: Mišljenje pedagoga o preporukama za kvalitetno provođenje odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi	
Teme	Kategorije
1. Podizanje kvalitete odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama	<ul style="list-style-type: none"> • Potreba za suvremenijim zakonskim propisima i sustavnim provođenjem odgoja i obrazovanja za ljudska prava • Radionice, poučavanje u prirodnim situacijama, projekti i aktivno uključivanje roditelja prikladne su metode provedbe odgoja i obrazovanja za ljudska prava • Jačanje kompetencija odgojitelja kroz stručna usavršavanja unutar i izvan ustanove • Radom na projektu djetetu se omogućuje učenje, istraživanje i stjecanje novih spoznaja • Pedagog kroz svoj rad teži jačanju kompetencija odgojitelja u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava
2. Uloga pedagoga u predškolskoj ustanovi	<ul style="list-style-type: none"> • Ciljne skupine u radu pedagoga u predškolskoj ustanovi uključuju odgojitelje i roditelje
3. Promicanje dječjih prava u cilju uspješnog odgoja i obrazovanja za ljudska prava	<ul style="list-style-type: none"> • Uključivanje djece u odgoj i obrazovanje za ljudska prava kroz oživotvorenje prava na igru • Oživotvorenjem prava djeteta omogućuje mu se aktivno sudjelovanje u životu zajednice

	<ul style="list-style-type: none"> • Sudjelovanjem u procesu odgoja i obrazovanja za ljudska prava dijete stječe kompetencije za uspješno sudjelovanje u životu zajednice
4. Nedostaci provođenja odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama	<ul style="list-style-type: none"> • Zastarjela i nedovoljna zakonska regulativa • Nedostatak vremena za provođenje odgoja i obrazovanja za ljudska prava zbog brojnih zaduženja pedagoga
5. Preporuke pedagoga za promicanje odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi	<ul style="list-style-type: none"> • Povećanje zastupljenosti odgoja i obrazovanja za ljudska prava u svim odgojnim skupinama • Aktivno uključivanje svih predškolskih ustanova u odgoj i obrazovanje za ljudska prava na državnoj razini • Poticanje aktivnog uključivanja djeteta u sve faze provođenja odgoja i obrazovanja za ljudska prava • Prepoznavanje i uvažavanje djetetovih potreba, mogućnosti i modaliteta učenja od strane odgojitelja • Stvaranje okruženja u kojem se dijete kroz učenje novih vještina, znanja i sposobnosti osjeća sretno i zadovoljno • Primjenjivost vještina naučenih u predškolskoj ustanovi kroz svakodnevni život

	<ul style="list-style-type: none"> • Vrednovanje projekata iz područja odgoja i obrazovanja za ljudska prava • Poštivanje, uvažavanje, ohrabrivanje i poticanje aktivnog sudjelovanja sve djece • Presentacija provedenih projekata u okviru ustanove i na smotri projekata Agencije za odgoj i obrazovanje
6. Prednosti provođenja odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama	<ul style="list-style-type: none"> • Poučavanje u prirodnim situacijama koje djeci omogućuje samostalno i odgovorno djelovanje

Treće tematsko područje koje se odnosi na **Mišljenje pedagoga o preporukama za kvalitetno provođenje odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama** podrazumijeva nekoliko tema dobivenih analizom literature.

Prva tema odnosi se na Podizanje kvalitete odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama. Pod tim sudionica podrazumijeva osuvremenjivanje zakonske regulative, angažman djece kroz razne vidove aktivnosti te jačanje kompetencija odgojitelja. Osuvremenjivanje zakonske regulative, kako navodi sudionica *...zakonski okviri dali obavezu svim odgojno obrazovnim ustanovama... raditi i baviti se ovim područjem...* podupire i Mreža mladih Hrvatske. Iako je u posljednjih dvadeset godina uvedeno mnogo promjena koje se tiču odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo, i dalje ostaje prostora za napredak, posebice na području pružanja podrške od strane nadležnih institucija. Implementacija sadržaja iz područja odgoja i obrazovanja za ljudska prava još je uvijek sporadična i uglavnom ovisi o volji odgojno-obrazovnih djelatnika te angažmanu odgojno-obrazovne ustanove. Sukladno tome, za napredak je potreban zajednički angažman ključnih dionika u ovom području: državnih institucija, organizacija civilnog društva, stručnjaka koji će razvijati kurikulum te odgojno-obrazovne ustanove odnosno njezinih djelatnika (Mreža

mladih Hrvatske). Nadalje, sudionica u okviru podizanja kvalitete odgoja i obrazovanja za ljudska prava navodi uključivanje djece kroz razne aktivnosti *...radionice i poučavanje u prirodnim situacijama i određeni projekti...* Neke komponente odgoja i obrazovanja za ljudska prava poput nenasilnog rješavanja konflikata se, kako navode Maleš i sur. (2003), najbolje uče kroz igru i iskustvene radionice. Nadalje, autorice također navode važnost kreiranja odgovarajuće klime u predškolskoj ustanovi obzirom da djeca uče kroz iskustva koja stječu u okolini u kojoj borave te rad na projektu, grupni rad i razgovor kao različite mogućnosti izražavanja u cilju povećanja djetetove motivacije. Sudionica također navodi jačanje odgojiteljskih kompetencija u cilju podizanja kvalitete. Jačanje odgojiteljskih kompetencija od strane stručnog tima, posebice pedagoga predmetom je nekolicine domaćih stručnih radova (Pintur, 2000; Srok, Skočić Mihić, 2012; Maglov, 2015; Vrcelj, Zovko i Vukobratović, 2017). Posljednja kategorija u okviru ove teme odnosi se na ojačavanje kompetencija pedagoga u provođenju odgoja i obrazovanja za ljudska prava. Uloga pedagoga u jačanju odgojiteljskih kompetencija može se naći u već ranije spomenutim definicijama koje se mogu pronaći u Državnom pedagoškom standardu predškolskog odgoja i naobrazbe (NN 63/08) i Konceptiji razvojno pedagoške djelatnosti stručnih suradnika (Jurić i sur., 2001). Sukladno navedenim definicijama, Miljak (2009) navodi da je uloga pedagoga "i da osposobi odgajatelje da budu reflektivni istraživači, koji znaju promatrati i vidjeti djecu i na osnovi tih znanja mijenjati svoju praksu, pripremati i oblikovati okruženje koje će maksimalno pogodovati djeci i njima samima". Sudionica ističe jačanje kompetencije odgojitelja kroz *...stručne skupove koji su u organizaciji vanjskih institucija ili kroz timska planiranja u vlastitoj ustanovi kroz aktive i odgajateljska vijeća...* Strategijom stručnog usavršavanja za profesionalni razvoj odgojno-obrazovnih radnika (2014-2020) Agencije za odgoj i obrazovanje promiče se stručno usavršavanje kroz unapređenje cjeloživotnih kompetencija. Među nekoliko nabrojanih kompetencija ističe se socijalna i građanska kompetencija kao ona koja je relevantna za područje odgoja i obrazovanja za ljudska prava. Primjer važnosti navedene kompetencije ističe i Diković (2013) čiji su rezultati istraživanja, između ostalog, pokazali važnost ojačavanja kompetencija učitelja u provođenju odgoja i obrazovanja za građanstvo.

Pod sljedećom temom Uloga pedagoga u predškolskoj ustanovi sudionica kao ciljnu skupinu u radu pedagoga navodi odgojitelje i roditelje *...pedagog je uključen direktno u rad odgojitelja...informativno savjetodavni rad s roditeljima...* Partnerstvo između različitih činitelja naglašavaju i Maleš, Stričević, Ljubetić (2010) ističući kompleksnu ulogu pedagoga koji, s jedne strane, trebaju poznavati obiteljski kontekst te rješavati probleme vezane uz njega,

a s druge strane njihova uloga kao stručnog suradnika zahtijeva rad unapređivanje rada odgojitelja.

Daljnjom analizom građe dobivena je sljedeća tema koja se odnosi na Promicanje dječjih prava u cilju uspješnog odgoja i obrazovanja za ljudska prava. U okviru ove teme sudionica posebice naglašava *...pravo na igru... jer upravo iskustveno učenje polazi od onoga što je djeci zaista najbliže i izravno se odnosi na njihov život...* Pravo djeteta na igru određeno je člankom 31. Konvencije o pravima djeteta, kako slijedi: "Države stranke priznaju djetetu pravo na odmor i slobodno vrijeme, na igru i razonodu primjerenu njegovoj dobi, kao i na slobodno sudjelovanje u kulturnom životu i umjetnostima." Pravo djeteta na igru pripada skupini razvojnih prava koji osiguravaju djetetu najbolji mogući razvoj. Važnost igre u sveukupnom razvoju djeteta i iskustvenom učenju naglašeno je i dokumentom Ujedinjenih Naroda pod nazivom General comment No. 17 (2013). Prema tom dokumentu važnost igre ogleda se u promicanju zdravlja i blagostanja djece i mladih. Igra također ima važnu ulogu u razvoju kreativnosti, mašte, samopoštovanja, samopouzdanja te u promicanju emocionalnih, socijalnih i kognitivnih vještina. Sudionica također ističe važnost aktivnog i kompetentnog sudjelovanja u životu zajednice kroz oživotvorenje prava djece odnosno odgoj i obrazovanje za ljudska prava. Sukladno tome, Mlinarević i Marušić (2005) naglašavaju pravo djeteta na kvalitetan odgoj i obrazovanje kao osnovu unapređenja kvalitete života djeteta i uspješnog funkcioniranja u društvu. Konvencijom o pravima djeteta promiče se koncept djeteta kao ravnopravnog člana društva, nositelja prava i aktivnog člana zajednice. Takav konstrukt temelji se na činjenici da je djetinjstvo vrijeme u kojem dijete živi i ostvaruje svoja prava, a ne čeka neka buduća vremena. U ranom razdoblju djeteta od velike je važnosti skrb koju dijete prima i okruženje u kojem djeluje. Te dimenzije imaju značajan utjecaj na mnoga obilježja ličnosti, sposobnosti, vrijednosti i razlike među pojedincima u kasnijoj životnoj dobi. Cilj je djelovanja kroz odgoj i obrazovanje za ljudska prava u predškolskoj dobi jačanje osobnog identiteta, prihvaćanje sebe kao člana zajednice i stjecanje kompetencija za uspješno sudjelovanje u životu zajednice (Maleš, Milanović, Stričević, 2003).

Sljedeća tema odnosi se na Nedostatke provođenja odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama. Sudionica pritom ističe zastarjelost zakonske regulative i nedostatak vremena za provođenje odgoja i obrazovanja za ljudska prava zbog brojnih zaduženja pedagoga. Mišljenje sudionice o zastarjelosti zakonske regulative može se poduprijeti činjenicom da je Nacionalni program za odgoj i obrazovanje za ljudska prava i demokratsko građanstvo objavljen, sada već davne, 1999. godine. Iako je od tada pa sve do

2010. godine producirano nekoliko bitnih dokumenata poput Nacionalnog okvirnog kurikulumu i Državnog pedagoškog standarda predškolskog odgoja i naobrazbe iz 2008. godine, još uvijek postoji potreba za suvremenom zakonskom regulativom koja će poduprijeti suvremeni pristup odgoju i obrazovanju za ljudska prava kakav, primjerice, opisuje Coysh (2017) navodeći da su dosadašnja iskustva stručnjaka koji se bave ovim područjem dovela do raznih spoznaja o znanju, moći i promjeni, što se direktno reflektira u načinu na koji se ljudska prava interpretiraju i očekivanjima društvenih promjena. Što se nedostatka vremena u okviru brojnih zaduženja pedagoga tiče, nisu nađena istraživanja koja se bave ovim pitanjem. S obzirom da je pedagog najšire profiliran stručnjak i surađuje sa svim odgojno-obrazovnim činiteljima, ne čudi činjenica da je pronalazak vremena za kvalitetno posvećivanje odgoju i obrazovanju za ljudska prava problem. Sindek i Benaković-Ranogajec (2008) u svom su istraživanju angažmana psihologa u pogledu poslova u području upravljanja ljudskih potencijala u predškolskoj ustanovi upravo kao jednu od prepreka uspješnosti u ovom području naveli nedostatak vremena, odnosno opterećenost drugim poslovima.

Nadalje, sljedeća tema koja je dobivena analizom građe trećeg tematskog područja odnosi se na Preporuke pedagoga za promicanje odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi. Prilikom toga sudionica navodi brojne preporuke poput ... *Uključivanje svih vrtića... aktivna uključenost djeteta... uvažavanje djetetovih potreba i mogućnosti sudjelovanja... stvaranje materijalnog i interakcijskog okruženja... primjeniti u svakodnevnom životu... vrednovanje samog projekta... da se prema djeci trebamo odnositi sa poštovanjem, da moramo uvažavati jednako svu djecu, da ih moramo ohrabrivati, da aktivno sudjeluju... iskustva koja smo podjelimo s drugim odgojiteljicama... na smotri projekata koju organizira AZOO...Iz iskaza sudionice vidljivo je da se njene preporuke odnose na aktivno uključivanje na razinama pojedinac (dijete)-predškolske ustanove u cjelini, ozračje u kojem se dijete osjeća uvaženo i ohrabreno, te na širenje znanja primjenjivih u svakodnevnom životu. Što se tiče uključivanja predškolskih ustanova u provođenje odgoja i obrazovanja za ljudska prava na državnoj razini tiče, podaci pronađeni u zbornicima Smotre projekata iz područja Nacionalnog programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo govore u korist veće uključenosti ustanova. Naime, u zborniku iz 2006. godine, prvom objavljenom na web stranicama Agencije za odgoj i obrazovanje pronađen je podatak o 22 prijavljena projekta od kojih je 15 projekata prihvaćeno. U zborniku iz 2017. godine pronađeni su podaci o 98 prijavljenih projekata, od kojih je 71 prikazan pomoću prezentacije a ostali pomoću plakata/postera. 2017. je na regionalnim smotrama sudjelovalo 823 odgojitelja i stručnih*

suradnika. Navedeni podaci govore o velikom povećanju i transparentnosti odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama, no unatoč tome još uvijek ima prostora za napredak budući da Republika Hrvatska prema podacima pronađenima na web stranicama Ministarstva znanosti i obrazovanja broji 815 predškolskih ustanova. Sudionica nadalje navodi aktivno uključivanje djeteta uz poštovanje i uvažavanje djeteta, a sve kroz primjereno ozračje. Mlinarević i Marušić (2005) također naglašavaju poticanje svakog djeteta na aktivno sudjelovanje kao jedan od temeljnih načela i postupaka u cilju uspješnog odgoja i obrazovanja za ljudska prava. Autorice također navode cjelokupno ozračje u dječjem vrtiću kao jedan od bitnih čimbenika uspješnosti odgoja i obrazovanja za ljudska prava. Ozračje se u ovom smislu odnosi na odnose svih odgojno-obrazovnih činitelja te fizičko okruženje koje poziva na konstruktivno rješavanje problema, igru i druženje. Unutar tih odnosa poželjno je da se dijete osjeća sigurno, uvaženo, poštovano i dobrodošlo. Maleš, Milanović i Stričević (2003, prema Mandarić Vukušić, 2016) također naglašavaju aktivno sudjelovanje djeteta u demokratskom okruženju kao način osvještavanja vlastitog utjecaja na osobna postignuća te promjene u okolini. Dijeljenje iskustava na razini predškolske ustanove te na razini regionalnih i/ili državnih smotri Agencije za odgoj i obrazovanje veoma je bitno za unapređenje kako kompetencija odgojno-obrazovnih djelatnika, tako i samog odgoja i obrazovanja za ljudska prava u cjelini. Promocija refleksivne prakse, provođenje zajedničkih akcijskih istraživanja i dijeljenja iskustava s drugim kolegama obilježje je profesionalne zajednice predškolske ustanove, kao i odraz kulture ustanove (Peterson, 2002, Vujičić, 2011, prema Jakopec, 2016). Rezultati istraživanja autorice Mlinarević (2009) pokazali su da odgojitelji kao jednu od prednosti projektnog učenja svakako smatraju razmjenu informacija i iskustava sa sustručnjacima iz drugih odgojno-obrazovnih ustanova.

Posljednja tema ovog kvalitativnog istraživanja odnosi se na Prednosti provođenja odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama. U okviru te teme sudionica kao prednost navodi *...poučavanje u prirodnim situacijama...* Ovakav vid poučavanju ljudskim pravima potvrđuju i Mlinarević i Marušić (2005) navodeći da svakodnevnne životne situacije omogućavaju biopsihosocijalni napredak i zadovoljenje djetetovih potreba na način koji je socijalno prihvatljiv. Nadalje, u kontekstu učenja u prirodnim situacijama naglašava se autonomija odnosno preuzimanje "odgovornosti" za vlastito učenje. Drugim riječima, djeci je potrebno osigurati okruženje u kojem će imati prostora i slobode za pregovore, argumentiranje i širenje znanja. Na taj će način generirati nova i stara znanja i u određenoj mjeri preuzeti odgovornost za vlastito učenje i produblјivanje iskustava (Slunjski, Petrović-Sočo, 2011).

Upravo se ovakav način učenja i djelovanja u kontekstu predškolske ustanove promiče kroz projekte iz područja odgoja i obrazovanja za ljudska prava. Djeca kroz autonomno učenje u prirodnim situacijama grade svijest o vlastitom utjecaju na društvene promjene. Te društvene promjene u predškolskoj dobi uključuju ponajviše njihovu užu okolinu odnosno odgojnu skupinu, no upravo se na takvim temeljima gradi društvo koje uvažava, promiče i daje život konceptu ljudskih prava.

8. ZAKLJUČAK

Cilj ovog istraživanja bio je dobiti uvid u perspektivu i mišljenje pedagoga o važnosti i iskustvu promicanja dječjih prava u okviru odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi. Kvalitativnom analizom podataka dobiveni su podaci koji pokazuju da sudionica ima iskustvo u provedbi navedenog programa, no isto tako nameće se potreba za boljim razvijanjem pristupa i oživotvorenjem prava u svakom smislu. Kao jedan od primjera dobre prakse svakako se tijekom obrade iskaza sudionice pokazao rad na projektima u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava, što je potkrijepljeno nekolicinom drugih istraživanja u kojima su prikazani mnogobrojne prednosti projektnog rada. Rezultati ovog istraživanja ukazuju da postoji velika potreba za kvalitetnijim oživotvorenjem, ponajprije, prava preživljavanja i razvojnih prava, kako bismo djeci osigurali što bolju fizičku okolinu u kojoj će se ona biopsihosocijalno uspješno razvijati. Također se nameće potreba za većom posvećenošću odgoju i obrazovanju za ljudska prava na svim obrazovnim razinama, kako u pogledu zakonske regulative tako i u pogledu bolje prakse u odgojno-obrazovnim ustanovama. Pretraživanjem nacionalne literature nisu pronađena druga kvalitativna istraživanja koja istražuju povezanost predškolskog pedagoga i odgoja i obrazovanja za ljudska prava što ukazuje na činjenicu da postoji potreba za većim brojem istraživanja ovog područja, kako kvantitavnih tako i kvalitativnih. Veći broj istraživanja ove teme svakako bi pridonio boljoj implementaciji odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolske programe. Obzirom da je ovim istraživanjem tek načeta tema djelovanja predškolskog pedagoga u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava, daljnja istraživanja trebala bi sadržavati veći broj sudionika kako bi se dobio dublji uvid i različita mišljenja o ovom području. Naposljetku, zadaća je svih odgojno-obrazovnih djelatnika promicanje i oživotvorenje dječjih odnosno ljudskih prava. Suvremena pedagogija temelji se na holističkom pristupu zalažući se pritom za cjelovit pristup djetetu koji u potpunosti poštuje potrebe i interese djeteta. Takav pristup predstavlja kamen temeljac za stvaranje demokratskog društva okrenutog socijalnoj pravdi, jednakosti i uvažavanju svakog ljudskog bića.

9. LITERATURA

1. Agencija za odgoj i obrazovanje (2006). *Smotra projekata iz područja Nacionalnog programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo*, Agencija za odgoj i obrazovanje: Zagreb.
2. Agencija za odgoj i obrazovanje (2014). *Strategija stručnog usavršavanja za profesionalni razvoj odgojno-obrazovnih radnika (2014-2020)*. Agencija za odgoj i obrazovanje: Zagreb.
3. Agencija za odgoj i obrazovanje (2017). *Smotra projekata - 2017 iz građanskog odgoja i obrazovanja*, Agencija za odgoj i obrazovanje: Zagreb.
4. Agencija za odgoj i obrazovanje (2018). *Smotre projekata odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo u području ranog i predškolskog odgoja*, <https://www.azoo.hr/index.php?view=article&id=6608&naziv=smotre-projekata-odgoja-i-obrazovanja-za-ljudska-prava-i-demokratsko-graanstvo-u-podruju-ranog-i-predkolskog-odgoja> , pristupljeno 15. listopada 2018.
5. Ajduković, M., Urbanc, K. (2010). Kvalitativna analiza iskustva stručnih djelatnika kao doprinos evaluaciji procesa uvođenja novog modela rada u centre za socijalnu skrb, *Ljetopis socijalnog rada*, 17(3), 319-352.
6. Alinčić, M. (1993). Prava djeteta u sustavu prava čovjeka, *Defektologija*, 29(1), 77-79.
7. Amnesty International (2015). A history of human rights. Key human rights milestones through our history. https://www.amnesty.org.nz/sites/default/files/History%20of%20human%20rights_0.pdf Pristupljeno 3. svibnja 2018.
8. Andrzejewski, J., Baltodano, M. P., Symcox, L. (2009). *Social Justice, Peace, and Environmental Education*, Routledge, Taylor&Francis Group: New York, London.
9. Anđelić, N. (2008). *Kratka povijest ljudskih prava*, Sarajevo: ACIPS.
10. Aporta, A. P., Lacerda, C.B.F. (2018). Case Study On Activities Developed For A Student With Autism In Elementary School, *Rev. Bras. Educ. Espect*, 24(1), 45-58.
11. Bajaj, M. (2017). *Human Rights Education: Theory, Research, and Praxis*. University of Pennsylvania Press: Philadelphia.
12. Beader, M. (2000). *Prvi koraci: priručnik o odgoju i obrazovanju za ljudska prava*, Amnesty International Hrvatske: Zagreb.

13. Bucholz, J. L., Sheffler, J. L. (2009). Creating a Warm and Inclusive Classroom Environment: Planning for All Children to Feel Welcome. *Electronic Journal for Inclusive Education*, 2(4).
14. Butler, C. (2012) *Child Rights: The Movement, International Law, and Opposition*. West Lafayette: Purdue University Press.
15. Centar za ljudska prava (2010). *Demokracija i ljudska prava u osnovnim školama: teorija i praksa*. Centar za ljudska prava: Zagreb.
16. Cheng, C. (1979). Human Rights in Chinese History and Chinese Philosophy, *Comparative Civilizations Review*, 1(1), 1-20.
17. Clark, A. (2008). Kako projekt uvesti u praksu, *Dijete Vrtač Obitelj*, 53, 2-8.
18. Council of Europe. Committee of Ministers. Recommendation No. R (85) On Teaching and Learning about Human Rights in Schools, <https://rm.coe.int/16804c2d48>. Pristupljeno 15. veljače 2018.
19. Covell, K. (2013). Children's Human Rights Education as a Means to Social Justice: A Case Study From England, *International Journal of Education for Social Justice*, 2(1), 35-48.
20. Coysh, J. (2017). *Human Rights Education and the Politics of Knowledge*, Routledge: New York.
21. Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and research design : choosing among five approaches*. SAGE Publications: Los Angeles.
22. Danish Institute for Human Rights (2012). *The Human Rights Education Toolbox. A Practitioner's Guide to Planning and Managing Human Rights Education*. Denmark's National Human Rights Institution: Copenhagen.
23. Diković, M. (2013). Ključne kompetencije učitelja u odgoju i obrazovanju za građanstvo, *Život i škola*, 29(1), 326-340.
24. Domres, B., Koch, M., Manger, A., Becker, H. (2001). Ethics and triage. *Prehosp Disast Med*, 16(1), 53-58.
25. Donnelly, J. (2013). *Universal human rights in theory and practice*. New York: Cornell University Press.
26. Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i naobrazbe (NN, 63/08)
27. Equitas - International Centre for Human Rights Education (2008). *Play it Fair: A Human Rights Education Toolkit for Children*. Quebec.
28. European Training and Research Centre for Human Rights and Democracy, ETC (2003). *Understanding Human Rights. Manual on Human Rights Education*. Graz.

29. Fajdetić, M., Šnidarić, N. (2012). Kompetencije stručnog suradnika pedagoga u suvremenoj praksi, *Napredak*, 155(3), 237-260.
30. Fajdetić, M., Šnidarić, N. (2014). Kompetencije stručnog suradnika pedagoga u suvremenoj pedagoškoj praksi, *Napredak*, 154(3), 237-260.
31. Flowers, N., Bernbaum, M., Rudelius-Palmer, K., Tolman, J. (2000). *The Human Rights Education Handbook: Effective Practices for Learning, Action, and Change*. Human Rights Resource Center: Minneapolis.
32. Frantzi, K. K.(2004). Human Rights Education: The United Nations Endeavour and the Importance of Childhood and Intelligent Sympathy, *International Education Journal*, 5(1), 1-8.
33. Fritzsche, K. P. (2007). Children's Rights Education as a Key to Human Rights Education. *Peacemattter-Utrecht*, 29, 49-73.
34. Gearon, L. (2011). Contemporary Issues in Human Rights Education: Discussion and Recommendations. United Nations Education: 97-98.
35. Gollob, R., Krapf, P., Olafsdottir, O., Weidinger, W. (2010). *Obrazovanjem do demokracije*. Izdavaštvo Vijeća Europe: Strasbourg.
36. Gunc, Z. (2007). Sigurno dijete u sigurnom okruženju, *Dijete Vrtnič Obitelj*, 49, 16-19.
37. Halmi, A., Crnoja, J. (2003). Kvalitativna istraživanja u društvenim znanostima i humanoj ekologiji, *Soc. ekol. Zagreb*, 12(3-4), 195-210.
38. Hayes, N. (2002). *Children's Rights – Whose Right? A Review of Child Policy Development in Ireland*. Studies in Public Policy 9, The Policy Institute, Trinity College: Dublin.
39. Hitrec, G., Maljković, M. (2009). Izvještaj o evaluaciji učinaka/posljedica CAP programa prevencije zlostavljanja djece, Udruga roditelja "Korak po korak": Zagreb.
40. Holland, S. (2018). Human Rights Education in the New Curriculum: Position Paper of the Children's Commissioner for Wales, https://www.childcomwales.org.uk/wp-content/uploads/2018/02/CCFW-Children-Rights-and-Curriculum-Reform-Position-Paper-2018_English.pdf, Pristupljeno 10. siječnja 2019.
41. Howe, R. B., Covell, K. (2007). *Empowering Children: Children's Rights Education as a Pathway to Citizenship*. University of Toronto Press: Toronto.
42. Human Rights Education in Social Work Degree Programmes-English Summary (2016). Danish Institute for Human Rights, <https://www.humanrights.dk/sites/humanrights.dk/files/media/dokumenter/udgivelser/>

- hrc_2017/human_rights_education_in_social_work_degree_programmes_summary.pdf . Pristupljeno 5. srpnja 2018.
43. Huskić, A. (2018). Savjetodavni odgojni rad školskog pedagoga u osnovnoj školi Prekounje, Diplomski rad, Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu: Sarajevo.
44. ICYE International Office (2015). Toolkit: Human Rights Education in Volunteering, <http://www.icye.org/wp-content/uploads/2016/08/Human-Rights-Education-Toolkit.pdf> . Pristupljeno 20. siječnja 2018.
45. International Centre for Child Assault Prevention. Evaluations of Curricula, <http://njcap.org/wp-content/uploads/2012/07/ICAP-List-of-Evaluations.revised.pdf> . Pristupljeno 30. kolovoza 2018.
46. Jakopec, K. (2016). Važnost suradnje obitelji i vrtića u životu predškolskoga djeteta, Završni rad, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu: Zagreb.
47. Janković, J., Rihter, M. (2010) *Ajmo skupa: male kreativne socijalizacijske skupine za predškolsku dob*, Udruga Poticaj: Zagreb.
48. Johnny, L. (2006). Reconceptualising childhood: Children`s rights and youth participation in schools, *International Education Journal*, 7(1), 17-25.
49. Jukić Lušić, I., Combaj, M., Matovina, M. (2007). Osnaživanje djece u pozitivnim vrijednostima, *Dijete Vrtić Obitelj*, 50, 17-19.
50. Jurić, V., Mušanović, M., Staničić, S., Vrgoč, H. (2001). Konceptija razvojne pedagoške djelatnosti stručnih suradnika (prijedlog). ProsvjetnoVijeće Ministarstva prosvjete i športa: Zagreb.
51. Kamruzzaman, Md., Kanto Das, S. (2016). The Evaluation of Human Rights: An Overview in Historical Perspective, *American Journal of Service Science and Management*, 3(2), 5-12.
52. Karabatić, Z. (2009). Razvoj vrtića kroz razvoj odnosa, *Dijete, vrtić, obitelj*, 15(55), 17-20.
53. Kingston, L. N. (2014). The Rise of Human Rights Education: Oppotunities, Challenges, and Future Possibilities, *Societis Without Borders*, 9(2), 188-210.
54. Kolednjak, M., Šantalab, M. (2013). Ljudska prava treće generacije, *Tehnički glasnik*, 7(3), 322-328.
55. Kuka, E. (2012). Koncept neformalnog obrazovanja, *Život i škola*, 27(1), 197-203.
56. Kumar, R. (2012). Human rights violation in jails of Himachal Pradesh. Doctoral Thesis. Himachal Pradesh University: Shimla.

57. Ledić, J., Staničić, S., Turk, M. (2013). *Kompetencije školskih pedagoga*, Filozofski fakultet u Rijeci: Rijeka.
58. Lončarić, D., Novak, A. (2015). Prilog vrednovanju učinaka prve faze NTC sustava učenja u predškolskom odgoju. U A. Nikčević-Milković i sur. (Ur.) *Knjiga Sažetaka : u okviru V. Dana Šime i Ante Starčevića / Znanstveno-stručni skup s međunarodnim Sudjelovanjem Nove smjernice u odgoju i obrazovanju Znanstveni doprinosi Dragutina Rosandića* (str. 41-55). Gospić: Sveučilište u Zadru. Odjel za nastavničke studije u Gospiću.
59. Lynch, J., Modgil, C., Modgil, S. (2014). *Cultural Diversity and the Schools - Human Rights, Education and Global Responsibilities*, vol. 4. Routledge: New York.
60. Ljubas, M. (2016). Hrvatske zemlje za vrijeme vladavine Andrije II. i Bele IV. Diplomski rad. Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku: Osijek.
61. Maglov, K. (2015). Uloga pedagoga u unapređivanju komunikacijskih roditeljskih sastanaka, *Acta Iadertina*, 1(2), 141-159.
62. Maleš, D. (2000). Odgoj i obrazovanje za ljudska prava. *Zrno*, 36(61), 5-8.
63. Maleš, D., Gunc, Z. (2009). *Živjeti i učiti prava: od nacionalnog ka lokalnom u Hrvatskoj*. Djeca u Europi: zajednička publikacija mreže europskih časopisa, 1(2), 20-22.
64. Maleš, D., Milanović, M., Stričević, I. (2003). *Živjeti i učiti prava: odgoj za ljudska prava u sustavu predškolskog odgoja*. Zagreb: Filozofski fakultet, Istraživačko-obrazovni centar za ljudska prava i demokratsko građanstvo.
65. Maleš, D., Stričević I. (1997). Dječja prava kao temelj ljudskih prava. u H. Vrgoč (Ur.) *Odgoj i obrazovanje za život u demokratskom društvu* (str. 76-79.) Hrvatski pedagoško - književni zbor: Zagreb.
66. Maleš, D., Stričević, I. (2000). *Mi poznajemo i živimo svoja prava. Priručnik za odgoj i obrazovanje o pravima djeteta u osnovnoj školi*. Zagreb: Školska knjiga.
67. Maleš, D., Stričević, I., Ljubetić, M. (2010). Osposobljavanje budućih pedagoga za rad s roditeljima, *Život i škola*, 24(2), 35-44.
68. Mandarić Vukušić, A. (2015). *Odgoj za ljudska prava i ozračje ustanova ranog i predškolskog odgoja*, Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu, 6(7), 181-193.
69. Mareva, S. (2018). Synergy between Formal and Non-formal Learning Approaches in Teaching at University, *BRAIN - Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 9(1), 146-150.

70. Maroević-Kulaga, J. (2016). Povezanost obrazovanja za demokratsko ili aktivno građanstvo s nastavom katoličkog vjeronauka. Doktorska disertacija. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu: Zagreb.
71. Maršavelski, A. (2006). Magna Charta i početci engleske ustavnosti, *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*, 40(83), 105-122.
72. McEvoy Spero, A. (2012). Teaching Human Rights Through The Performing Arts. Doctoral Dissertation. University of San Francisco: San Francisco.
73. Mikas, D., Pavlović, Ž., Sunko, E. (2013). Predškolski preventivni programi, *Paediatr Croat*, 57(Supl 1), 125-130.
74. Miljak, A. (2009). Uloga pedagoga u kontinuiranom unapređenju odgojne prakse u dječjem vrtiću, http://www.azoo.hr/index.php?view=details&id=5705%3Auloga-pedagoga-u-kontinuiranom-unapreenju-odgojne-prakse-u-djejem-vrtiu&option=com_eventlist&Itemid=569 , pristupljeno 15. listopada 2018.
75. Ministarstvo prosvjete i kulture (1991). *Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece*. Glasnik Ministarstva prosvjete i kulture, 7/8: Zagreb.
76. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2018). Dječji vrtići, <http://mzos.hr/dbApp/pregled.aspx?offset=0&appName=Vrtici> Pristupljeno 20. listopada 2018.
77. Mlinarević, V. (2009). Iskustva odgojitelja u radu na projektima, U N. Babić, Z. Redžep Borak (Ur.) *4. stručni i znanstveni skup Dječji vrtić - mjesto učenja djece i odraslih* (str. 31-38). Centar za predškolski odgoj: Osijek.
78. Mlinarević, V., Marušić, K. (2005). Prava djeteta u njihovo oživotvorenje u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja, *Život i škola*, 14(2), 29-39.
79. Mreža mladih Hrvatske. Obrazovanje za ljudska prava i demokratsko građanstvo kao instrument razvoja mladih - Pozicijski dokument Mreže mladih Hrvatske, http://www.mmh.hr/files/ckfinder/files/Pozicijski_MMH_obrazovanjezaljudskapravai dg.pdf. Pristupljeno 10. siječnja 2018.
80. Mrnjaus, K. (2018). *Kultura, vrijednosti i odgoj u Japanu*. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet.
81. MZOS (2011). Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje. MZOS: Zagreb.
82. MZOS (2014). Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. MZOS: Zagreb.

83. Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje znanja (2012). Priručnik za samovrednovanje ustanova ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja, Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje znanja: Zagreb.
84. Obradović, Đ. (2009). Ljudska prava i sloboda govora., *Medijski dijalozi*, 2(4), 139-149.
85. Odbor za etiku u znanosti i visokom obrazovanju (2006). Etički kodeks Odbora za etiku u znanosti i visokom obrazovanju. Zagreb: Odbor za etiku u znanosti i visokom obrazovanju. Preuzeto 20. svibnja 2018. sa web odredišta: https://mzo.hr/sites/default/files/links/eticki_kodeks.pdf
86. Patel, J. V. (2007). Human Rights Education, *Edutracks*, 9(7).
87. Pavleković, M. (2013). Uloga pedagoga u ostvarivanju participativnih prava učenika u osnovnoj školi. Diplomski rad. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku: Zagreb.
88. Pintur, B (2000). Profil pedagoga u suvremenom vrtiću. *Dijete, vrtić, obitelj*, 21(6), 33-34.
89. Preus, A. (2005). *Did the Ancient Greeks have a Concept of Human Rights?* Philosophy Faculty Scholarship, 24, https://orb.binghamton.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1023&context=philosophy_fac c Pristupljeno 2. svibnja 2018.
90. Previšić, V. (2007). Pedagogija prema cjeloživotnom obrazovanju i društvu znanja, *Pedagogijska istraživanja*, 4(2), 179-187.
91. Prijedlog diplomskog studija Pedagogije (2015). Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za pedagogiju, www.ffzg.unizg.hr/programi/diplomski/Pedagogija.rtf . Pristupljeno 5. srpnja 2018.
92. Rajović, R. (2017). *Kako igrom uspješno razvijati djetetov IQ*, Harfa: Zagreb.
93. Rajović, R., Gojkov-Rajić, A., Stojanović, A. (2017). Preschol Teacher Assessment of the NTC Program Reach: Encouraging Creative Elements of Thinking, *Research in Pedagogy*, 7(2), 265-282.
94. Ramírez F.O., Suárez D., Meyer J.W. (2007). The Worldwide Rise of Human Rights Education. U: A. Benavot, C. Braslavsky, N. Truong (Ur.) *School Knowledge in Comparative and Historical Perspective. CERC Studies in Comparative Education*, vol 18. (str. 35 - 52). Springer Publishing: Dordrecht.
95. Relja, J. (2010). Odgojni rad stručnog suradnika pedagoga s učenicima. *Napredak*, 151(2), 254-267.

96. Reza Sarani, M., Hossein Sadeghi, S., Ravandeh, H. (2017). The Concept of "Right" and its Three Generations, *International Journal of Scientific Study*, 5(4), 37-41.
97. Robinson, O.C. (2004). Sampling in Interview-Based Qualitative Research: A Theoretical and Practical Guide, *Qualitative Research in Psychology*, 11, 25-41.
98. Ryan, F., Coughlan, M., Cronin, P. (2009). Interviewing in qualitative research: The one-to-one interview, *International Journal of Therapy and Rehabilitation*, 16(6), 309-314.
99. Sajan, K. S. (2010). Human Rights Education Ways and Means, <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED509341.pdf> . Pristupljeno 18. prosinca 2017.
100. Sindek, J., Benaković-Ranogajec, K. (2008). Ljudski resursi u dječjim vrtićima i uloga psihologa, *Metodički obzori*, 3(2), 47-57.
101. Slapper, G. (2010). OPINION. The Right to Life on the Battlefield. *The Journal of Criminal Law*, 74, 383-386.
102. Slunjski, E. Multidisciplinary Approach to Designing Space of Early Childhood Institutions as a Condition for High-Quality Education Process. *Croatian Journal of Education*, 17(1), 253-264.
103. Slunjski, E., Petrović-Sočo, B. (2011). The reconceptualization of early childhood curriculum and children's civic competences, *Croatian Journal of Education*, 13(3), 88-116.
104. Smith, A. B. (2017). Children's Rights and Early Childhood Education. U L. Miller, C. Cameron, C. Dalli, N. Barbour (Ur.) *The Sage Handbook of Early Childhood Policy* (str. 452-467). London: SAGE Publications Ltd.
105. Spajić-Vrkaš, V. (2003). Human Rights and Nonviolence: Peace Education in Croatia. U W. Wintersteiner, V. Spajić-Vrkaš, R. Teutsch (Ur.) *Peace Education in Europe: Visions and experiences* (str. 262-289) Wawmann Publishing Co. : New York/Münster.
106. Srok, N., Skočić Mihić, S. (2012). Odgajatelji i stručni suradnici u savjetodavnoj ulozi, *Dijete, vrtić, obitelj*, 21(70), 19-21.
107. Staničić, S. (2005). Uloga i kompetencije školskih pedagoga, *Pedagojska istraživanja*, 2(1), 35-46.
108. Suarez, D. (2007). Education Professionals and the Construction of the Human Rights Education , *Comparative Education Review*, 51(1), 48-70.
109. Suri, H. (2011). Purposeful sampling in Qualitative Research Synthesis, *Qualitative Research Journal*, 11(2), 63-75.

110. Šnidarić, N. (2009). Školski pedagog i funkcija pedagoškog vođenja škole, *Napredak*, 150(2), 190-208.
111. Ujedinjeni Narodi (1948). *Opća deklaracija o ljudskim pravima*. Ujedinjeni Narodi: Ženeva.
112. Ujedinjeni Narodi (1959). *Deklaracija o pravima djeteta*. Ujedinjeni Narodi: Ženeva.
113. Ujedinjeni Narodi (1989). *Konvencija o pravima djeteta*. Ujedinjeni Narodi: Ženeva.
114. UNESCO (2011). *Contemporary Issues in Human Rights Education*. UNESCO: Paris.
115. UNICEF (2007). *A Human Rights-Based Approach to Education*. United Nations Children's Fund: New York.
116. United Nations (2000). *Human Rights: A Basic Handbook for UN Staff*, <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/HRhandbooken.pdf> . Pristupljeno 10. prosinca 2017.
117. United Nations (2003). *ABC: Teaching Human Rights - Practical activities for primary and secondary schools*. United Nations: New York, Geneva.
118. United Nations (2012). *World Programme for Human Rights Education. Second Phase. Plan of Action*, http://www.ohchr.org/Documents/Publications/WPHRE_Phase_2_en.pdf. Pristupljeno 10. prosinca 2017.
119. United Nations, Committee on the Rights of the Child (2013). General comment No. 17, The right of the child to rest, leisure, play, recreational activities, cultural life and the arts (Article 31), http://itla-toylibraries.org/home/wp-content/uploads/2015/12/GC_right_to_play_-_UN_Declaration.doc , pristupljeno 15. listopada 2018.
120. Ustav Republike Hrvatske (NN, 50/90).
121. Velki, T., Ozdanovac, K. (2014). Preventivni programi usmjereni na smanjenje vršnjačkog nasilja u osnovnim školama Osječko-baranjske županije, *Školski vjesnik*, 63(3), 327-352.
122. Vijeće Europe (2004). *KOMPAS. Priručnik o odgoju i obrazovanju mladih za ljudska prava*. Europski dom Slavonski Brod: Slavonski brod.
123. Vijeće Europe (2010). *Povelja Vijeća Europe o obrazovanju za demokratsko građanstvo i ljudska prava*. Strasbourg: Vijeće Europe.

124. Vizard, P. (2000). *Antecedents of the idea of Human Rights: A Survey of Perspectives*, Human Development Report, <http://www.rrojasdatabank.info/polly%20vizard.pdf> Pristupljeno 2. svibnja 2018.
125. Vlada Republike Hrvatske (2013). Nacionalni program zaštite i promicanja ljudskih prava ta razdoblje od 2013. do 2016. godine. Vlada Republike Hrvatske: Zagreb.
126. Vlahović-Štetić, V., Vizek Vidović, V. (2000). *Evaluacija projekta "Prevenција zlostavljanja djece kroz školski sustav i lokalnu zajednicu - CAP*, Udruga roditelja "Korak po korak": Zagreb.
127. Vrčelj, S., Zovko, A, Vukobratović, J. (2017). Uloga pedagoga u prevenciji sagorijevanja učitelja i odgajatelja. U J. Milutinović (Ur.) *Zbornik odseka za pedagogiju* (str. 7-29) Filozofski fakultet u Novom Sadu: Novi Sad.
128. Vujčić, V. (2013). *Opća pedagogija. Novi pristup znanosti o odgoju*. Hrvatski pedagoško-književni zbor: Zagreb.
129. Zajda, J., Ozdowski, S. (2017). *Globalisation, Human Rights Education and Reforms*. Springer Publishing: Dordrecht.
130. Zakon o pravobranitelju za djecu (NN, 73/17)

10. PRILOZI

10.1.PRILOG 1: PROTOKOL INTERVJUA

1. Na koji je način pedagog stjecao relevantne kompetencije za provedbu odgoja i obrazovanja za ljudska pravau predškolskoj ustanovi tijekom formalnog i neformalnog obrazovanja?

- Jeste li se tijekom formalnog obrazovanja susreli s temom odgoja i obrazovanja za ljudska prava?
- Ako jeste možete li ukratko opisati što je obuhvaćao odgoj i obrazovanje za ljudska prava u Vašem formalnom obrazovanju?, Je li bilo specifično vezano uz područje predškolskog odgoja?
- Ako niste, smatrate li da je to tema koja bi trebala biti zastupljena u formalnom obrazovanju?)
- Jeste li se neformalno obrazovali/usavršavali iz područja odgoja i obrazovanja za ljudska prava?
- Što bi naveli kao sličnosti odnosno razlike između pristupa oblika formalnog i neformalnog obrazovanja u razvoju kompetencija za odgoj i obrazovanje za ljudska prava kod pedagoga?
- Prema Vašem mišljenju koja ste znanja i vještine stekli iz područja odgoja i obrazovanja za ljudska prava tijekom Vašeg formalnog i neformalnog obrazovanja?
- Jesu li Vas edukacije koje ste pohađali pripremile za odgoj i obrazovanje za ljudska prava u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja?
- Smatrate li se kompetentnima za provođenje odgoja i obrazovanja za ljudska prava u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja?
- Hoćete li se dalje educirati iz područja odgoja i obrazovanja za ljudska prava u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja?

2. Na koji je način pedagog stjecao relevantne kompetencije za provedbu odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi tijekom profesionalnog iskustva rada u predškolskoj ustanovi?

- Radite li Vi kao pedagog na promicanju dječjih prava u ustanovi predškolskog odgoja i obrazovanja u kojoj radite?
- Imate li razrađen model promicanja dječjih prava u Vašoj instituciji?
- Postoji li na višoj razini (Gradski ured, AZZO i dr.) okvir za promicanje dječjih prava u predškolskim ustanovama?(Molim Vas opišite nam ga.) Ukoliko ne postoji smatrate li da bi trebao postojati zajednički okvir za promicanje dječjih prava prema kojem bi radile sve predškolske ustanove?
- Kakvu suradnju Vi ostvarujete s nadležnim institucijama iz predškolskog odgoja i obrazovanja na području odgoja i obrazovanja za ljudska prava?
- Je li vam poznat dokument Nacionalni program odgoja i obrazovanja za ljudska prava te jeste li se u svojem radu susreli s njim? Je li Vam koristio u Vašem radu? Ako je, što bi iz tog dokumenta izdvojili kao važne smjernice odgoja i obrazovanja za ljudska prava? Smatrate li da je u samom programu dovoljno zastupljeno područje predškolskog odgoja?
- Radi li još netko u Vašoj ustanovi na promicanju dječjih prava? Ako da, kakvu suradnju ostvarujete s njima?
- Surađuje li Vaša ustanova sa drugim institucijama koje se bave promicanjem dječjih prava? Ako da, molim vas opišite oblike suradnje.

3. Koje preporuke daje pedagog za stjecanje relevantnih kompetencija za provedbu odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi?

- Kakav je prema Vašem mišljenju stav stručnjaka iz područja predškolskog odgoja o provođenju odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama?
- Smatrate li da je odgoj i obrazovanje za ljudska prava dovoljno zastupljen u zakonskim propisima iz područja predškolskog odgoja i obrazovanja (Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i naobrazbe, Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece, Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju)?

- Koje su prema vašem mišljenju najbolje metode poučavanja odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama (radionice, poučavanje u prirodnim situacijama, ili nešto treće)?
- Prema Vašem mišljenju, s kojom bi ciljnom skupinom u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja pedagog trebao raditi na odgoju i obrazovanju za ljudska prava?
- Koje su prema Vašem mišljenju prednosti i nedostaci provođenja odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi?
- Koje su Vaše preporuke za bolju implementaciju odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama?

10.2. PRILOG 2: INDEKSIRANJE (KODIRANJE) PODATAKA

Tablica 6. Indeksiranje (kodiranje) podataka za prvo istraživačko pitanje

Istraživačko pitanje:				
Na koji su način pedagozi stjecali relevantne kompetencije za provedbu odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi tijekom formalnog i neformalnog obrazovanja?				
Tematsko područje:				
Mišljenje pedagoga o stjecanju kompetencija iz područja odgoja i obrazovanja za ljudska prava kroz formalno i neformalno obrazovanje				
Izjave sudionika	Kod prvog reda	Kod drugog reda	Kategorija	Tema
To je bilo tek na petoj godini mog fakulteta i to u drugom semestru, znači pred kraj mog školovanja, fakultetskog obrazovanja, imali smo dva kolegija koje je držala profesorica Maleš	Sudionica izvještava o broju kolegija vezanim uz odgoj i obrazovanje za ljudska prava tijekom formalnog fakultetskog obrazovanja	Dva sveučilišna kolegija čija je tematika vezana uz područje odgoja i obrazovanja za ljudska prava	Broj sveučilišnih kolegija na studiju pedagogije vezanih uz odgoj i obrazovanje za ljudska prava	Formalno obrazovanje pedagoga u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava
Kolegij je nosio naziv Prava djeteta u odgoju i obrazovanju i profesorica Vrkaš Obrazovanje za ljudska prava i građanstvo koje je bilo više onako na širem spektru i nije bila isključivo ova tema definirana baš za predškolski odgoj nego je to više bilo dobivanje znanja u širinu	Sudionica izvještava o nazivima kolegija vezanim uz odgoj i obrazovanje za ljudska prava i zastupljenosti područja odgoja i obrazovanja u okviru tih kolegija	Nazivi sveučilišnih kolegija i količina zastupljenosti odgoja i obrazovanja za ljudska prava	Sveučilišni kolegiji iz područja odgoja i obrazovanja za ljudska prava na studiju pedagogije	Formalno obrazovanje pedagoga u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava
Smatram da se trebala dati veća				

<p>važnost, primjerice u trećoj godini kad smo mi dobili dovoljno znanja i temelja što se tiče pedagogije i samog odgoja i obrazovanja i pojačati te predmete , a ne djelomično proći kroz njih i to tek na petoj godini. Mislim da se trebala veća važnost dati i ranije</p>	<p>Sudionica izvještava o važnosti zastupljenosti odgoja i obrazovanja za ljudska prava na ranijim godinama studija pedagogije, kao i o važnosti temeljitog proučavanja tog područja na studiju</p>	<p>Važnost zastupljenosti i sadržaja proučavanja odgoja i obrazovanja za ljudska prava na ranijim godinama studija pedagogije</p>	<p>Zastupljenost i sadržaj područja odgoja i obrazovanja za ljudska prava na studiju pedagogije</p>	<p>Zastupljenost odgoja i obrazovanja za ljudska prava u formalnom obrazovanju pedagoga</p>
<p>...općenito je bilo i što se tiče samih pojmova nije bilo direktno vezano za predškolski odgoj i način rada u predškolskim ustanovama.</p>	<p>Sudionica izvještava o općenitosti dobivenog znanja iz područja odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama</p>	<p>Dobiveno znanje iz područja odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama na studiju pedagogije</p>	<p>Područje odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama na studiju pedagogije</p>	<p>Zastupljenost odgoja i obrazovanja za ljudska prava u formalnom obrazovanju pedagoga</p>
<p>Tek nakon fakulteta odnosno zapošljavanja u predškolskoj ustanovi. Tu su bili razni, primjerice CAP program koji predstavlja program prevencije zlostavljanja djece mlađe dobi, NTC program koji je usmjeren na razvoj kognitivnih</p>	<p>Sudionica izvještava o tri neformalna oblika usavršavanja iz područja odgoja i obrazovanja za ljudska prava nakon zapošljavanja u predškolskoj ustanovi: CAP program, NTC program i</p>	<p>Neformalno obrazovanje u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava nakon zapošljavanja u predškolskoj ustanovi kroz programe CAP, NTC i program udruge Poticaaj</p>	<p>Neformalni oblici obrazovanja u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava kroz CAP, NTC i program udruge Poticaaj</p>	<p>Neformalno obrazovanje pedagoga u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>

<p>sposobnosti djeteta i program koji je osmislila bivša pedagoginja zajedno s profesorom Jankovićem kroz udrugu Poticaj, gdje je bio naglasak programa na poticanje kvalitetnog razvoja djece kroz područje malih, kreativnih, socijalizacijskih skupina za isključivo predškolsku dob</p>	<p>program udruge Poticaj</p>			
<p>Pa nekako bi razliku formalnog i neformalnog i naglasak stavila upravo na toj teoriji i praksi. Kroz teoriju tog formalnog obrazovanja koje sam dobila i praksu, odnosno ajmo reći naglasak na neformalni dio, kako povezati te dvije stvari... Znači naglasak je na tome uočiti kako primjeniti ono što smo dobili kroz formalno obrazovanje, to primjeniti u praktičnom radu</p>	<p>Sudionica smatra da se povezanost formalnog i neformalnog oblika obrazovanja u području odgoja i obrazovanja očituje u uočavanju načina praktične primjene usvojenih teorijskih znanja</p>	<p>Način primjene znanja stečenog formalnim i neformalnim putem u praktičnom radu pedagoga u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>	<p>Primjena naučenih teorijskih znanja u praktičnom radu pedagoga u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>	<p>Povezanost formalnog i neformalnog oblika obrazovanja pedagoga u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>
<p>Znamo i sami da bi teorija i praksa trebale biti u nekakvom</p>	<p>Sudionica izražava mišljenje o potrebi uzajamne povezanosti i</p>	<p>Potreba za jedinstvom i dobrom povezanošću teorijskih znanja i</p>	<p>Primjena naučenih teorijskih znanja u praktičnom radu pedagoga u</p>	<p>Povezanost formalnog i neformalnog oblika</p>

<p>dijalektičkom jedinstvu, nekako na uzajamnoj povezanosti i uvjetovanosti, a upravo ukoliko sama teorijska saznanja nisu primjenjiva ona se ne mogu ni ostvariti u praksi i onda i one kao takve same gube svoj značaj i svoju vrijednost.</p>	<p>uvjetovanosti teorijskih znanja i praktičnog rada u smislu vrednote i značajnosti</p>	<p>praktičnog rada u području djelovanja pedagoga</p>	<p>području odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>	<p>obrazovanja pedagoga u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>
<p>... kroz taj teorijski odnosno formalni dio obrazovanja upoznala i određene pojmove, kao takve ih i razumjela...</p>	<p>Sudionica izvještava da je kroz formalno obrazovanje upoznala i razumjela određene pojmove iz područja odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>	<p>Stjecanje znanja i razumijevanje pojmova iz područja odgoja i obrazovanja za ljudska prava putem formalnog obrazovanja</p>	<p>Stjecanje znanja i razumijevanje pojmova iz područja odgoja i obrazovanja za ljudska prava formalnim obrazovanjem</p>	<p>Formalno obrazovanje pedagoga u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>
<p>...razumijela i određenu povezanost ljudskih prava, građanstva, demokracije, obrazovanja i društvenog razvoja...</p>	<p>Sudionica izvještava o razumijevanju bitnih odrednica odgoja i obrazovanja za ljudska prava koje joj je omogućilo formalno obrazovanje</p>	<p>Razumijevanje i povezivanje bitnih odrednica odgoja i obrazovanja za ljudska prava putem formalnog obrazovanja</p>	<p>Formalno obrazovanje omogućuje razumijevanje i povezivanje bitnih odrednica odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>	<p>Formalno obrazovanje pedagoga u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>

<p>...ovladavala izradom odgovarajućeg programa, gdje sam imala teorijsku osnovu i podlogu te pokušavala shvaćati kroz praksu važnost uživanja i zaštite prava djeteta, primjerice kroz prepoznavanje situacija gdje se takva prava djeteta ugrožavaju i čisto naglasak stavljen na izgrađenoj svijesti, osobnoj i profesionalnoj odgovornosti</p>	<p>Sudionica smatra da je putem formalnog i neformalnog obrazovanja stekla vještine primjene naučenih znanja iz područja odgoja i obrazovanja za ljudska prava u praksi stavljajući pritom naglasak na izgrađenu svijest i osobnu i profesionalnu odgovornost</p>	<p>Vještine primjene znanja stečenih formalnim i neformalnim obrazovanjem uz izgrađenu svijest, osobnu i profesionalnu odgovornost</p>	<p>Primjena znanja stečenih formalnim i neformalnim obrazovanjem u praksi kroz osvještavanje osobne i profesionalne odgovornosti</p>	<p>Povezanost formalnog i neformalnog oblika obrazovanja pedagoga u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>
<p>S obzirom na podlogu koja je postavljena kroz teoriju, mislim da se mogla primjeniti u praksi, ali tajpraktični dio i to stjecanje iskustva u praksi, na tom dijelu se trebalo ojačati i to nismo dobili u formalnom obrazovanju nego evo kroz iskustvo i kroz rad zajedno s kolegicama.</p>	<p>Sudionica smatra da formalnim obrazovanjem nije stekla dovoljno pripremu za djelovanje u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava, već kroz rad i suradnju s kolegicama</p>	<p>Nedovoljna pripremljenost za rad u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava kroz formalno obrazovanje pedagoga</p>	<p>Formalno obrazovanje nije dovoljna priprema za rad u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>	<p>Formalno obrazovanje pedagoga u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>
<p>U neformalnom dijelu konkretnije su stvari bile, gdje je edukacija koja je provedena stavljala naglasak više na toj</p>	<p>Sudionica izvještava da je kroz neformalno obrazovanje stekla više praktičnog znanja</p>	<p>Neformalno obrazovanje pedagoga omogućuje više praktičnog znanja u radu s odgojiteljima i</p>	<p>Neformalno obrazovanje pedagoga omogućuje stjecanje praktičnog znanja u</p>	<p>Neformalno obrazovanje pedagoga u području odgoja i</p>

<p>praktičnoj osnovi, gdje su bile konkretne situacije kako odgajatelj treba raditi, kako ja kao pedagog trebam odgajatelju prenijeti određene informacije i na koji način to s djecom provesti u skupini</p>	<p>u radu s odgojiteljima i djecom u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>	<p>djecom u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>	<p>području odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>	<p>obrazovanja za ljudska prava</p>
<p>...smatram da te kompetencije nisu statične i da to nije nešto što kad smo dobili, da nam to ostane nego da moramo raditi na sebi i jačati svoje kompetencije da bi bili što bolji i kvalitetniji u svom radu</p>	<p>Sudionica smatra da je rad na sebi i jačanje kompetencija nužno za kvalitetan rad u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>	<p>Pedagog mora raditi na sebi i jačati svoje kompetencije u cilju kvalitetnog rada u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>	<p>Rad na sebi i jačanje kompetencija važni su za kvalitetan rad pedagoga u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>	<p>Kompetentnost pedagoga za provođenje odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama</p>
<p>... [daljnju edukaciju] Smatram važnim jer upravo sami taj odgoj za ljudska prava koji u sustavu predškolskog odgoja predstavlja dio Nacionalnog programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava, a kao takav polazi od stajališta da se temelji za život u samom demokratskom društvu, gdje je važno da se polazi</p>	<p>Sudionica ističe važnost daljnje edukacije iz područja odgoja i obrazovanja za ljudska prava prema kojem se život temelji na samom demokratskom društvu i gdje je važno početi djelovati u najranijoj dobi u cilju jačanja osobnog i društvenog identiteta djeteta</p>	<p>Daljna edukacija pedagoga u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava bitna je zbog izgradnje osobnog i društvenog identiteta djeteta u cilju stvaranja demokratskog društva</p>	<p>Važnost daljnje edukacije pedagoga u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>	<p>Kompetentnost pedagoga za provođenje odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama</p>

<p>od najranije dobi djeteta jer ono što je samo dijete odnosno pojedinac usvojio u najranijoj dobi, to nosi u svoj život. Upravo nam je i cilj jačanje osobnog identiteta djeteta te prihvaćanje sebe kao dijela zajednice koja osigurava prvenstveno prava, ali i odgovornost pojedinca.</p>				
<p>...smatram da se treba staviti naglasak općenito na opće i na specifične kompetencije. Opće, da razumijemo prava djece, da shvaćamo važnost uživanja i prava zaštite djeteta, da prepoznamo situacije koje ugrožavaju prava djeteta, a specifične da su to vještine identifikacije problema i poznavanje mehanizma kako zaštititi prava djeteta, kako kritički pristupiti pitanjima prava djeteta u sustavu odgoja i obrazovanja i kao takvo prihvaćanje uživanja prava</p>	<p>Sudionica navodi da je za kvalitetan rad pedagoga u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava važno usvajanje općih i specifičnih kompetencija koje se odnose na zaštitu prava djeteta, identifikaciju problema i poznavanje mehanizama zaštite prava djeteta</p>	<p>Obrazovanje pedagoga treba biti usmjereno na usvajanje općih i specifičnih kompetencija pedagoga koje će mu omogućiti kvalitetno provođenje odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>	<p>Opće i specifične kompetencije pedagoga za provođenje odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>	<p>Kompetentnost pedagoga za provođenje odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama</p>

djeteta kao što sam već rekla. To predstavlja put razvoju demokratskog društva.				
---	--	--	--	--

Tablica 7. Indeksiranje (kodiranje) podataka za drugo istraživačko pitanje

Istraživačko pitanje:				
Na koji su način pedagozi stjecali relevantne kompetencije za provedbu odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi tijekom profesionalnog iskustva rada u predškolskoj ustanovi?				
Tematsko područje:				
Mišljenje pedagoga o iskustvu u radu na provedbi odgoja i obrazovanja za ljudska prava i promicanju dječjih prava u predškolskoj ustanovi				
Izjave sudionika	Kod prvog reda	Kod drugog reda	Kategorija	Tema
Nastojim zajedno sa svojim kolegama raditi na samom promicanju odgoja i obrazovanja za ljudska pravaZajedno sa svojim odgojiteljicama, psihologicom i zdravstvenim voditeljem, konkretno provodimo CAP program. Kao što sam već rekla, CAP program je programprevencije zlostavljanja djece kroz koji održavamo informativne roditeljske sastanke gdje upoznajemo roditelje o samom programu i načinu provedbe programa i nakon toga imamo radionice za djecu.	Sudionica izvještava kako zajedno sa odgojiteljicama, psihologinjom i zdravstvenim voditeljem provodi CAP program usmjeren na prevenciju zlostavljanja djece kroz roditeljskesastanke i radionice za djecu	Pedagog u suradnji sa odgojiteljicama, psihologinjom i zdravstvenim voditeljem provodi CAP program usmjeren na prevenciju zlostavljanja djece kroz rad sroditeljima i djecom	Pedagog u suradnji s ostalim članovima stručnog tima provodi CAP program namijenjem roditeljima i djeci	Iskustvo pedagoga u provođenju CAP programa u predškolskoj ustanovi

<p>To provode odgojitelji koji su završili CAP radionicu. Radionice se održavaju samo u predškolskim skupinama, znači za djecu pred polazak u školu gdje se stavlja naglasak upravo na jačanju prava djece, gdje dijete mora shvatiti važnost da mora biti sigurno, jako i slobodno. Nakon svake radionice odrađuju se evaluacijski razgovori sa djecom da se vidi koliko je radionica pridonijela shvaćanju same biti i naravno u uočavanju i prepoznavanju određenih problema ako problemi naravno postoje.</p>	<p>Sudionica izvještava o načinu provođenja CAP programa koji izvode educirane odgojiteljice u predškolskim odgojnim skupinama u kojima se ističu prava djece, sigurnost i sloboda. Svaka radionica se evaluira kroz razgovor u cilju unapređenja i rješavanja mogućih problema</p>	<p>CAP program provode certificirane odgojiteljice u predškolskim skupinama gdje se svaka radionica evaluira kroz razgovor</p>	<p>Pedagog u suradnji s ostalim članovima stručnog tima provodi CAP program namijenjem roditeljima i djeci</p>	<p>Iskustvo pedagoga u provođenju CAP programa u predškolskoj ustanovi</p>
<p>Sljedeće je, skupina odgojitelja zajedno sa mnom i kolegicom logoped provodi NTC edukaciju koja je bila prvenstveno usmjerena na razvoj kognitivnih sposobnosti djece međutim mi smo to proširili i stavili naglasak na važnost uključivanja sve djece u skupinama i od same najmlađe dobi, znači nisu uključena samo starija djeca</p>	<p>Sudionica izvještava kako u suradnji sa skupinom odgojitelja i logopedinjom provodi NTC program usmjeren na razvoj kognitivnih sposobnosti djece svih dobnih skupina</p>	<p>Pedagog u suradnji sa odgojiteljicama i logopedinjom provodi NTC program usmjeren na kognitivni razvoj djece svih dobnih skupina</p>	<p>Pedagog u suradnji s odgojiteljicama i logopedinjom provodi NTC program namijenjem djeci svih dobnih skupina</p>	<p>Iskustvo pedagoga u provođenju NTC programa u predškolskoj ustanovi</p>

<p>Što se tiče trećeg programa kojeg provodimo to je program udruge Poticaj, u suradnji s profesorom Jankovićem i bivšom pedagoginjom Milicom Rihter. To je program poticanja kvalitetnog razvoja djece gdje odgojitelji zajedno sa stručnim suradnicima, psihologicom i sa mnogom odrađuju male kreativne socijalizacijske radionice za predškolsku dob. Odgojitelj odrađuje te kreativne socijalizacijske radionice s djecom dok stručni suradnici zajedno odrađuju radionice s roditeljima, iste te djece koja su uključena u te skupine, aktivnosti.</p>	<p>Sudionica izvještava kako u suradnji sa odgojiteljicama i psihologinjom provodi program udruge Poticaj usmjeren na kvalitetan razvoj djece kroz kreativne socijalizacijske radionice</p>	<p>Pedagog u suradnji sa odgojiteljicama i psihologinjom u okviru socijalizacijskih radionica provodi program udruge Poticaj usmjeren na kvalitetan razvoj djece</p>	<p>Pedagog u suradnji s odgojiteljicama i psihologinjom provodi program udruge poticaj namijenjem poticanju kvalitetnog razvoja djece</p>	<p>Iskustvo pedagoga u provođenju programa udruge Poticaj u predškolskoj ustanovi</p>
<p>Zatim, kroz godišnji plan i program uključena su nam dva programa. To je Integracija zaštitnih, preventivnih i razvojnih programa u neposredni rad s djecom i Program odgoja za ljudska prava i humane vrijednosti. Znači, na početku 9. mjeseca svaki odgojitelj ima</p>	<p>Sudionica izvještava o provedbi zaštitnih, preventivnih i razvojnih programa vezanih uz odgoj i obrazovanje za ljudska prava koje u suradnji sa ostalim odgojno-obrazovnim stručnjacima provodi u</p>	<p>Pedagog u suradnji sa ostalim odgojno-obrazovnim činiteljima predškolske ustanove sudjeluje u provođenju zaštitnih, preventivnih i razvojnih programa</p>	<p>Pedagog provodi zaštitne, preventivne i razvojne programe u predškolskoj ustanovi</p>	<p>Iskustvo pedagoga u provođenju programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava i promicanje dječjih prava predškolskoj ustanovi</p>

<p>pravo odabrati stručnu grupu koju će kroz cijelu godinu odrađivati, pa između ostalog imamo i ta dva programa gdje se mogu odraditi.</p> <p>Tu se odrađuju primjerice tematski sklopovi i dječji projekti Učimo i živimo prava, Njegovamo humane vrijednosti, Upoznajemo tradiciju i kulturu našeg grada, zemlje, Upoznajemo kulturu drugih i drugačijih. Tu također identificiramo razvojne i posebne potrebe djece u odgojnoj skupini i stvaramo preuvjete za integrativnu primjenu zaštitnih i preventivno razvojnih programa.</p>	<p>predškolskoj ustanovi</p> <p>Sudionica predstavlja nazive tematskih sklopova koji se obrađuju u okviru zaštitnih, preventivnih i razvojnih programa kroz kojese identificiraju razvojne i posebne potrebe djece u odgojnih skupinama</p>	<p>U odgojnim skupinama provodi se nekoliko tematskih sklopova unutar zaštitnih, preventivnih i razvojnih programa u predškolskoj ustanovi</p>	<p>Pedagog provodi zaštitne, preventivne i razvojne programe u predškolskoj ustanovi</p>	<p>Iskustvo pedagoga u provođenju programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava i promicanje dječjih prava predškolskoj ustanovi</p>
<p>Za sam CAP, osvrnut ću se pojedinačno za svaki program. Što se tiče CAP programa, nekako na početku kada se to krenulo kao da roditelji nisu imali dovoljno sluha za taj program i nisu smatrali važnim što se tiče same prevencije zlostavljanja djece jer se smatra da se zlostavljanje vrši, nekako da je više zastupljenije u</p>	<p>Sudionica smatra da na početku provođenja CAP programa roditelji nisu pokazali veliki interes uz uvjerenje da se zlostavljanje djece ne događa u predškolskim ustanovama, već u osnovnim i srednjim školama</p>	<p>Roditelji djece u početku ne pokazuju veliki interes za provođenje CAP programa u prevenciji zlostavljanja djece</p>	<p>Roditelji u početku ne pokazuju interes za CAP program</p>	<p>Iskustvo pedagoga u provođenju CAP programa u predškolskoj ustanovi</p>

<p>osnovnim i srednjim školama i da se to ne događa među nama u predškolskim ustanovama</p> <p>Međutim sama dugogodišnja praksa postojanja CAP programa je pokazala da ipak određene prevencije trebaju krenuti od najranije dobi i nekako svake godine se trudimo i kroz letke i kroz pravovremeno obavještavanje roditelja, što se tiče roditeljskih sastanaka da se roditelji odazovu u što većem broju i same evaluacijske liste pokazuju važnost provedbe takvog programa.</p>	<p>Sudionica izvještava da je dugogodišnje provođenje CAP programa pokazalo da se sa provođenjem programa treba krenuti od najranije dobi kroz pravovremeno obavještavanje roditelja i evaluaciju programa od strane roditelja</p>	<p>CAP program treba provoditi od najranije dobi djece uz pravovremeno informiranje roditelja i evaluaciju programa</p>	<p>CAP program treba provoditi od najranije dobi djece uz sustavno informiranje i uključivanje roditelja</p>	<p>Iskustvo pedagoga u provođenju CAP programa u predškolskoj ustanovi</p>
<p>Što se tiče samog rada u skupini imamo jako dobre rezultate, imamo pozitivna iskustva što se tiče samog shvaćanja i provedbe dječjih prava gdje djeca to shvaćaju vrlo ozbiljno i aktivno sudjeluju u tome</p>	<p>Sudionica izvještava o dobrim rezultatima provođenja CAP programa sa djecom koja su ozbiljno pristupila provedbi dječjih prava i aktivno sudjelovala u provođenju samog programa</p>	<p>Provođenje CAP programa u odgojnim skupinama daje dobre rezultate uz aktivno sudjelovanje djece</p>	<p>Djeca u odgojnim skupinama aktivno sudjeluju u provođenju CAP programa</p>	<p>Iskustvo pedagoga u provođenju CAP programa u predškolskoj ustanovi</p>
<p>Što se tiče samog NTC programa tu</p>	<p>Sudionica izvještava o</p>	<p>Djeca se uz poticaj</p>	<p>Djeca u odgojnim</p>	<p>Iskustvo pedagoga u</p>

<p>nekako imamo dobru povratnu informaciju djece gdje se aktivno uključuju u aktivnosti i odrađuju to zajedno uz poticaj odgojitelja.</p> <p>Što se tiče samog Poticaja, udruge Poticaj tu je više naglasak stavljen na samom odabiru odgojitelja i po našoj procjeni koji roditelji zajedno sa djecom bi se trebali uključivati. Tu moramo uložiti malo više napora što se tiče samog uključivanja roditelja. Poneki smatraju da to njima ne treba i da oni ne bi trebali sudjelovati u tome međutim kada ih pridobijemo i kada im pokažemo na koji način se to odrađuje, na koji način im mi pomažemo rado se uključuju u programe.</p>	<p>aktivnom uključenju djece u provođenje NTC programa uz poticaj odgojitelja</p> <p>Sudionica izvještava da je za uključivanje roditelja u provođenje programa udruge Poticaj bilo potrebno uložiti više truda</p>	<p>odgojitelja aktivno uključuju u aktivnosti NTC programa</p> <p>U okviru provođenja programa udruge Poticaj roditeljima je potrebno više poticaja kako bi se aktivno uključili</p>	<p>skupinama aktivno sudjeluju u provođenju NTC programa</p> <p>Roditeljima je potrebno više poticaja za uključivanje u provođenje programa udruge Poticaj</p>	<p>provođenju NTC programa u predškolskoj ustanovi</p> <p>Iskustvo pedagoga u provođenju programa udruge Poticaj u predškolskoj ustanovi</p>
<p>Što se tiče samog programa i provedbe u skupinama mogu reći današe odgojiteljice koje se odluče za te stručne grupe provode to vrlo savjesno, vrlo aktivno, pridaju važnost samom tom programu i nekako jačanju kroz svakodnevne životne situacije. Nastoje</p>	<p>Sudionica navodi da odgojiteljice kroz oživotvorenje temeljnih dječjih prava, odgoj, obrazovanje i afirmaciju humanih vrijednosti savjesno i aktivno provode program udruge Poticaj</p>	<p>Odgojiteljice kroz oživotvorenje i afirmaciju temeljnih dječjih i ljudskih prava savjesno i aktivno provode program udruge Poticaj</p>	<p>Odgojiteljice savjesno i aktivno provode program udruge Poticaj kroz oživotvorenje i afirmaciju ljudskih prava</p>	<p>Iskustvo pedagoga u provođenju programa udruge Poticaj u predškolskoj ustanovi</p>

<p>oživotvoriti temeljna dječja prava, odgoj i obrazovanje za humane vrijednosti, osvještavaju kod djeteta pravo svih ljudi na jednakost u različitosti, da dijete ima pravo upoznati i cijeniti kulturu svog i drugog naroda, da pomažu djetetu u afirmaciji životnih vrijednosti i da je život na Zemlji za svako ljudsko biće zaista poseban...</p>	<p>...pomažu ojačati vještine koje su potrebne za život u demokratskoj zajednici, nekako je od strane odgojitelja cjelovit pristup svakom djetetu, gdje se uvažavaju sva područja djetetova razvoja, gdje se stvara ozračje pozitivne afirmacije svakog djeteta, stavlja se naglasak na stvaranje uvjeta koji su usmjereni na osiguravanje, zaštitu i promicanje djetetovih prava.</p>	<p>Odgojiteljice kroz program udruge Poticaj uvažavaju sva područja djetetova razvoja te stvaraju okruženje usmjereno na zaštitu i promicanje dječjih prava</p>	<p>Odgojiteljice kroz program udruge Poticaj stvaraju okruženje usmjereno na zaštitu i promicanje dječjih prava</p>	<p>Odgojiteljice stvaraju okruženje usmjereno na promicanje dječjih prava</p>
<p>Evo krenut ću od sebe kao pedagoga kao nekako najšire profiliranog stručnog suradnika koji sudjeluje u svim fazama odgoja i obrazovanja od samog planiranja i</p>	<p>Sudionica navodi da kao pedagog-najšire profilirani stručni suradnik sudjeluje u svim fazama odgoja i obrazovanja, dok se određena zaduženja po</p>	<p>Pedagog je najšire profilirani stručni suradnik koji sudjeluje u svim fazama odgoja i obrazovanja i pritom surađuje sa ostalim</p>	<p>Pedagog kao najšire profilirani stručni suradnik sudjeluje u svim fazama odgojno-obrazovnog rada uz timsku suradnju</p>	<p>Iskustvo pedagoga u provođenju programa udruge Poticaj u predškolskoj ustanovi</p> <p>Suradnja pedagoga i ostalih članova stručnog tima u procesu odgoja i obrazovanja za ljudska prava u</p>

<p>programiranja pa do vrednovanja, nekako sam ja najviše uključena u samu provedbu... ostalo znači sve u dogovoru, po potrebi odrađujemo timski.</p>	<p>potrebi odrađuju timski</p>	<p>članovima stručnog tima</p>		<p>predškolskoj ustanovi</p>
<p>Kolegica psiholog i zdravstveni voditelj su CAP pomagači zajedno sa mnom tako da mi zajedno timski odrađujemo prve informativne roditeljske sastanke i radimo evaluacije zajedno s odgojiteljima. Kolegica logoped se uključuje u provedbu odnosno u dogovaranje aktivnosti što se tiče provedbe samog NTC programa</p>	<p>Sudionica navodi da se psiholog i zdravstveni voditelj uključuju u provođenje informativnih roditeljskih sastanaka i evaluaciju, dok se logoped uključuje u provedbu CAP programa</p>	<p>Psiholog, zdravstveni voditelj i logoped zajedno sa pedagogom sudjeluju u različitim fazama provođenja CAP programa</p>	<p>Pedagog kao najšire profilirani stručni suradnik sudjeluje u svim fazama odgojno-obrazovnog rada uz timsku suradnju</p>	<p>Suradnja pedagoga i ostalih članova stručnog tima u u procesu odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi</p>
<p>Kolegica psiholog, kolega zdravstveni voditelj i kolegica logoped, neću reći da imaju manju ulogu, ali uz svoj opis posla jednostavno je smanjena njihova obaveza, uloga u toj provedbi</p>	<p>Sudionica navodi da psiholog, zdravstveni voditelj i logoped u odnosu na pedagoga u manjoj mjeri ostvaruju zaduženja iz područja promicanja dječjih prava</p>	<p>Psiholog, zdravstveni voditelj i logoped u odnosu na pedagoga u manjoj mjeri sudjeluju u području promicanja dječjih prava</p>	<p>Psiholog, zdravstveni voditelj i logoped u manjoj mjeri sudjeluju u u promicanju dječjih prava</p>	<p>Suradnja pedagoga i ostalih članova stručnog tima u promicanju dječjih prava u predškolskoj ustanovi</p>
<p>Nažalost, ne postoji u predškolskim</p>	<p>Sudionica izvještava da u predškolskim</p>	<p>U predškolskim ustanovama ne postoji model za</p>	<p>U predškolskim ustanovama ne postoji model za</p>	<p>Nedostatak modela za promicanje</p>

<p>ustanovama model kojim bi se mi vodili. Postoji kao dio našeg Godišnjeg plana i programa kojeg mi sami pišemo. Nije formalno kao što je u osnovnim i srednjim školama donešeno, samo je provedeno kroz naš Godišnji plan i program odnosno nekakva naša afirmacija prema tome.</p>	<p>ustanovama ne postoji model za promicanje dječjih prava, već su ona sastavni dio Godišnjeg plana i programa ustanove kroz težnju afirmaciji dječjih prava</p>	<p>promicanje dječjih prava, već su ona dio Godišnjeg plana i programa ustanove</p>	<p>promicanje dječjih prava</p>	<p>dječjih prava u predškolskoj ustanovi</p>
<p>Mi se vodimo smjericama koje su postavljene u samom Nacionalnom kurikulumu, u kojem je vrlo šturo i malo zastupljeno naše područje, samom Programskom usmjerenju koje je donešeno i kroz Državni pedagoški standard. To je nešto što je okvir i vrlo malo je zastupljeno, ovo nam samo daje širinu kojom se mi vodimo ili ne vodimo, ovisno od ustanove do ustanove.</p>	<p>Sudionica izvještava o niskoj zastupljenosti područja odgoja i obrazovanja za ljudska prava u Nacionalnom kurikulumu i Državnom pedagoškom standardu koji predstavljaju okvir za provođenje programa</p>	<p>Odgoj i obrazovanje za ljudska prava malo je zastupljeno u nacionalnim dokumentima poput Nacionalnog kurikulumu i Državnog pedagoškog standarda</p>	<p>Niska zastupljenost odgoja i obrazovanja za ljudska prava u nacionalnim dokumentima</p>	<p>Nedostatak modela za promicanje dječjih prava u predškolskoj ustanovi</p>
<p>Ova tematika je vrlo važna i bitna za sve nas i mislim da bi trebala biti zastupljena u svim predškolskim ustanovama, a ne samo po nekom afinitetu ili po nečijim</p>	<p>Sudionica smatra da je tematika odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi bitna te da bi trebala biti zastupljena kroz neki okvir i</p>	<p>Tematika odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi bi trebala biti zastupljena kroz neki okvir</p>	<p>Potreba za izradom okvira odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi</p>	<p>Nedostatak modela za promicanje dječjih prava u predškolskoj ustanovi</p>

<p>željama. Smatram da bi trebao biti okvir jednak za sve, možda ne u nekoj mjeri, neka nam se malo razriješe ruke da se ne držimo slijepo toga, ali važnost ove tematike bi svakako trebala biti na većoj razini</p>	<p>podignuta na veću razinu</p>			
<p>Konkretno, AZZO daje nam mogućnost kroz održavanje stručnih skupova da se uključujemo u njihove projekte gdje sami, samostalno razvijamo svoje projekte zajedno s djecom i na taj način imamo mogućnost promocije kroz smotre projekata.</p>	<p>Sudionica izvještava o suradnji sa Agencijom za odgoj i obrazovanje kroz održavanje stručnih skupova na kojima se odvijaju smotre projekata iz područja odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>	<p>Pedagog sudjeluje u smotrama projekata na stručnim skupovima Agencije za odgoj i obrazovanje</p>	<p>Pedagog surađuje sa Agencijom za odgoj i obrazovanje kroz održavanje stručnih skupova</p>	<p>Suradnja pedagoga sa drugim institucijama</p>
<p>Smatram, kao što sam rekla na prethodnom pitanju pojedinačne ustanove se uključuju, ostale se ne uključuju. Znači, trebalo bi biti sustavnije, trebao bi svaki vrtić imati obavezu razvijanja tih projekata za odgoj i obrazovanje za ljudska prava i prezentacije kroz smotru projekata i težište bi nam trebalo biti i cilj, osposobljavanje djece za samostalno učenje, za kritičko mišljenje i zauzimanje stava</p>	<p>Sudionica smatra da bi svaka predškolska ustanova trebala imati obavezu razvijanja projekata za odgoj i obrazovanje za ljudska prava i prezentacije kroz smotru projekata u cilju osposobljavanja djece za promicanje životnih vrijednosti</p>	<p>Predškolska ustanova trebala bi provoditi i predstaviti projekte iz područja odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>	<p>Provedba i predstavljanje projekata iz područja odgoja i obrazovanja na smotrama</p>	<p>Suradnja pedagoga sa drugim institucijama</p>

<p>prema našoj životnoj stvarnosti</p> <p>...konkretno sam se [sa Nacionalnim programom odgoja i obrazovanja za ljudska prava] susrela upravo na edukaciji koju je provodila AZZO gdje su prije same smotre projekata imali prezentaciju Nacionalnog programa tako da evo imala sam ga priliku čuti.</p>	<p>Sudionica izvještava da se sa Nacionalnim programom odgoja i obrazovanja susrela na stručnom usavršavanju odnosno smotri projekata održanoj od strane Agencije za odgoj i obrazovanje</p>	<p>Upoznavanje da Nacionalnim programom odgoja i obrazovanja za ljudska prava kroz smotru projekata na stručnom usavršavanju Agencije za odgoj i obrazovanje</p>	<p>Susret pedagoga i Nacionalnog programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava kroz stručno usavršavanje</p>	<p>Mišljenje pedagoga o Nacionalnom programu odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>
<p>...otvorio mi je određenu širinu, dao mi je određene ideje koje sam prenijela odgojiteljicama i zajedno sa njima doradivala određene stvari... smatram da u predškolskom odgoju uvijek ima puno mjesta za jačanje i za doradu.</p>	<p>Sudionica izvještava da je Nacionalnim programom odgoja i obrazovanja za ljudska prava dobila određene ideje za rad koje je prenijela odgojiteljicama te smatra bi se u Programu trebalo dopuniti područje predškolskog odgoja</p>	<p>Nacionalni program odgoja i obrazovanja za ljudska prava predstavlja temelj rada u predškolskoj ustanovi kojeg je potrebno doraditi i proširiti</p>	<p>Nacionalni program odgoja i obrazovanja za ljudska prava kao okosnicu rada u predškolskoj ustanovi potrebno je doraditi i proširiti</p>	<p>Mišljenje pedagoga o Nacionalnom programu odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>
<p>...u našoj ustanovi surađujemo s udrugom Korak po korak koja je direktno vezana za CAP programu kojem svake godine krajem lipnja šaljemo izvještaj koliko djece je bilo zastupljeno</p>	<p>Sudionica izvještava da ostvaruje suradnju s udrugom Korak po korak kroz program evaluaciju CAP programa, te s udrugom Poticaj</p>	<p>Pedagog kroz provođenje CAP programa ostvaruje suradnju sa udrugom Korak po Korak te surađuje s udrugom Poticaj</p>	<p>Pedagog kroz provođenje programa surađuje da udrugama Korak po korak i Poticaj</p>	<p>Suradnja pedagoga sa drugim institucijama</p>

<p>odnosno uključeno u CAP program, koliko odgojitelja je bilo uključeno, što se tiče odgojnih skupina da li su uočeni određeni problemi, kako su se problemi rješavali i evaluacijske liste samih CAP pomagača, provoditelja CAP programa i samih odgojiteljica koje su sudjelovale u CAP programu. Kroz udruhu Poticaj tu nemamo sustavnije nekakvo evaluiranje, ali imamo suradnju s profesorom Jankovićem gdje se po interesu ili nekako po potrebi sastajemo dogovaramo na kojem području treba još dodatno raditi. Eto, to su te dvije udruge.</p>				
<p>...obzirom na satnicu pedagoga ovi ostali poslovi koji su zastupljeni nekako kroz dva sata dnevno, smatram da je dovoljno, ali i nedovoljno što se tiče samog jačanja. Možemo reći da to nije nekako kontinuirano nego ovisno o projektu koji je aktualan i ovisno o željama i potrebama djece što se tiče same provedbe određenih tematskih sklopova i dječjih projekata. Kroz primjerice</p>	<p>Sudionica izvještava o nedovoljnoj posvećenosti odgoju i obrazovanju za ljudska prava unutar satnice u okviru koje se pedagog posvećuje programu ovisno o željama i potrebama djece, tematskim sklopovima, timskim planiranjima, aktivima i odgojiteljskim vijećima</p>	<p>Pedagog u okviru svoje satnice ostalih poslova u odnosu na odgojno-obrazovne činitelje manji dio vremena posvećuje odgoju i obrazovanju za ljudska prava</p>	<p>Potreba za većom posvećenošću odgoju i obrazovanju za ljudska prava unutar satnice pedagoga</p>	<p>Iskustvo pedagoga u provođenju programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava i promicanje dječjih prava predškolskoj ustanovi</p>

<p>timska planiranja, aktive i odgojiteljska vijeća.</p> <p>Evo, s obzirom na naša četiri objekta i 700 upisane djece, 31 odgojna skupina puta dva odgojitelja, 62 odgojitelja nekako se sami projekti i tematski sklopovi odvijaju po objektima različito. Da li je projekt zastupljen i tematski sklopovi na razini ustanove</p>	<p>Sudionica govori o broju djece, objekata, odgojnih skupina i odgojitelja te povezuje to s razlikitošću projekata koji se provode na razini ustanove</p>	<p>Predškolska ustanova u okviru svojih objekata i odgojnih skupina provodi različite projekte</p>	<p>Projekti kao primjer prakse promicanja dječjih prava u predškolskoj ustanovi</p>	<p>Iskustvo pedagoga u provođenju programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava i promicanje dječjih prava predškolskoj ustanovi</p>
<p>Imamo i projekte koji su na razini nekoliko odgojnih skupina, imamo projekte koji su zastupljeni na razini jedne odgojne skupine ili pak na manjoj razini skupine djece</p>	<p>Sudionica izvještava o projektima na razini jedne ili više odgojnih skupina odnosno manjoj skupini kao načinima promicanja dječjih prava</p>	<p>Projekti na razini manje ili veće skupine djece predstavljaju primjer prakse promicanja dječjih prava u predškolskoj ustanovi</p>	<p>Projekti kao primjer prakse promicanja dječjih prava u predškolskoj ustanovi</p>	<p>Iskustvo pedagoga u provođenju programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava i promicanje dječjih prava predškolskoj ustanovi</p>
<p>Po usmjerenosti nekako oni koji se bave određenim fenomenom, a proizlaze iz trenutnih interesa djece i time se prvenstveno vodimo. Postoje projekti koji rješavaju neke životne probleme u samom interesu djece ili su to kombinacije ovog</p>	<p>Sudionica izvještava da se projekti iz područja promicanja dječjih prava u odgojnim skupinama bave određenim fenomenom, trenutnih interesa djece, rješavaju neke životne probleme u samom</p>	<p>Projekti iz područja promicanja dječjih prava usmjereni su na interese i životne probleme djece koja su izravno uključena u provođenje projekta</p>	<p>Projekti iz područja promicanja dječjih prava usmjereni su na interese i životne probleme djece</p>	<p>Iskustvo pedagoga u provođenju programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava i promicanje dječjih prava predškolskoj ustanovi</p>

<p>dvoje rečenog. Djeca su izravno uključena u projekte, znači ili je samoinicijativno ili je jednostavno određena samoinicijativa odgojitelja usmjerila na tematiku samog projekta, koji su usmjereni na podizanje kvalitete života i stjecanje vještina djeteta, u izgradnji demokratskih odnosa. Prvenstveno smo usmjereni na primarne potrebe djeteta i društvenih potreba, bez obzira kojim se pravom odnosno pravima bavimo stavljen je naglasak na pravo na sudjelovanje, a upravo je projekt nekako idealna strategija za sudjelovanje.</p>	<p>interesu djece koja su izravno uključena u provođenje projekta</p>			
<p>Sami tipoprojekti koje provodimo, oni imaju određenu strukturu od samog planiranja do evaluacije i nekako tu stavljamo težište kroz timska planiranja da odgojiteljima, ojačamo ih i nekako da ih motiviramo za samo planiranje, za provedbu, da kroz tu provedbu sami sebe provjeravaju i da djeluju ako uoče neku određenu problematiku</p>	<p>Sudionica izvještava da projekti iz područja promicanja dječjih prava imaju težnju kroz timska planiranja ojačati i motivirati odgojitelje za planiranje, provedbu i evaluaciju odgojno-obrazovnog rada</p>	<p>Projekti iz područja promicanja dječjih prava predstavljaju dobar način planiranja, provedbe i evaluacije odgojno-obrazovnog rada</p>	<p>Projekti kao primjer dobre prakse planiranja, provedbe i evaluacije odgojno-obrazovnog rada u području promicanja dječjih prava</p>	<p>Iskustvo pedagoga u provođenju programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava i promicanje dječjih prava predškolskoj ustanovi</p>

<p>Sa samim odgajateljima provodim isključivo kroz timska planiranja i aktive. Timska planiranja se odvijaju jedanput tjedno ili jedanput u dva tjedna ovisno o situacijama i s obzirom na ostale aktualnosti</p>	<p>Sudionica izvještava o suradnji s odgojiteljima na području odgoja i obrazovanja za ljudska prava kroz aktive i timska planiranja koja se odvijaju jednom u tjedan ili dva</p>	<p>Pedagog u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava s odgojiteljima sudjeluje kroz aktive i timska planiranja na tjednoj bazi</p>	<p>Suradnja pedagoga i odgojitelja na području odgoja i obrazovanja za ljudska prava odvija se kroz aktive i timska planiranja</p>	<p>Suradnja pedagoga i odgojitelja na području odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>
<p>Nekako je cilj na početku godine krenuti sa nekim vidom predavanja o samoj važnosti promicanja odgoja i obrazovanja za ljudska prava gdje jačamo odgojitelja odnosno dajemo mu važnost samog razumijevanja i poznavanja određenih pojmova, gdje on razumije povezanost ljudskih prava i svega ostalog što sam na početku navela.</p>	<p>Sudionica navodi da se sa odgojiteljima na početku pedagoške godine provode predavanja o važnosti promicanja odgoja i obrazovanja za ljudska prava kroz koja im se pruža određivanje i razumijevanje bitnih pojmova</p>	<p>Pedagog na početku pedagoške godine provodi edukaciju odgojitelja o određivanju i razumijevanju bitnih pojmova te važnosti promicanja odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>	<p>Pedagog na početku pedagoške godine provodi edukaciju odgojitelja o odrednicama odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>	<p>Suradnja pedagoga i odgojitelja na području odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>
<p>Nakon toga evo, nekako mi je cilj u narednim godinama da s obzirom na veličinu samog vrtića i odgojnih skupina, da bi bilo dobro da svaki odgojitelj promovira odnosno prezentira svoj projekt i tako daje mogućnost raznolikosti drugom odgojitelju koji može upiti određene ideje i to primijeniti u svojoj skupini.</p>	<p>Sudionica navodi da u narednim pedagoškim godinama želi na razini ustanove ostvariti prezentaciju projekata svake odgojne skupine od strane odgojitelja što će omogućiti raznolikost i dijeljenje ideja za rad</p>	<p>Pedagog želi ostvariti cilj prezentacije projekata svake skupine s ciljem poticanja raznolikosti i dijeljenja ideja za rad odgojitelja</p>	<p>Prezentacije projekata skupine kao način promicanja rada odgojitelja</p>	<p>Suradnja pedagoga i odgojitelja na području odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>

Tablica 8. Indeksiranje (kodiranje) podataka za treće istraživačko pitanje

Istraživačko pitanje:				
Koje preporuke daju pedagozi za stjecanje relevantnih kompetencija za provedbu odgoja i obrazovanja za ljudska pravau predškolskoj ustanovi?				
Tematsko područje:				
Mišljenje pedagoga o preporukama za kvalitetno provođenje odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi				
Izjave sudionika	Kod prvog reda	Kod drugog reda	Kategorija	Tema
Pa, stav je pozitivan međutim smatramo kolege i ja da je potrebna dorada što se tiče same zakonske regulative, koja je ajmo reći zastarjela i da bi se trebalo u tom području svakako ojačati provođenje samog odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama i da bi se trebalo sustavnije raditi, gdje bi ti zakonski okviri dali obavezu svim odgojno obrazovnim ustanovama da rade, neću reći jednako nego da imaju obavezu raditi i baviti se ovim područjem.	Sudionica je mišljenja da je stav stručnjaka iz područja predškolskog odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama pozitivan, međutim potrebno je osuvremeniti zakonske propise i sustavnije provoditi program	Preporuka za uspješnije provođenje odgoja i obrazovanja za ljudska prava kroz osuvremenjivanje zakonske regulative i sustavnije provođenje programa	Potreba za suvremenijim zakonskim propisima i sustavnim provođenjem odgoja i obrazovanja za ljudska prava	Podizanje kvalitete odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama

<p>Kao što ste i naveli, i sameradionice i poučavanje u prirodnim situacijama i određeni projekti što se tiče samog rada s djecom, ali svakako bi stavila naglasak na uključivanje roditelja kroz informativno savjetodavni rad sa roditeljima i njihovo aktivno uključivanje u realizaciju same provedbe programa. Kroz davanje mogućnosti odnosno stjecanje uvida u sam rad, kroz plakate tematskih sklopova, kroz dječje projekte, kroz dječje stvaralaštvo i slično,...</p>	<p>Sudionica smatra da su prikladne metode rada u poučavanju odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama radionice, poučavanje u prirodnim situacijama, stjecanje uvida u vlastito stvaralaštvo, projekti te aktivno uključivanje roditelja kroz savjetodavni rad i realizaciju programa</p>	<p>Prikladne metode za provedbu odgoja i obrazovanja u predškolskim ustanovama uključuju radionice, poučavanje u prirodnim situacijama, projekte te aktivno uključivanje roditelja kroz savjetodavni rad i realizaciju programa</p>	<p>Radionice, poučavanje u prirodnim situacijama, projekti i aktivno uključivanje roditelja prikladne su metode provedbe odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>	<p>Podizanje kvalitete odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama</p>
<p>... kao i na jačanju kompetencija odgojitelja u tom području, da li kroz stručne skupove koji su u organizaciji vanjskih institucija ili kroz timsku planiranja u vlastitoj ustanovi kroz aktive i odgajateljska vijeća.</p>	<p>Sudionica navodi jačanje kompetencija odgojitelja kroz stručne skupove vanjskih institucija i aktive, odgojiteljska vijeća u vlastitoj ustanovi kao metodu unapređivanja odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama</p>	<p>Unapređivanje kompetencija odgojitelja za rad u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava kroz stručna usavršavanja unutar i izvan ustanove predškolskog odgoja</p>	<p>Jačanje kompetencija odgojitelja kroz stručna usavršavanja unutar i izvan ustanove</p>	<p>Podizanje kvalitete odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama</p>

<p>Evo bazično, nekako po opisu posla pedagog je uključen direktno u rad odgojitelja odnosno u njegovo jačanje kompetencija, kao i u suradnji s odgojiteljima, uključivanje u informativno savjetodavni rad s roditeljima.</p>	<p>Sudionica opisuje ulogu pedagoga u predškolskoj ustanovi kroz ciljne skupine s kojima radi a one uključuju rad i jačanje kompetencija odgojitelja te suradnju i informativno savjetodavni rad s roditeljima</p>	<p>Pedagog je uključen u jačanje kompetencija roditelja te suradnju i informativno savjetodavni rad s roditeljima</p>	<p>Ciljne skupine u radu pedagoga u predškolskoj ustanovi uključuju odgojitelje i roditelje</p>	<p>Uloga pedagoga u predškolskoj ustanovi</p>
<p>Što se tiče djece smatram da bi bilo važno uključivanje od najranije dobi. Osvrnut ću se na jedno pravo, to je pravo na igru i smatram da takvi projekti ne bi trebali biti zastupljeni samo u predškolskim skupinama nego zaista od najranije dobi jer upravo iskustveno učenje polazi od onoga što je djeci zaista najbliže i izravno se odnosi na njihov život.</p>	<p>Sudionica smatra je uključivanje djece od naranije dobi u odgoj i obrazovanje za ljudska prava vrlo važno, kao pravo djeteta na igru kroz koju se provodi iskustveno učenje</p>	<p>Važnost uključivanja djece u odgoj i obrazovanje za ljudska prava od najranije dobi uvažavajući pravo na igru kojom se omogućuje iskustveno učenje</p>	<p>Uključivanje djece u odgoj i obrazovanje za ljudska prava kroz oživotvorenje prava na igru</p>	<p>Promicanje dječjih prava u cilju uspješnog odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>
<p>Pravo djeteta se zaista i temelji na njegovim potrebama, a najbolje učenje o pravima je život u pravima. Prava</p>	<p>Sudionica navodi da se prava djeteta temelje na njegovim potrebama, te da se znanje o pravima stječe</p>	<p>Oživotvorenjem prava djeteta koja se temelje na njegovim potrebama omogućuje mu se aktivno</p>	<p>Oživotvorenjem prava djeteta omogućuje mu se aktivno sudjelovanje u životu zajednice</p>	<p>Promicanje dječjih prava u cilju uspješnog odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>

<p>djece, kao što sam i rekla temelje se na samim potrebama jer upravo djeca imaju potrebu inicirati i planirati, a kao takvo i sudjelovati. Pravo na djetetovo sudjelovanje odnosno ostvarivanje prava kako na igru tako i na sva ostala prava garantiraju djetetu aktivno sudjelovanje u životu zajednice i mogućnost „moj glas se čuje“</p>	<p>putem iskustva odnosno kroz život u pravima koje omogućuje aktivno sudjelovanje djeteta u životu zajednice</p>	<p>sudjelovanje u životu zajednice</p>		
<p>Sudjelovanjem djece se uče odgovornosti za vlastiti izbor, upoznaju proces donošenja određenih odluka, uče komunicirati, uče surađivati, rješavati sukobe, uče kako biti dio tima, uče kako učiti, uče kako biti koristan član zajednice.</p>	<p>Sudionica smatra da se djeca sudjelovanjem u odgoju i obrazovanju za ljudska prava uče odgovornosti, donošenju odluka, komunikaciji, suradnji, asertivnom rješavanju sukoba, timskom radu i korisnom djelovanju unutar zajednice</p>	<p>Sudjelovanjem u odgoju i obrazovanju za ljudska prava dijete uči načine korisnog sudjelovanja u životu zajednice</p>	<p>Sudjelovanjem u procesu odgoja i obrazovanja za ljudska prava dijete stječe kompetencije za uspješno sudjelovanje u životu zajednice</p>	<p>Promicanje dječjih prava u cilju uspješnog odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>
<p>Znači, tu je odgojitelj važan jer prati djetetove potrebe i interese tamo gdje je potrebno i dopunjuje, usmjerava i</p>	<p>Sudionica usmjerava na važnost provođenja projekata od najranije dobi uzimajući pritom u obzir djetetove</p>	<p>Rad na dobro primjerenom projektu kroz različite metode sudjelovanja i učenja omogućuje zadovoljavanje</p>	<p>Radom na projektu djetetu se omogućuje učenje, istraživanje i stjecanje novih spoznaja</p>	<p>Podizanje kvalitete odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama</p>

<p>ostalo. Važnost tih projekata koji su zastupljeni u najranijoj dobi imaju točno određen cilj, imaju točno određeno trajanje, ovise znači o dobnoj granici u skupinama. Djeca se uključuju individualno ili su uključena sva djeca, ovisno od skupine do skupine, gdje se zaista stavlja naglasak na složenost koja proizlazi iz etapa rada, ali i primjene različitih metoda koje su usmjerene cilju</p>	<p>potrebe i interese, trajanje, cilj, dobne granice u skupinama, oblik sudjelovanja, etape rada i primjenu različitih metoda</p>	<p>djetetovih potreba i interesa</p>		
<p>Sam rad na projektima odnosno na tim tematskim sklopovima omogućuje djetetu učenje, istraživanje, stvaranje novih ideja, obrazloženja i načina kako prezentirati rad, kako iskazati svoj stav, svoje mišljenje. Otvaraju se neka šira pitanja, dublje se razumijeva učenje, usmjeravanjem na</p>	<p>Sudionica smatra da rad na projektu djetetu omogućuje učenje, istraživanje, stvaranje novih ideja, obrazloženja i načina kako prezentirati rad, iskazati mišljenje odnosno usmjeriti se na značajna pitanja i problematiku unutar odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>	<p>Radom na projektu djetetu se omogućuje učenje, istraživanje, prezentiranje vlastitog rada, iskazivanje mišljenja i usmjeravanje na značajnu problematiku odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>	<p>Radom na projektu djetetu se omogućuje učenje, istraživanje i stjecanje novih spoznaja</p>	<p>Podizanje kvalitete odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama</p>

<p>značajna pitanja i problematiku</p> <p>...smatram da je osim ovog formalnog obrazovanja koje je odgojitelj dobio važno je i ovo neformalno obrazovanje koje dobiva u sklopu svoje ustanove, odnosno pružanja od nas stručnih suradnika tako da je vrlo važno da ja kao stručni suradnik težim jačanju njihovih kompetencija kako iz drugih područja tako i na području odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi.</p> <p>Nedostatak je zastarjela zakonska regulativa i nedovoljno zakonskog okvira odnosno usmjerenje za našu predškolsku ustanovu</p> <p>Nedostatak vremena s obzirom na 31 skupinu, jedan</p>	<p>Sudionica smatra da je veoma važno kroz stručna usavršavanja koja provodi pedagog jačati kompetencije odgojitelja kako iz drugih područja tako i na području odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p> <p>Sudionica kao nedostatak provođenja odgoja i obrazovanja za ljudska prava identificira zastarjelu zakonsku regulativu i nedovoljan zakonski okvir</p> <p>Sudionica kao još jedan nedostatak provođenja odgoja i obrazovanja za</p>	<p>Stručnim usavršavanjem odgojitelja od strane pedagoga jačaju se kompetencije odgojitelja za rad u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p> <p>Zastarjela i nedovoljna zakonska regulativa predstavlja nedostatak odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p> <p>Satnica pedagoga i opseg zaduženja ostavljaju malo</p>	<p>Pedagog kroz svoj rad teži jačanju kompetencija odgojitelja u području odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p> <p>Zastarjela i nedovoljna zakonska regulativa</p> <p>Nedostatak vremena za provođenje odgoja i</p>	<p>Podizanje kvalitete odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama</p> <p>Nedostaci provođenja odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama</p> <p>Nedostaci provođenja odgoja i</p>
---	---	---	---	---

<p>pedagog koji osim svih ostalih tekućih poslova i problematike, u opisu posla mu je koordinacija u radu s odgojiteljima, roditeljima i djecom</p>	<p>ljudska prava identificira nedostatak vremena u okviru satnice pedagoga</p>	<p>vremena za provođenje odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>	<p>obrazovanja za ljudska prava zbog brojnih zaduženja pedagoga</p>	<p>obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama</p>
<p>Preporuka je što veći rad na samom području provođenja odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi, važnost zastupljenosti ne samo u pojedinim skupinama nego u svim skupinama, što se tiče naše ustanove.</p>	<p>Sudionica kao prvu preporuku za unapređenje kvalitete odgoja i obrazovanja za ljudska prava navodi veću zastupljenost programa u svima odgojnim skupinama</p>	<p>Mišljenje pedagoga o povećanju zastupljenosti odgoja i obrazovanja za ljudska prava u svim odgojnim skupinama</p>	<p>Povećanje zastupljenosti odgoja i obrazovanja za ljudska prava u svim odgojnim skupinama</p>	<p>Preporuke pedagoga za promicanje odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi</p>
<p>Uključivanje svih vrtića, kako grada Zagreba tako i cijele Hrvatske jer upravo kroz rad na provođenju odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi otvaraju se nova tematska područja, novi projekti, a upravo znamo da sami projekti odnosno izbor određene teme koja se provodi je</p>	<p>Sudionica kao sljedeću preporuku navodi uključivanje svih predškolskih ustanova na razini grada Zagreba i Republike Hrvatske u odgoj i obrazovanje za ljudska prava s ciljem kreiranja novih tematskih područja</p>	<p>Uključivanje svih predškolskih ustanova u odgoj i obrazovanje za ljudska prava na državnoj razini omogućuje stvaranje novih tematskih područja</p>	<p>Aktivno uključivanje svih predškolskih ustanova u odgoj i obrazovanje za ljudska prava na državnoj razini</p>	<p>Preporuke pedagoga za promicanje odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi</p>

<p>relevantna za život djeteta</p> <p>Rješavaju se problemi koji se nalaze u središtu djetetovog interesa, rješavaju se aktualne potrebe ili problemi koji su vezani uz direktno prava djeteta i razvijanje vještina demokratskog građanstva. Možemo reći da sa samog stajališta odgojitelja tema koja je izabrana pokazuje njegovo razumijevanje potreba i interesa djeteta, njihovo prepoznavanje u kontekstu života u skupini i ustanovi i kompetenciju odgojitelja koja je vezana za tu temu i mene kao pedagoga koji upravo teži jačanju tih kompetencija</p> <p>Sljedeći naglasak bi bila aktivna uključenost djeteta jer upravo dijete koje je aktivno uključeno ono uči, kao što znamo činjenem jer dijete sudjeluje u samom iniciranju,</p>	<p>Sudionica ističe važnost razumijevanja potreba i interesa djeteta od strane kompetentnog odgojitelja u cilju razvijanja vještina demokratskog građanstva, te važnost pedagoga kao stručnjaka koji teži jačanju kompetencija odgojitelja</p> <p>Sudionica kao daljnju preporuku navodi aktivnu uključenost djeteta u sve faze provođenja odgoja i obrazovanja za ljudska prava koje pritom podrazumijevaju</p>	<p>Kompetentan pedagog razumije potrebe i interese djeteta i teži jačanju vještina aktivnog građanstva kod djece</p> <p>Aktivna uključenost djeteta u sve faze iniciranja, planiranja i realizaciju projekata na području odgoja i</p>	<p>Prepoznavanje i uvažavanje djetetovih potreba, mogućnosti i modaliteta učenja od strane odgojitelja</p> <p>Poticanje aktivnog uključivanja djeteta u sve faze provođenja odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>	<p>Preporuke pedagoga za promicanje odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi</p> <p>Preporuke pedagoga za promicanje odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi</p>
--	--	--	---	---

<p>planiranju i samoj realizaciji projekta koji je definiran.</p> <p>Sa stajališta odgojitelja uključenost djeteta zahtijeva uvažavanje djetetovih potreba i mogućnosti sudjelovanja s obzirom na dob ili sposobnosti. Odgojitelj poznaje strategije aktivnog učenja i organiziranja rada na projektu</p>	<p>iniciranje, planiranje i realizaciju</p> <p>Sudionica smatra da je važno od strane odgojitelja prepoznati djetetove potrebe i mogućnosti s obzirom na njegovu dob ili sposobnosti, kao i poznavati strategije učenja i rada na projektu</p>	<p>obrazovanja za ljudska prava</p> <p>Odgojitelj treba poznavati i uvažavati potrebe, sposobnosti i načine učenja kod djeteta kroz rad na projektima</p>	<p>Prepoznavanje i uvažavanje djetetovih potreba, mogućnosti i modaliteta učenja od strane odgojitelja</p>	<p>Preporuke pedagoga za promicanje odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi</p>
<p>...stvaranje materijalnog i interakcijskog okruženja jer važno je ozračje i okruženje u kojem dijete boravi, ako je dijete zadovoljno i sretno tako će se i projekt kvalitetno odrađivati i nekako kroz određena usvojena znanja, stavove i vještine kvalitetno se stvaraju novi oblici ponašanja i komunikacije, dijete se kreativno izražava i konstruktivno ponaša.</p>	<p>Sudionica smatra kako je stvaranje povoljnog materijalnog i interakcijskog okruženja veoma bitno za djetetovo zadovoljstvo, usvajanje znanja, stavova i vještina, novih oblika komunikacije, kreativnosti i konstruktivnog ponašanja</p>	<p>Stvaranje povoljnog materijalnog i interakcijskog okruženja pogoduje učenju, stvaranju, razvoju i zadovoljstvu djeteta</p>	<p>Stvaranje okruženja u kojem se dijete kroz učenje novih vještina, znanja i sposobnosti osjeća sretno i zadovoljno</p>	<p>Preporuke pedagoga za promicanje odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi</p>

<p>...sve što stekne kroz projekte kojima je naglasak na ljudska prava u predškolskoj ustanovi može primijeniti u svakodnevnom životu. Stvara se djetetov životni optimizam, radoznalost i ostalo.</p>	<p>Sudionica kao sljedeću preporuku navodi važnost primjene vještina naučenih u predškolskoj ustanovi kroz svakodnevni život čime se kod djeteta potiče optimizam i radoznalost</p>	<p>Vještine naučene u predškolskoj ustanovi dijete treba primijeniti u svakodnevnom životu potičući time optimizam i radoznalost</p>	<p>Važnost primjene naučenih vještina u predškolskoj ustanovi u svakodnevnom životu</p>	<p>Preporuke pedagoga za promicanje odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi</p>
<p>I na kraju naglasak na samo vrednovanje samog projekta. Nije dobro postaviti projekt i na kraju ne znati što je iz tog projekta proizašlo. Znači, važno je vrednovati ga. Što se s tim projektom dobilo, što je naučeno radom na projektu, kakva su stajališta djeteta tako i odgojitelja i nas stručnih suradnika. Da li se doprinjelo određenim promjenama koje su utjecale na kvalitetu života i rada u odgojno obrazovnoj ustanovi, na cjelokupno ozračje i klimu koja vlada u ustanovi. Da li su se otvorile neke nove teme, novi projekti koji će se provoditi. Naravno tu je važan naglasak na dokumentaciju, na dječje radove, na</p>	<p>Sudionica smatra da je za promicanje odgoja i obrazovanja nadalje važno vođenje dokumentacije, sustavno praćenje djeteta te vrednovanje provedenih projekata kako bi se ustanovio njihov doprinos na kvalitetu rada i ozračje predškolske ustanove</p>	<p>Provedeni projekti iz područja odgoja i obrazovanja za ljudska prava moraju se vrednovati kako bi se ustanovio njihov doprinos</p>	<p>Važnost vrednovanja projekata iz područja odgoja i obrazovanja za ljudska prava</p>	<p>Preporuke pedagoga za promicanje odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi</p>

<p>dječje izložbe i na sustavno praćenje djeteta kroz aktivno sudjelovanje u projektu.</p> <p>...odgojitelj i stručni suradnici moramo imati uvida u to da se prema djeci trebamo odnositi sa poštovanjem, da moramo uvažavati jednako svu djecu, da ih moramo ohrabrivati, da aktivno sudjeluju, a ne iz nekog prikrajka samo promatraju, da omogućujemo svima iskazivanje njihovog mišljenja, da su nam djeca otvorena, optimistična, tolerantna, da se stvara, kao što sam rekla već okruženje u kojem se svi dobro osjećaju...</p> <p>... i da na kraju iskustva koja smo dobili kroz projekte da kroz timsku planiranja i aktive podjelimo s drugim odgojiteljicama, a na taj način idemo i prema van, na sudjelovanje na</p>	<p>Sudionica navodi da je za uspješnost odgoja i obrazovanja za ljudska prava važno respektabilno ponašanje prema djeci, promicanje jednakosti, uvažavanje ohrabrivanje i poticanje djece na aktivno sudjelovanje</p> <p>Sudionica ističe važnost prezentacije provedenih projekata iz područja odgoja i obrazovanja za ljudska prava kroz timsku planiranja, aktive i smotre</p>	<p>Uspješan proces odgoja i obrazovanja za ljudska prava podrazumijeva poštivanje, uvažavanje, ohrabrivanje i poticanje djece na aktivno sudjelovanje</p> <p>Dijeljenje iskustava kroz prezentacije provedenih projekata na razini ustanove predškolskog odgoja i smotre projekata Agencije</p>	<p>Poštivanje, uvažavanje, ohrabrivanje i poticanje aktivnog sudjelovanja sve djece</p> <p>Prezentacija provedenih projekata u okviru ustanove i na smotri projekata Agencije za odgoj i obrazovanje</p>	<p>Preporuke pedagoga za promicanje odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi</p> <p>Preporuke pedagoga za promicanje odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi</p>
--	---	---	--	---

<p>smotri projekata koju organizira AZOO.</p> <p>Prednost bi bila naglasak na poučavanju u prirodnim situacijama jer djeca radom na projektu odnosno na provođenju odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskoj ustanovi samostalno, autonomno i odgovorno djeluju, surađuju i timski rade. Angažiraju se u svim postavljenim sadržajima, akcijama koje su prvenstveno od samog interesa za njih osobno, a i za druge u zajednici.</p>	<p>projekata Agencije za odgoj i obrazovanje</p> <p>Sudionica naposljetku kao prednost odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama navodi poučavanje u prirodnim situacijama u okviru projekta na kojem djeca samostalno, autonomno i odgovorno djeluju u interesu zajednice i njih samih</p>	<p>za odgoj i obrazovanje</p> <p>Poučavanjem u prirodnim situacijama u okviru odgoja i obrazovanja za ljudska prava djeca samostalno i autonomno djeluju u najboljem interesu zajednice i njih samih</p>	<p>Poučavanje u prirodnim situacijama koje djeci omogućuje samostalno i odgovorno djelovanje</p>	<p>Prednosti provođenja odgoja i obrazovanja za ljudska prava u predškolskim ustanovama</p>
--	---	--	--	---